

B. 1377
1-1050 B. 1377.

J. Freymann.

☞ ☞ ☞ ☞ õpi ☞ ☞ ☞ ☞

ilusasti lugema ja kirjutama!

Hind 40 kop.

G. Pihlaka raamatukaupluse kirjastus.

Austatud „Postimehe“ toimetusele
 lahkeks arvestamiseks
 J. Frömann

Algades aluspõhi hästi sea,
 siis chitrus saab kindel ja hea.

B 1377

Õpi ilusasti

lugema ja kirjutama!

Laste pildi-raamat, aabits ja
lugemise-raamat.

Kokku seadnud J. Freymann

K. Einiö ja teiste Soome lasteraamatute eeskujul ja piltidega.

Tallinnas,

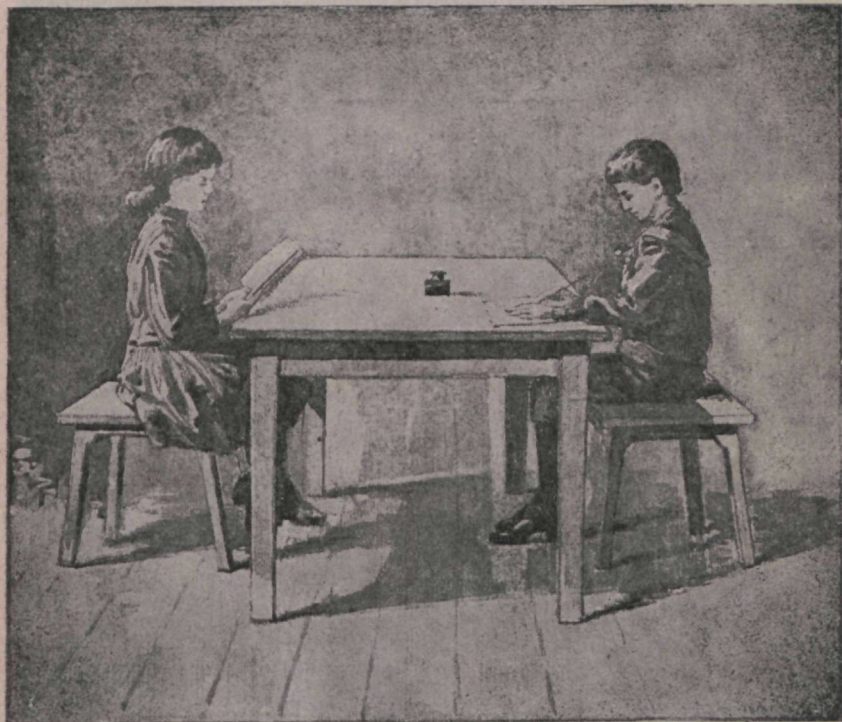
G. Pihlaka raamatukaupluse kirjastus.

ERSV TA Fr. R. Kreezwald nim.
Indusmuuseumi
Arhiiviraamatukogu

90252

Tallinnas, 1911.

Joh. Felsberg'i ja A. Tetermann'i trükk.

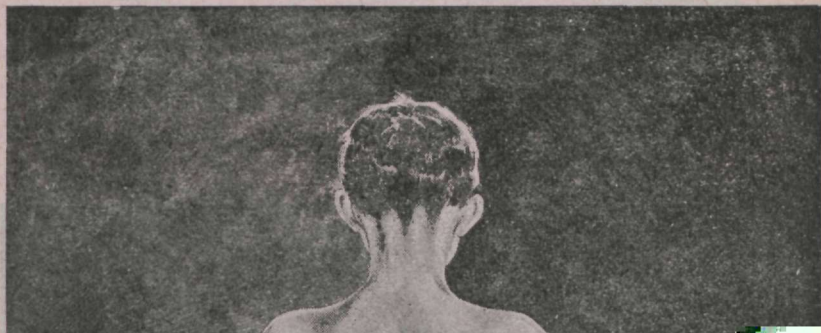

Lugemas ja kirjutamas.

1888. aastal kirjutasid...

Hooletu loomuvastane seis.

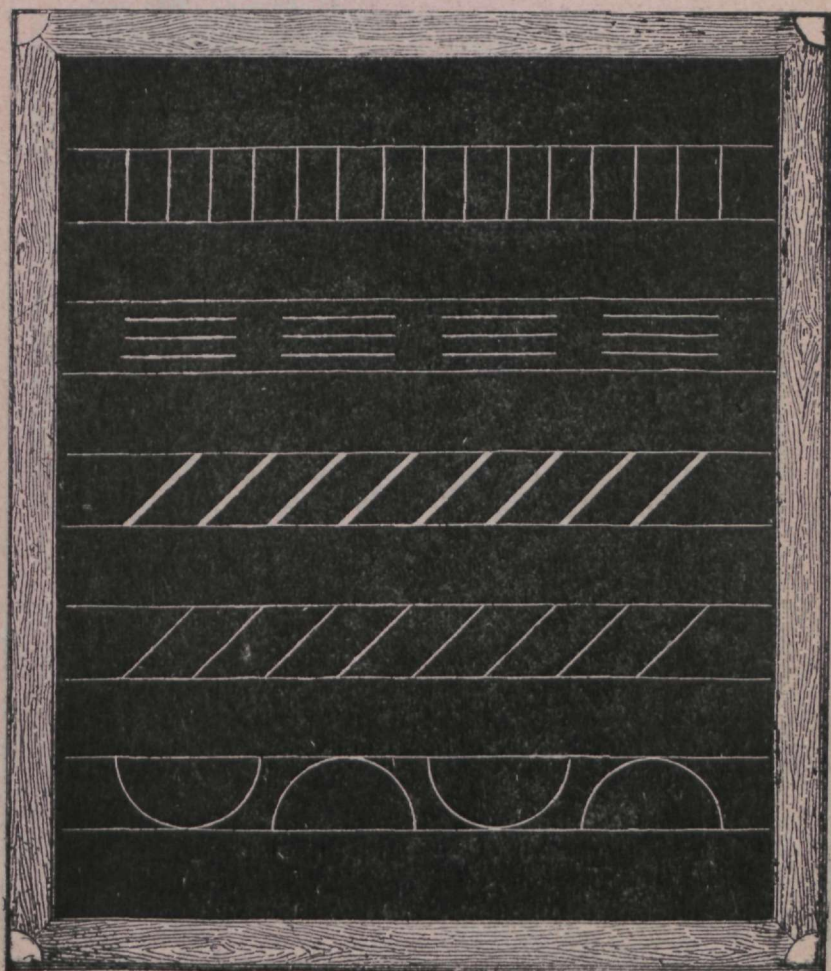
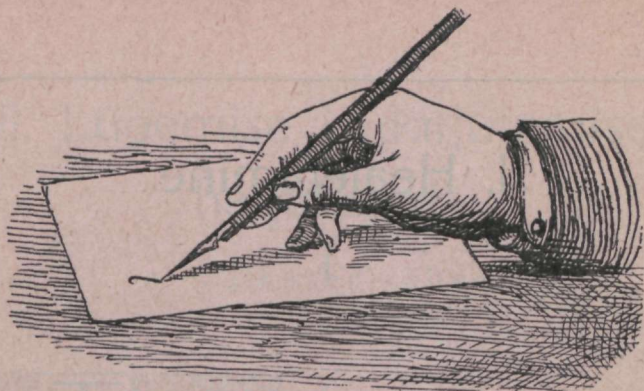

Korrapärase isemüük seis

Kuda kirjutades käed, sulg ja paber hoida.

Kirja eelharjutused.

I. Healetamine.

i

Ilma, Ilmar ja isa.

lida ja ema.

Liina istub üksi.

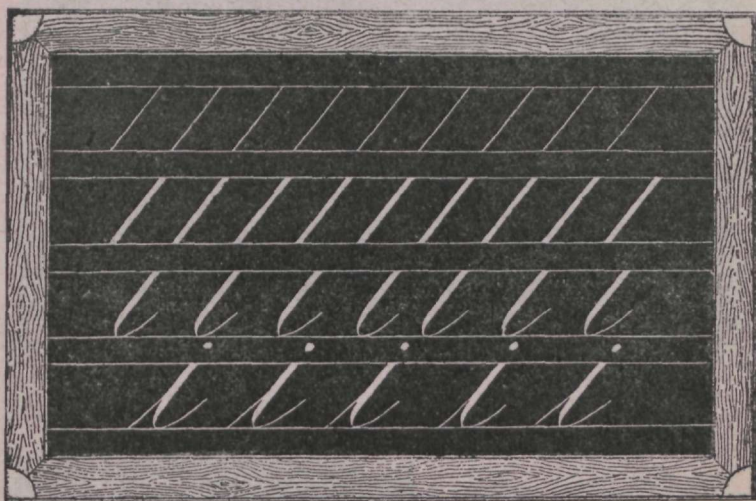

Vanaisa ja Priidik.

II. Lugemise ja kirjutamise harjutused.

a) Väikesed tähed.

i

i i i i

i

i

Usin Juta.

Lind puuris.

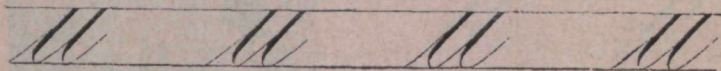
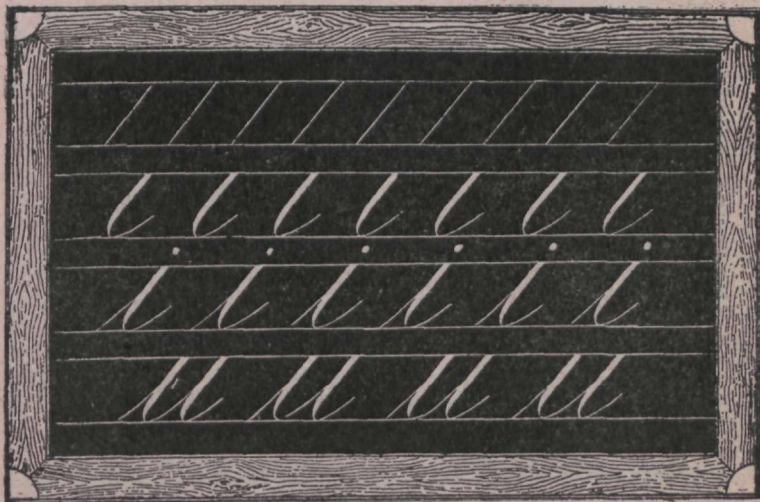

Uudo ja kutsikas.

Suured sõbrad.

u

u

u

ü

Jüri künnab põllul.

Isa külvab seemet.

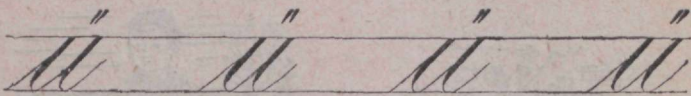
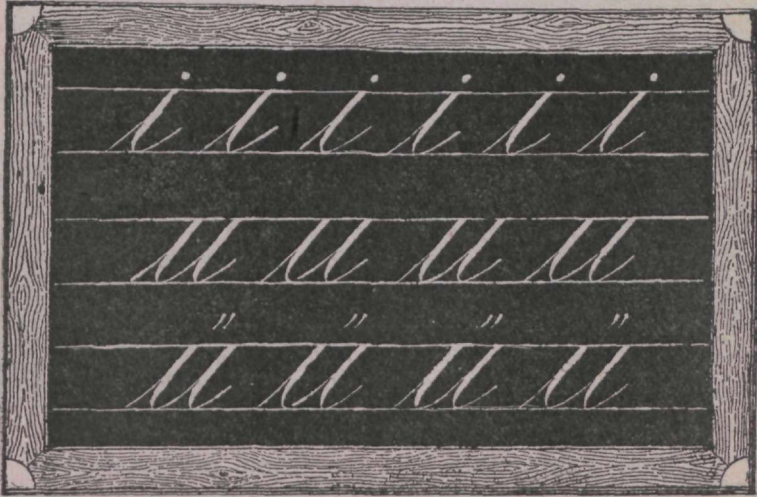

Heino üksi teel.

Karla püüab kala.

ü

ü

ü

O

Oskar, Olli ja Olde.

Tooni jooksub teisi.

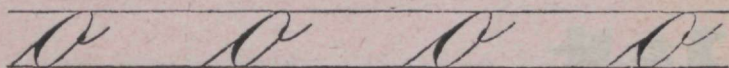
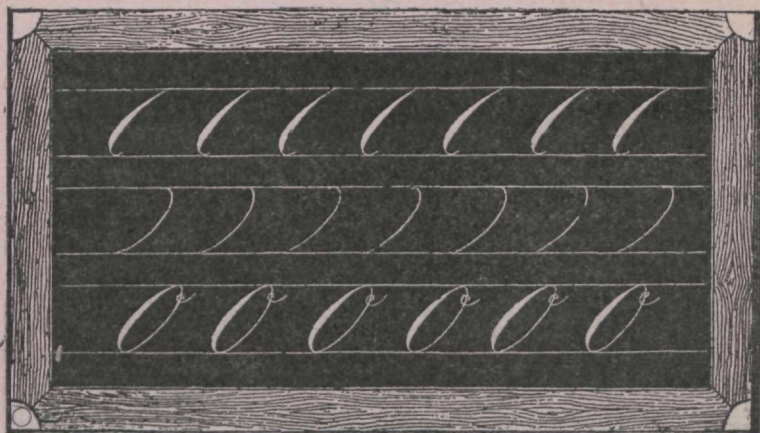

Otto ja taksikoer ootavad.

Lootus tuleb koolist.

o

O

D

i

u

ü

i

u

ü

i i

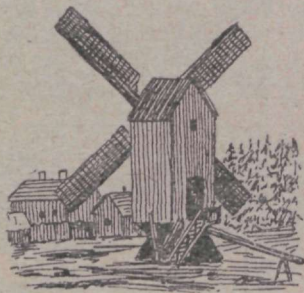
u u

ü ü

Ö

Töölised tulevad töölt.

Mölder jahvatab veskis.

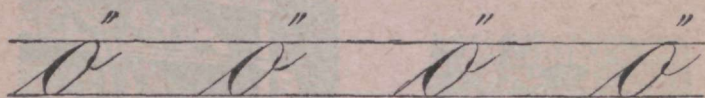
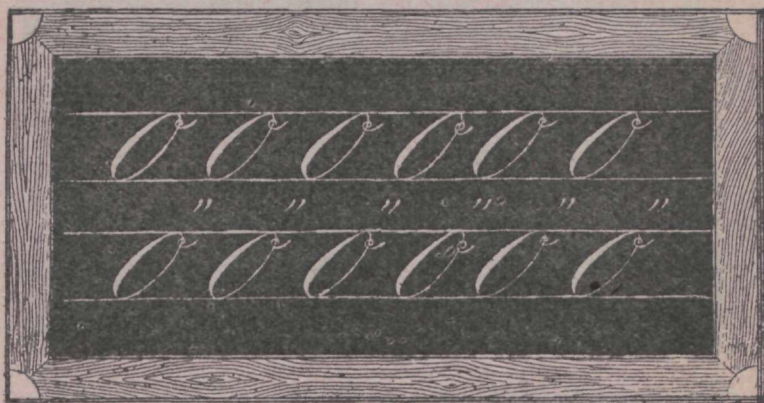

Öökull oksa peal.

Kari sööb karjamaal.

ö

ö

ö

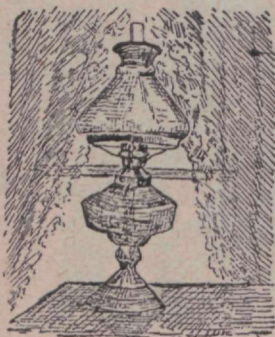
Õ

Õhtu õues; kuu tõuseb.

Lõbus lugu teeb rõõmu.

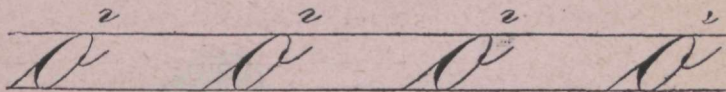
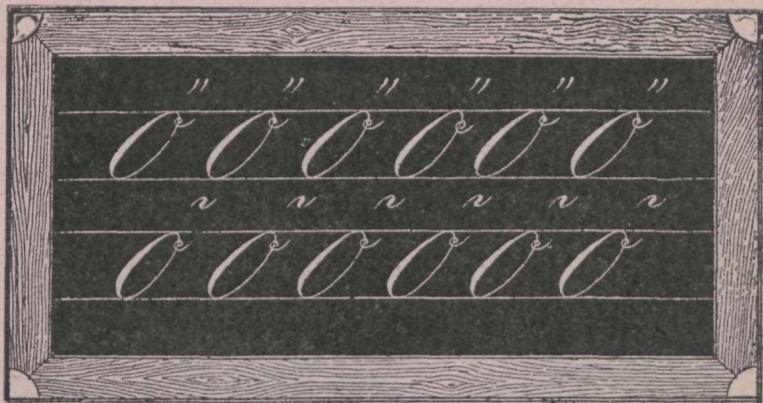

Õli põleb lambis.

Õie võtab isa nõusid.

ö

õ

ö

i

u

ü

o

ö

i

u

ü

o

ö

i i

u u

ü ü

o o

ö ö

a

Anton ja aabits.

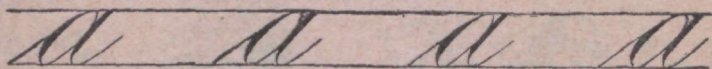
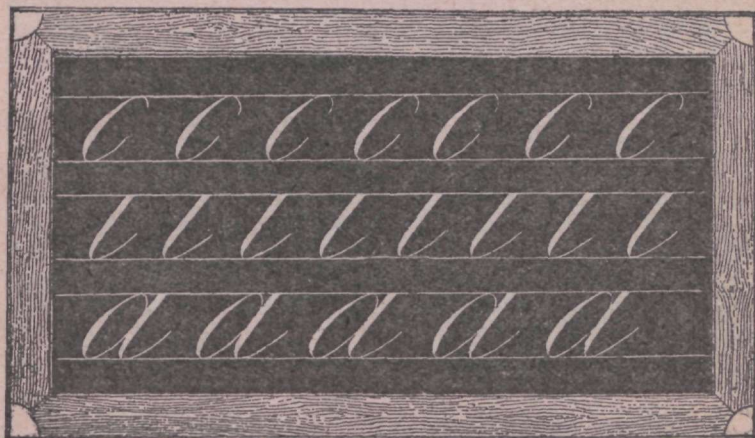
Aino loeb raamatut.

Vanaema ja Alma.

Taali peseb käsi.

*a**a**a*

ä

Ärma talu.

Leikajad väljal.

Väino õpib usinasti.

Pääsukesed kõnetraadil.

ä

ä ä ä ä

ä

ä

i u ü o ö õ a
 i u ü o ö õ a
 i i u u ü ü o o ö ö õ õ a a

e

Elsa teeb sukka.

Helmi ema süles.

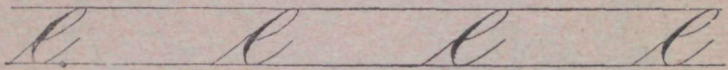
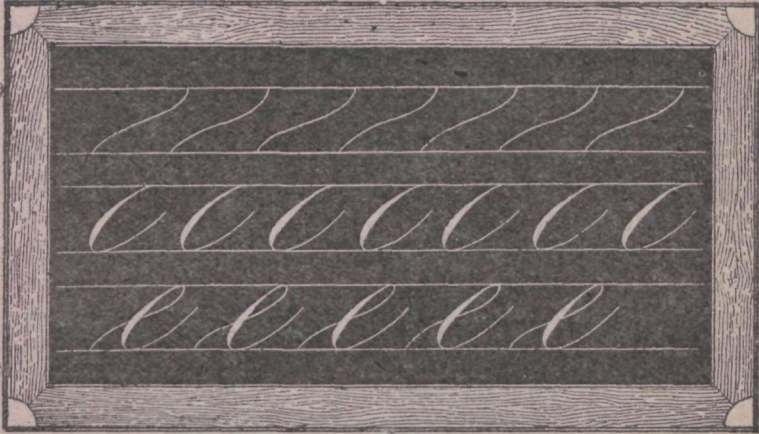

Onu on kingsepp.

Eeda õpetab koera.

e

e

e

n

Neti ja nukud.

Naima, Nooli ja Senni.

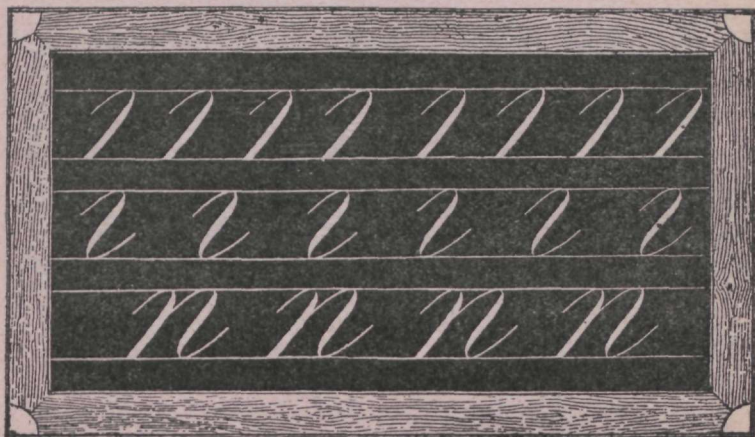

Enno mängib.

Anna ja Endel.

n

n n n n

n

n

ni ni ni ni

u ni, — u ni on, an na on u ni ne.

m

Mari, Miina ja lehmad.

Lapsed mängivad.

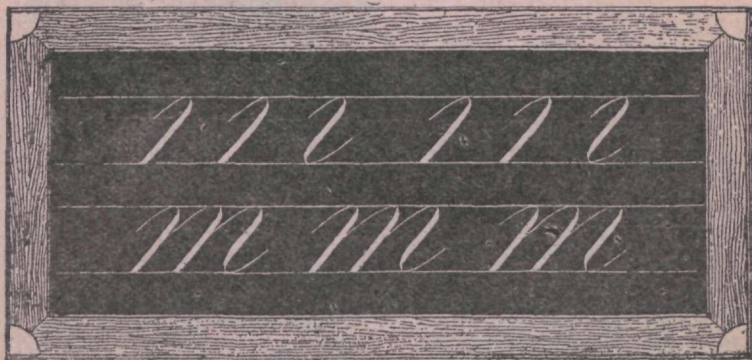

Mait, Mihkel ja Mõtelus.

Emma ja lammas.

m

m m m m

m

m

mi mi mi mi

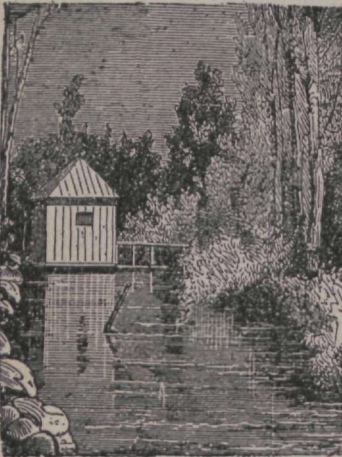
ni mi, — mi nu ni mi on mii na, ðe
ni mi on em ma, e ma ni mi on mai.

V

Villu, Virkus, Arvet ja Kalev. Voode ja Vilma; Pilvi uktselävel.

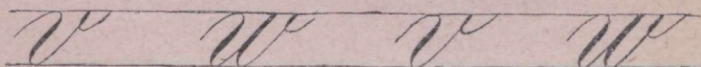

Vesiveski järve ääres.

Vahti ja ani õueväravas.

v

V

W

vana vana vana wana

va na, — mei e memm on va na,
 memm on wa na e ma, mem me ni mi on
 ee wa.

r

Rutlik tuleb, tedre käes.

Noora ja Härm kiigel, Rahu-
leid kiigutab.

Rändavaid lindusi teretamas.

Roosi ja karjakoer Mirri.

re

re re re re

r

e

rein rein rein rein

rein, — mei e rein on nii noor, rein
on mu noo re ma wen na ni mi, er na on
wa nem.

S

Mees seisab silla peal.

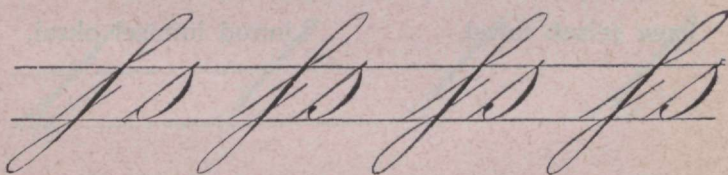
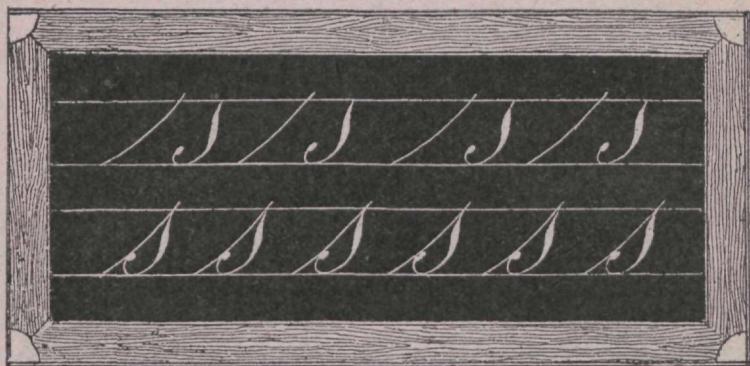
Saared ja metsad mererannas.

Salme ja Hans tulevad
maasikalt.

Siimo ja Sassa sõuavad.

S

ſ

suvi suvi suvi fuwi

su vi,— uus soe su vi, isa saan on
 sei sus, e ma viis vis si soos se, soo
 maa on we si ne, foos on ju si, foos on
 uis, uis on maa jees.

1

Laev seisab talvel.

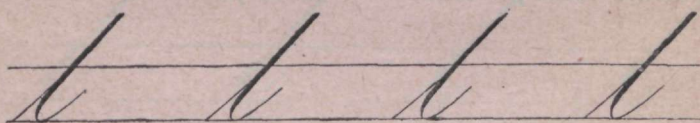
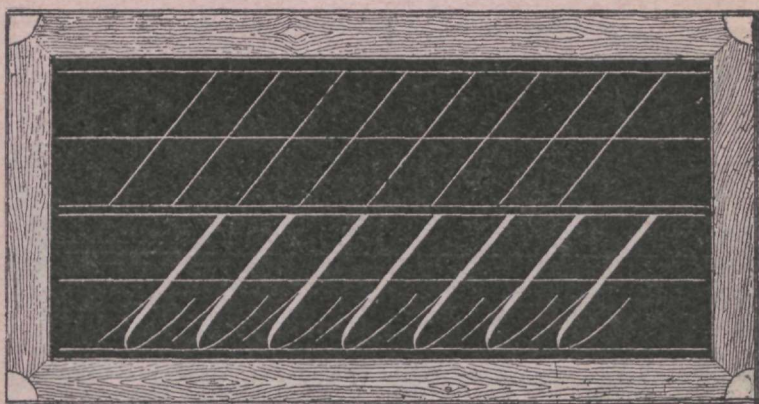
Linnud lumisel oksal.

Lapsed ja lumemees
liumäel.

Laur, Lilli ja Hella
tulevad.

l

l

lumi lumi lumi lumi

lu mi, — ilm on vilu, lumi on maas,
 mu ru on lue all, aasal ei ole lille,
 ei ole lin nu lau lu, lu me mees on mäel,
 al on liu wä li.

t

Talvine tuisk ja torm.

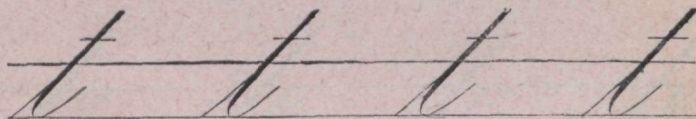
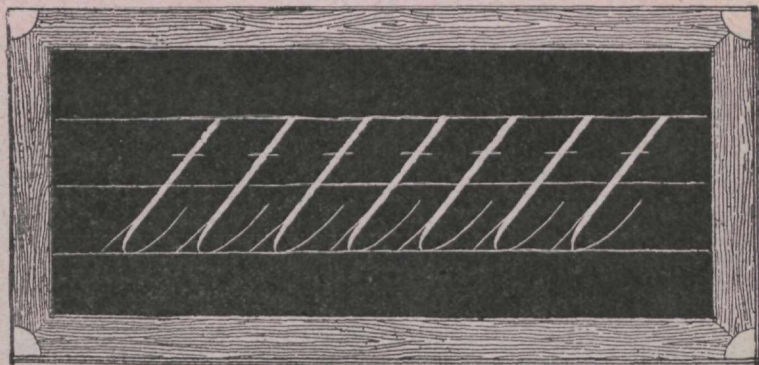
Tähte ja Tasuja kooliteel.

Taat tuleb Tartust.

Kütt käib metsas küttimeas.

t

t

talve talve   talve talwe

talve, — tu li talve, tu li vi lu tuul,
 tõstis tormi, talvel on ilm tuisu ne, tee
 on lu mi=ne, rataš ei wee re, ratta šdit on
 šu wel, šaani šdit talwel, šaani šdit — ta=
 ša ne šdit.

b

Liulaskmine libedal jääl.

Poisid loobivad lumepalli.

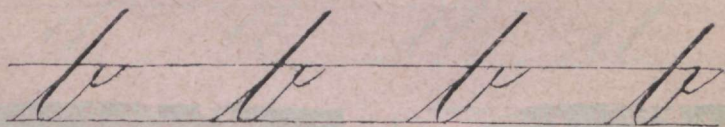

Rebane varitseb metsa ääres.

Lembit ja Vambola metsas.

b

b

b

tuba tuba tuba tuba

tu ba, — mei e tu ba on saa res, saa-
re üm ber on suur sambla soo, seal ee-
mal on ra ba, siin on mets, wam bo la
tu li lä bi met ja, re ba ne wah tiis met ja ää-
res, re ba ne tu leb wiib mei e a ne ä ra.

d

Laev tuleb sadamasse.

Lambad söövad metsas.

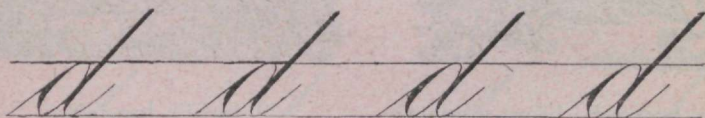

Linda joodab rändajat.

Vorimees sõidab teed mööda.

d

d

d

tädi tädi tädi tädi

tä di, — mi nul on tä di, te ma ni mi
 on mil da, tä di on mu ema ô de, tei-
 ne tä di on isa ô de, selle nimi on
 li sete, — eile olin ma mil da tä dil,
 te mal on i lus tu ba, ô ue ümber on aed,
 õ ue peal on ait, tal on la du, tal on laut,
 tä di la ši loo mad lau ta, lam bad ae ti lat-
 tu, — toas on tal laud, lau a ää res išt med.

h

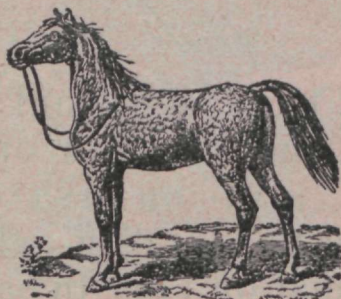
Koer haugub, härg vihastab.

Nahkhiir lendab.

Hilda ja aned.

Hobune hirnub.

h

h h h h

h

h

hobune hobune hobune hobune

ho bu ne, — mi nu i sal on i lus ho-
 bu ne, ho bu se ni mi on hal li, ho bu ne
 teeb tööd, ho bu ne sõi dab, oi — hal li
 on vah va ho bu ne, hal li hir nub, hal li
 ta hab süüa, i ja wiib ta le sõi mes se hei-
 nu, ju wel an nab roh tu, ro he list roh tu nii-
 dab ta aa salt, wa hest jõõb hal li i se met sas.

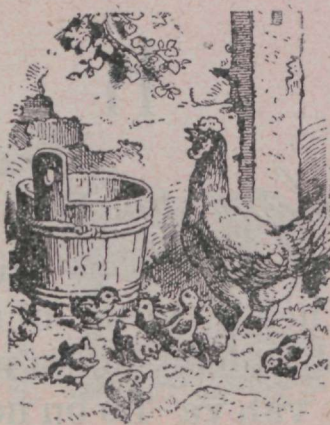
k

Rebane kiidab kukke viisakaks. Kukk, kana ja kanapojad.

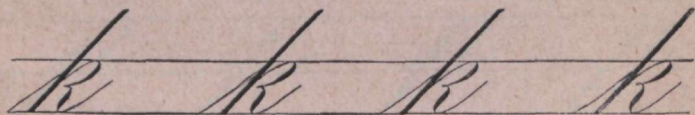
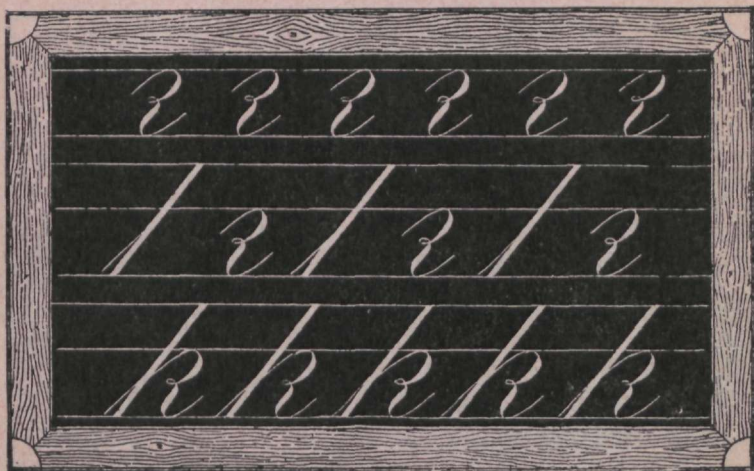

Kukeke kuulas kiitust, kuni rebane ta kinni tabas.

Kana kutsub pojad kokku.

k

k

k

kana kana kana kana

ka na, — ka na kōe ru tab, ka na mu-
 neb hulk mu ne, ka na mu nad on kau-
 nid, kukk lau lab, kukk kait seb ka nu,
 — üks kord kukk kō ris tas kō vas ti,
 fa nad tu li wad fof fu, la fa luuf o li lah ti,
 fa nad len da si wad laf fa, fuff fo fu tas weel,
 fuff ei kart nud, re ba ne tu li met jast, wõt-
 tiš fu ke fin ni.

P

Pääsukese pesa on lakas.

Pajulind pesitab metsas.

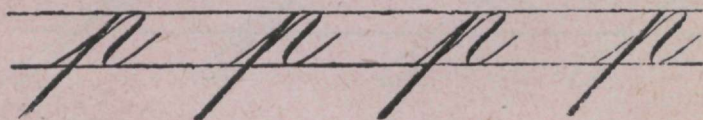
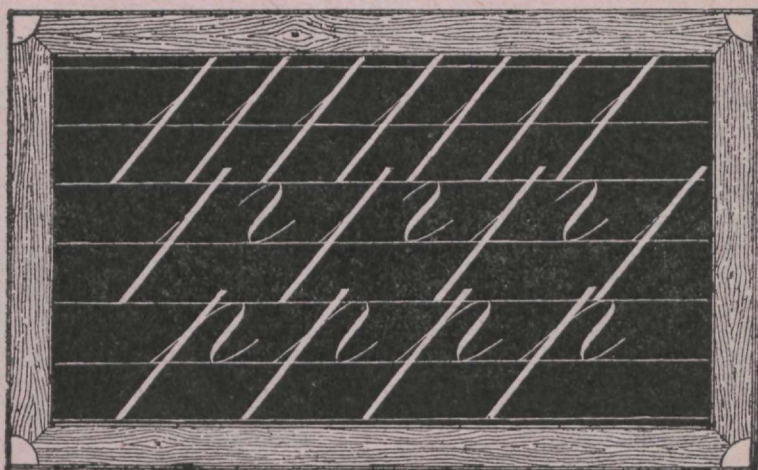

Lapsed lepinku puude vilus.

Orav hüppab oksa peal.

p

p

p

pääsuke pääsuke pääsuke pääsufe

pää su ke, — pää su ke on vei ke-
 ne lin nu ke ne, pää su kest tun ne vad
 kõik lapsed, ke va de ta tuleb, siis on
 ilm soe, pää su ke ne lau lab kau nis ti,
 pää su fe se pe sa on la kas, — pää su fe ne len-
 dab laf fa, len dab tei ba ot sa, üks furd pär-
 ta püh kis tu ba, üks oli lah ti, pää su fe ne
 len das tup pa.

j

Jaan Jako ja Hilja paadis.

Luik ujub järves.

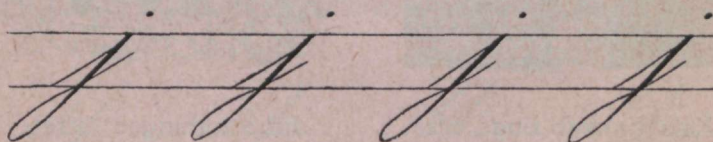
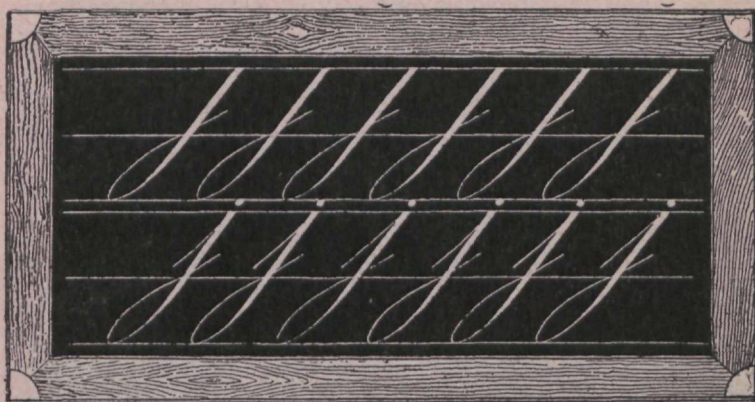

Tall kukkus ojasse.

Jäneksed põõsa varjus.

j

j

i

oja oja oja oja

oja, — oja keerleb heina maal, oja on veike ne, kitsas ja madal, oja viib vee alla poole, alpool oja laijeneb, vett tuleb järjest juure, oja saab suureks jõeks, jõe veesi jookseb meresse ehk järve, — karjana hoidis karja oja ääres, jänest kükitas põõsa varjus, jänest pistsis jooksu, jänest hüppas üle oja.

g

Kala hakkab õnge otsa.

Juba tomingas õitseb.

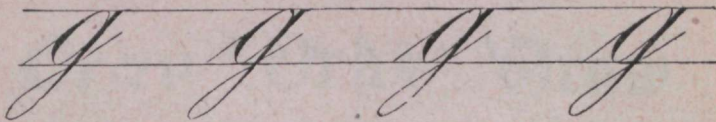
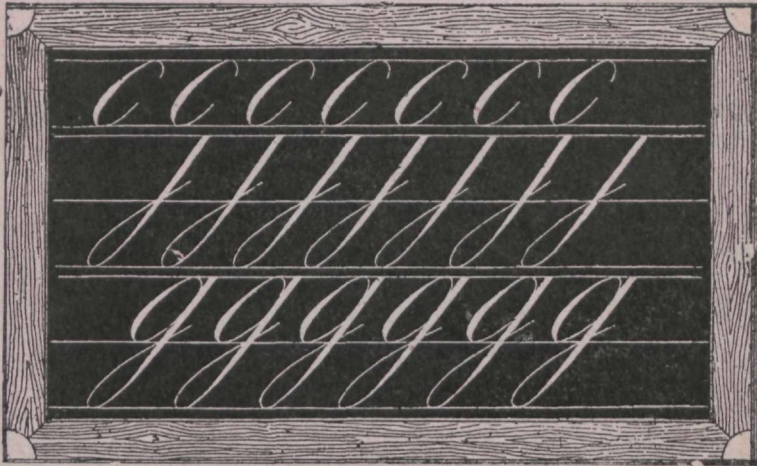

Mangu mängib koeraga.

Lapsed toa taga lagedal.

y

g

g

aeg aeg

aeg aeg

aeg — kau nis ke va di ne aas ta-aeg, —
 päi ke käib kõrgelt ja pais tab sel gelt,
 rän da vad lin nud tu le vad ta ga si, puu
 pungad pakatawad, tomingas hakkab õitsema,
 lapsed mängivad õues, kündja künnab wagu,
 ema wõtab waka, paneb kartulid wakka, wa=
 fast tipib waosse kaswama.

a b d e g h i j k l m

n o p r s t u v

ä ö õ ü

a b d e g h i j k l m n o p r s

t u v ä ö õ ü

a b d e g h i j k l m n o p r

s t u v ä ö õ ü

a b d e g h i j k l m n o p r s

š t u w ä ö õ ü

b) Suured tähed.

o O
o O

o O
o O

Orav

Orav Orav Orav

Orav on veikene metsloom. Oraval on neli jalga ja suur lai saba. Oraval on teravad küüned. Orav ronib puu otsa. Orav hüppab oksalt oksale. Orav inimestele kahju ei tee. Orav ei ole murdja loom. Orava karv on suvel punane ja talvel hall.

Oskar püüdis orava kinni. Draw pandi puuri. Drawal ei ole puuris hea. Drawal on igaw wabaduseta. Draw igatseb metsa rahusje. Di, kui oraw oleks jälle waba!

ä Ö
ö Ö

ö Ö
ö Ö

Ööpik

Ööpik Ööpik Ööpik

Ööpik on armas laululinnukene. Ööpik on üsna veikene. Ööpiku suled on hallid. Ööpik elab suvel meie maal. Ööpiku armsamad kohad on lehtpuu metsades. Ööpiku laulu kuuleme suve algul. Öö ajal, nimelt öhtu ja hommiku on ta kõige lustilikum laulma. Ööpiku laul on väga ilus.

On juuri otsas, siis läheb ööpik soojale maale. Oma vanasje kohta meile tuleb ta teisel kevadel jälle tagasi.

Ööpikul on mitu nime. Ööpikku hüütakse mõnel pool: õitselind, ššast ja ka künnilind.

o O

õ Ö

õ Ô

õ Š

²
Ohtu

Ôhtu Ôhtu Šhtu

Ôhtu tuleb pärast päeva. Ôhtul vee-
reb päikene. Ôhtul läheb ilm pimedaks.
Ôhtul hakkavad kuu ja tähed paistma.
Õöloomad ärkavad liikvele. Õökullid
huikavad metsades. Õues algab loodu-
ses mitmesugune öösine elu ja tegevus.

Šhtul süüdatakse lamp põlema. Šli põ-
leb lambis. Šues on siis pime, taas on
tulevalge. Šhtul heidetakse magama. Šõ
tuleb Šhtu järele. Šn Šõ mööda, siis algab
hommik. Šhtu lõpeb ehaga, hommik algab
foiduga.

u U

u U

u U

u U

Uni
 Uni Uni Uni

Uudo oli unine. Uudo jäi magama ja nägi unes: Unejuku tuli. Unejuku oli veikene ümmarguse paledega poisikene. Uus kuub oli tal seljas, torumüts peas ja sinised sukad jalas.

Unejuku naeratas ja naljatas ühtepuhku. Oma sõrmed pani ta Uudo filmade peale ja ütles: „Une kaisus on lastel hea olla!“

Unejuku rääkis veel. Unejuku laulis ta-
 jafesti uinulaulu. Uudo ei kuulnud enam. Uudo magas raskesti. Uni oli väga hea. Uudo ootab nüüd iga õhtu Unejukut tulema.

ü Ü

ü Ü

ü Ü

ü Ü

Üles

Üles Üles Üles

«Üles, üles, hellad vennad!» laulsivad lapsed lustilikult. «Üles, sõerumäele üles!» kilkasivad nad edasi ja pistsivad jooksu.

Uudo oli väle poiss ja jõudis kõige enne sõerumäele. Õde Olli tuli siis ja teised taga järele.

Üleval mäel oli väga mõnus olla. Ülesje paistis palju õige kaugelt kätte. Ümber ringi sinasivad metsad. Üle lageda wälja paistis küla ja heinamaal keerlew jõgi. Ütle-mata ilufasti läikis teinepool külles järw.

a A

a A

a A

a A

Ader

Ader Ader Ader

Ader on põllutöö riist. Adraga kün-
takse. Ader on rauast tehtud. Osalt on
tal ka mõni jagu puust. Adrasid on mit-
met seltsi. Adra teine nimi on sahk.

Adraga ehk sahaga haritakse maad.
Aadu rakendas hobuse adra ette ja hak-
kas kündma. On maa küntud, siis al-
gab äestamine ja külv. Ainult hästi
haritud maas kasvab vilja. Madu teab seda
ja künnab hoolega. Madu on tubli põllu-
mees. Madul on hea ader ja hea hobune.

Mednik kaevab maad labidaga. Medni-
ful ei ole adra ega hobust maaharimisel vaja.

ä Ä

ä Ä

ä Ä

ä Ä

Äke

Äke Äke Äke

Äke on ka põllutöö riist. Äke on adra abiline. Äkkega äestatakse maad. Äkkeid on puust ja rauast.

On maa küntud, siis varsti äestatakse. Äestamine teeb mulla peeneks ja maa siledaks. Äkke pulgad siblivad ka külwatud seemne mulla jesse.

Madu äestab mätiist maad mitu korda. Madu ei hooli waewast. Madu teab, et põllumehe leib kasvab maa jeeist wälja.

Mednikul on äkke asemel reha. Miatöö on ka maatöö. Mednik saab oma leiba niijama mulla jeeist, kui põllumees.

Maa
Maa Maa Maa

Maa, kus peal meie elame, on väga suur. Maa peal asuvad inimesed ja elajad. Maa peal on suured mered, järved ja jõed. Meredes ja mujal vetes elavad kalad. Merel sõidavad ka laevad. Maa ümber on õhk. Õhu sees lendavad linnud ja sõidavad õhulaevad.

Maa pind on metsa ja rohuga kaetud. Maa peal kasvavad mitmet seltfi puud, rohud ja viljad. Maa ei ole üle ega tasane. Maa on ümmargune kui kera, ta pind on mägiline ja orgline. Mäed on kõrged, orud sügavad. Madalamad kohad on paiguti soosjed ja veesjed, kõrgemad aga kuuwad ja kaljulised.— Maa kera on meie kodu ja toitja.

n N

n N

n N

n N

Nukk

Nukk Nukk Nukk

Neti sai ema käest nuku. Nüüd oli Netil kaunis mängu asi. Nukk oli kui veikene laps. Neti hoidis nukku süles. Neti pakkus nukule süüa ja pani nuku magama.

Õde Anna oli ükskord ka vähe aega Neti nukuga mänginud. Neti nägi ja võttis kohe nuku Anna käest ära. Neti jeda ei sallinud, et teised tema nukku oleksivad võtnud. Nüüd oli tarvis nukku silmas pidada. Anna ehk oleks wahest ta jälle oma kätte võtnud.

Viisugune waltwamine tegi Netile palju pahameelt. Mõlemad oleksivad wõinud nufuga ühetasa õnnelikult mängida.

v

V

v v
w W*Vana***Vana Vana Vana**

Vanaema oli ju väga vana. Vanaema silmad jäivad tõnsiks. Mitte midagi ei näinud ta enam. Vilma, veikene tütarlaps, pidi teda talutama. Muidu vanaema ei oskanud kuskile minna. Astumine oli tal ka väga ränk.

Vanaema oleks hea meelega lugenud, aga filmad ei seletanud. Wilma võttis raamatu ja luges vanaemale. Wilma on nüüd vanaema film. Wilma teeb seega vanaemale palju rõõmu. Muidu oleks vanaemal väga igav. Wilmal oli nüüd omalgi hea meel.

i I
i I

i I
i I

Isa
Isa Isa Isa

Isa ja ema olivad kiiresti tööl. Veikene Ilmar mängis nende juures.

«Millal mina suureks kasvan?» küsib korraga Ilmar.

«Oota ikka, oota, poeg! Varsti oled suur mees!» vastas ema.

«Mina aitaksin teid siis igas töös,» rääkis Ilmar edasi.

Nüüd ütles isa Ilmarile: „Spi, poeg, ju nüüd noorelt oma isa ja ema aitama, sõna kuulma ja käsku täitma. Spi oma isa ja ema austama. Nii oskad siis ka suurelt hea poeg olla. Isa ja ema tarvitavad wanalt jagedasti laste abi. Wanematele teeb jee juurt rõõmu, kui lapsed neid aitavad.

h H
h H

h h̄
h H

Hiir
h̄iir Hiir Hiir

Hiirel olivad pesas pisikesed pojad. Ükskord rääkis vana hiir poegadele: «Ma nägin praegult kassi üsna ligidal kõndima. Olge nüüd hästi tasa!»

Nii siis ka kõik hirmuga olivadgi. Varsti läks aga üks poegadest julgemaks ja ütles: «Ma õige vaatan seda kassi!»

Nii rääkides piilus ta natufese pesa august välja. Mõtles, ega kass mind kohe näe. Aga kass märkas teda ometigi, kargas pesa peale ja võttis kõik hiire pojad finni. Wana hiir üksi peasis veel jooksu.

k K

k K

k K

k K

Kodu

Kodu Kodu Kodu

Küll on mu kodu veikene. Kuid kodu on mulle siiski kallis. Kodu on nii kena ja vaikne. Kodu on mul soe ja valge. Kodu ei puudu mul midagi.

Kodu on mul isa ja ema. Kodu on mul vennad ja õed. Kõik on mul kodu armsad. Kodu saan istuda ema süles. Wahest ronin isa põlwele. Kodu näen oma wanemate tööd ja toimetust. Kodu kuulen oma wanemate armast healt. Kuski ei ole parem kui kodu. Kodu seisab mul ifka meeles.

j J
j J

j J
i I

Jänes

Jänes Jänes Jänes

Jänes on väga metsloom. Jänes on väga arg. Jänes kardab kõiki ja põgeneb väledasti. Jänesel ei ole sarwi ega teravaid küünesid. Jänesel puuduvad ka suured murdmise hambad. Jänes ei saa ennast millegagi kaitseda. Ainult ta väledad jalad peastavad teda vaenlaste käest.

Jänesel on palju vaenlasti. Inimene püüab teda, kui jahilooma. Koerad ajavad teda taga. Metsas walwawad hundid, rebased, kullid ja muud murdjad jäneft. Jänese elu on alaline põgenemine.

Tuli
Tuli Tuli Tuli

Tuli põleb. Tuli annab sooja ja valgust. Tule peal keedetakse süüa. Tuli on väga tarviline ja kasulik.

Tuld süütame tuletikuga. Neid ostame meie poest. Tuletikud tehtakse tuletiku tehases. Ja sealt wiidakse nad poodi müügile.

Vanal ajal löödi tuld tulekiivist. Tulerauaga löödi tulekiivi küllest jäde ja see süütas taela põlema. Veel vanemal ajal nühitati tuld puu küllest. Tulega peab väga ettevaatlik olema. Tuli on hea julane aga paha peremees.

p P
p P

p P
p P

Puu
Puu Puu Puu

Onu kinkis Priidikule õunapuu taime. Priidik istutas taime aida kaswama. Priidik hoidis ja hoolitses taimet. Kohendas tema juurte peale mulda ja pani rammu. Kui maa kuiv oli, siis valas ka vett.

Taime kaswas jõudsasti Priidifuga jeltis. Priidif sircus täieks meheks. Taimest kaswas suur puu. Igal kewadel oli ta õisi täis ja sügisel oliwad tal magusad õunad küllis.

Nii tajus õunapuu Priidiku hoolitsemise ja waewa ausasti. Palju ilu ja rõõmu pealegi. Puu oli aias kogu talu kaunistuseks.

r R

r R

r R

r R

Rebane

Rebane Rebane Rebane

Rebane on murdja metsloom. Umbes keskmise koera suurune. Karv on tal punakas. Kanu ja muid veikesemaid loomi on rebane õige kaval kinni püüdma.

Rebane rändas metsa mööda, nii räägitakse. Tühi kõht ajas teda taga. Kaugelt kostis kuke laul. Rebane hakkas laulu peale minema. Warsti jõudis ta talu õue alla. Kuff kõndis seal kanadega. Rebane astus ligemale ja hakkas rääkima: „Kuu!e, fina fena kuff: Mul on täna sinu juure asja! Ma pole weel enne nii wiisakat kuffe näinud. Astu ometi ligemale!“

Kuff tuli rebasele vastu. Rebane fargas aga nüüd kufe kaelaft kinni ja jooksis metsa.

s S

s S

s S

s S

Saamu

Saamu Saamu Saamu

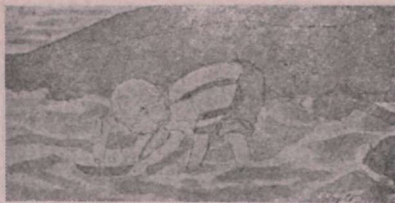
Saamu, veike vallatu ja vastane poiss, heitis õhtul magama. Ööse nägi ta unes: Saamu oli suur mees. Rammu oli palju. Aga tarkus puudus.

Saamu pidi midagi müüma ja tarbeasju ostma. Aga Saamu ei oskanud arvata. Temale tuli kirjasid. Neid ei oskanud ta lugeda ega vastata.

„Di, vi! Süll on minu elu hull!“ mõtles Saamu iseeneses tujase meelega.

Saamu ärkas hommikul. Uni oli juba õpetanud. Saamu hakkas hoolega õppima. Saamust sai tark ja wiisakas mees.

l L

l L

l L

l L

Laev

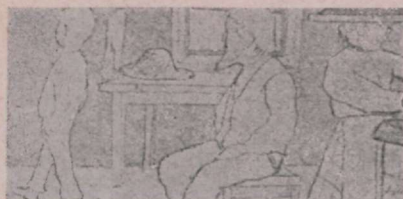
Laev Laev Laev

Laev on merel. Laevaga sõidetakse vee peal.

Isa tõi linnast Laurile veikese mängu-laeva. Laur viis kohe laeva randa. «Ära nüüd lase laeva merele! Nüüd on ilm tormine!» keelas isa.

Laur lasi jüiski laeva vette. Lauri enast laew ei kannud. Laur jäi ise kaldale. Lained tulivad ja võtavad laeva kaasa. Laur jooksis laewale abiks ja pidi ära uppuma. Isa tuli ja aitas poja weest välja. Aga Lauri laewa wiiswad lained ifka kaugeemale merele.

e E

e E

e E

e E

Eeda Eeda Eeda

Eeda oli vastane poiss. Alati vastas ta: Ei!

Isa ütles: «Eeda, anna minu müts kätte!» Eeda vastas: «Ei!»

Ema ütles: «Eeda, too minu iste siia!» Eeda vastas: «Ei!»

Isa tuli linnast ja kutsus lapsed oma juure. Ede ja wend läksiwad. Eeda ei läinud.

„Eeda, kas sa ka midagi tahad? Siis tule siia!“ Eeda vastas: „Ei!“

Ede ja wend saiwad isa käest linna saia ja mõned magusad õunad. Eeda jäi ilma. Nüüd oli tal kahju küll.

a b d e g h i j k l
 A — — E — H I J K L

m n o p r s t u
 M N O P R S T U

v ä ö õ ü
 V Ä Ö Ö Ü

a b d e g h i j k l m n o p
 A — — E — H I J K L M N O P

r s t u v ä ö õ ü
 R S T U V Ä Ö Ö Ü

a b d e g h i j k l m n o
 A — — E — H I J K L M N O

p r i s t u w ä ö õ ü
 P R S T U W Ä Ö Ö Ü

d) Võerad tähed.

B

B

B

B

Baltiski

Baltiski

Bilbao

Biskaja

Balti- ehk **Läänemeri**. Läänemere kallastel seisavad Eesti-, Liivi- ja Kuuramaa, mida ühe sõnaga ka Balti- ehk Läänemere kubermangudeks kutsutakse. **Baltiski** on veikene Eesti linnakene Läänemere kaldal. — **Bilbao** on linn Biskaja lahe rannal.

c C

c C

c C

c C

Cecilia

Cecilia

Centimeter

Chikago

Cecilia on võeramaa naesterahva nimi. — **Centimeter**, uueagne pikkuse-mõet. — **Chikago** on tähtis kaubalinn Põhja-Amerika Ühisriikides. — **Copernikus** tunnistas maa rändajaks päikese ümber.

D

D

D

D

*Doktor**Doktor David Diógenes*

Doktor on õpetlase auunimi. — **David** ja **Daniel** on Juuda meeste nimed. — **Diógenes** oli vanal ajal kuulus tark.

fF

fF

fF

fF

*Filadelfia**Filadelfia Ferro Afrika*

Filadelfia on tähtis vabrikutööstuse linn Põhja-Ameerika Ühisriikides. — **Ferro** ja **Teneriffa** on Kanaria saared Atlandi meres. — **Afrika** on kõige palavam maailma jagu.

G

G

G

G

*Geografia**Geografia* Gutenberg Ganges

Geografia ehk maadete adus on õpetus, milles maailma maid ja rahvaid tundma õpitakse. — **Gutenberg** leidis raamatutrükkimise oskuse; enne seda kirjutati kõik raamatud käega tindi- ja kirjutis sulega. — **Ganges'e** jõgi voolab Asias Himalaja mägedelt Bengali lahte.

q Q

q Q

q Q

q Q

*Quartett**Quartett* Aquarell Quartal

Quartett, neli healt laulus ehk mängus. — **Aquarell** — vesivärv. — **Quartal** on linna jagu, mis ühe politsei ülema järelvaatamise all seisab.

x X

x X

x X

x X

Xerxes

Xerxes Xeres Mexiko

Xerxes ja **Artaxerxes** olivad muinasaegse Persia riigi kuningad. — **Xeres** on linn Lõuna-Hispanias, viinamarja aidade keskel. — **Mexiko** on maa ja riik Kesk-Amerikas.

y Y

y Y

y Y

y Y

Ypsilon

Ypsilon Nev-York Pyramid

Ypsilon, see on selle tähe nimi. — **Nev-York**, suur ja tähtis kaubasadama linn Põhja-Amerika Ühisriikides. — **Pyramidid** on suured nurgelised kuhja moodi muistsed kivi-ehitused Egiptuse maal, kuhu vanal ajal Egiptuse kuningad maeti. — **Babylon** on ühe vanaaegse linna nimi.

z Z

z Z

z Z

z Z

Zebrā

Zebrā Schvyz Amazonas

Zebrā on hobuse seltsi metsloom Afrika-maa metsades. — **Schvyz** ja **Zug** on maaosad Schveizis. — **Amazonas**, jõgi Lõuna-Amerikas; on oma jõekonna suuruse ja vee rohkuse poolest kõige esimene jõgi maailmas, pikkuse poolest aga kolmas.

b c d f g q x y z
B C D F G Q X Y Z

<i>b</i>	<i>c</i>	<i>d</i>	<i>f</i>	<i>g</i>	<i>q</i>	<i>x</i>	<i>y</i>	<i>z</i>
B	C	D	F	G	Q	X	Y	Z

b	c	d	f	g	q	x	y	z
B	C	D	F	G	Q	X	Y	Z

b	c	d	f	g	q	r	v	z
B	C	D	F	G	Q	R	V	Z

Reisijad kaugelt maalt.

Lapsed istusivad paati, mis oli kaldale tõmmatud.

„Nüüd oleme reisijad,“ ütles Heino. Oleme tulnud kaugelt võeralt maalt Eestimaad vaatama.“

„Mina olen neiu Barbara. Tulen soojalt maalt ja toon Eesti lastele magusaid rosinaid.“ Nõnda ütles Salme.

Mina olen neiu Cecilia, ja mina toon apfelsiniseid,“ ütles Helmi.

„Mina olen David, kellest isa mineval pühapäeval kõneles,“ ütles Juku. „Ole sina, Hans, hiigla-suur Goljat!“

Aga Hans ei tahtnud Goljat olla. Tema taktis olla kuulus kuningas Xerxes.

„Mina olen Zuleima Mord,“ ütles Hilda. „Tulen Rootsist, mis on meie lähedane naabrimaa.“

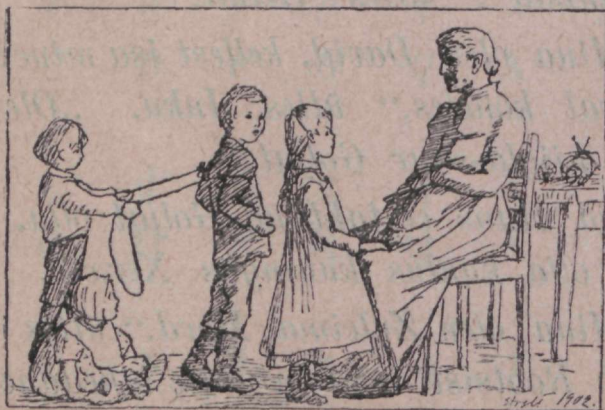
Sealtsamalt maalt ütlesivad endid tulema ka Miko, Lootus, Iida, Laina ja Mari. Aga nende nimed olivad nüüd Zefanias Oberg, Fritiof Adolf Yrk-Ney, Sofia Alquist, Inez Quist ja Fanny Björkquist.

Aga neiu Barbaral ei olnud rosinaid ega Cecilial apfelsinisid. Teised aga tahtsivad ja küsisivad neid nendelt. Sellepärast pidivad nemad jälle Eesti lasteks hakkama.

Ja varsti olivad siis kõik teisedgi head Eesti lapsed nagu enne.

Imelikud nimed.

Cecilia Ohman-Yorschir oli juba vana eit. Aga ta oli veel lastehoidjaks. Sest tema armastas lapsi, ja lap-

sed armastasivad teda. Nad hüüdsivad teda Silja eideks.

Silja eit rääkis lastele mitu kaunist lugu. Veikesamad kuulasivad tema süles, suuremad istusivad tema ümber.

„Jutusta meile jälle, keda sina hoidsid seal kaugel linnas olles!“ Nõnda palus korra veike Alli.

„Neil olivad seal nii imelikud nimed,“ mäletas Alli vend Mait. „Mis oli nende laste isa nimi?“

Silja eit: „David Bernhard Quarnström.“

Alli: „Ja ema nimi?“

Silja eit: „Zenobia, ja tema oma liignimi oli olnud Cederquist.“

Alli: „Ja tütarlastel olivad niisama imelikud nimed.“

Silja eit: „Luzie, Xenia ja Alfhild.“

Mait: „Kõige noorem oli Alli nimekaim; sest Alfhildi hüütakse ka Alliks.“

Silja eit: „Seal oli ka sinugi nimekaimusid. Sest ühe poja nimi oli Martin, see on seesama mis Mait; — teine oli Axel, kolmas Valentin ja neljas Ferdinand.“

Mait: „Need olivad tõeste kõik ühed iseäralikud inimesed. Küll seal vist oli igav ja paha olla?“

Silja eit: „Ei sugugi. Need kõik olivad väga head inimesed. Ja heade inimeste seltsis on alati lõbus ja hea olla.“

Tähestik.

a b c d e f g h i
 A B C D E F G H I

j k l m n o p q
 J K L M N O P Q

r s t u v x y z
 R S T U V X Y Z

ä ö ò ü
 Ä Ö Ö Ü

a b c d e f g h i j k l m n o p

A B C D E F G H I J K L M N O P

q r s t u v x y z ä ö õ ü

Q R S T U V X Y Z Ä Ö Õ Ü

a b c d e f g h i j k l m n o p

A B C D E F G H I J K L M N O P

q r s t u v x y z ä ö õ ü

Q R S T U V X Y Z Ä Ö Õ Ü

a b c d e f g h i j k l m n o p

A B C D E F G H I J K L M N O P

q r s t u v w x y z ä ö õ ü

Q R S T U V W X Y Z Ä Ö Õ Ü

e) Kirja vahemärgid.

- . *Punkt*; lause lõpemärk.
- , *Koma*; lühike kinnipidamise märk.
- ; *Koma-punkt*; pikem kinnipidamisemärk.
- : *Koolon*; näitusemärk.
- „ *Jutumärgid*; „ kui jutt algab, “ kui jutt lõpeb.
- ! *Hüüde- ehk õhkamisemärk*.
- ? *Küsimisemärk*.
- *Mõtlemisemärk*.
- *Sidemärk*.
- ( ) *Seletusemärgid*.
- § *Jaomärk*.
- * *Tähendusemärk*.
- ' *Kustutamisemärk*.

. , ; : „ “ ! ? — - ( ) § * ’

Mõned näitused vahemärkide tarvitamisest.

Lapsed läksivad kooli.

Kes tahab targaks saada, see peab õppima.

Ei laste käes meeste töö lähe; laste töö on mängimine ja õppimine.

Tema ütles: „Ma tulen homme teile.“

Hei, poisid!

Kus sa nii kaua olid?

Ma lugesin oma uut pildi-raamatut. Vaata siit, lehekülg 8, § 3 (üttele: lugemise tükk 3).

Siin on lugeda: Vanemad ja lapsed kokku on — perekond. —

g) Arvud ja numbrid.

(Ei midagi).   •   ••   •••   ••••   •••••   ••••••
 0   1   2   3   4   5   6
 null   üks   kaks   kolm   neli   viis   kuus

•••••••   •••••••   •••••••
 7   8   9
 seitse   kaheksa   üheksa

••••••••
 10
 kümme

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

I II III IV V VI VII VIII IX X XI XII

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35

36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47

48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59

60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71

72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83

84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95

96 97 98 99 100.

Arvamised.

Kokkuarvamine.

1 + 1 = 2	5 + 3 = 8	6 + 5 = 11	7 + 7 = 14
—	4 + 4 = 8	5 + 6 = 11	6 + 8 = 14
2 + 1 = 3	3 + 5 = 8	4 + 7 = 11	5 + 9 = 14
1 + 2 = 3	2 + 6 = 8	3 + 8 = 11	4 + 10 = 14
—	1 + 7 = 8	2 + 9 = 11	—
3 + 1 = 4	—	1 + 10 = 11	10 + 5 = 15
2 + 2 = 4	8 + 1 = 9	—	9 + 6 = 15
1 + 3 = 4	7 + 2 = 9	10 + 2 = 12	8 + 7 = 15
—	6 + 3 = 9	9 + 3 = 12	7 + 8 = 15
4 + 1 = 5	5 + 4 = 9	8 + 4 = 12	6 + 9 = 15
3 + 2 = 5	4 + 5 = 9	7 + 5 = 12	5 + 10 = 15
2 + 3 = 5	3 + 6 = 9	6 + 6 = 12	—
1 + 4 = 5	2 + 7 = 9	5 + 7 = 12	10 + 6 = 16
—	1 + 8 = 9	4 + 8 = 12	9 + 7 = 16
5 + 1 = 6	—	3 + 9 = 12	8 + 8 = 16
4 + 2 = 6	9 + 1 = 10	2 + 10 = 12	7 + 9 = 16
3 + 3 = 6	8 + 2 = 10	—	6 + 10 = 16
2 + 4 = 6	7 + 3 = 10	10 + 3 = 13	—
1 + 5 = 6	6 + 4 = 10	9 + 4 = 13	10 + 7 = 17
—	5 + 5 = 10	8 + 5 = 13	9 + 8 = 17
6 + 1 = 7	4 + 6 = 10	7 + 6 = 13	8 + 9 = 17
5 + 2 = 7	3 + 7 = 10	6 + 7 = 13	7 + 10 = 17
4 + 3 = 7	2 + 8 = 10	5 + 8 = 13	—
3 + 4 = 7	1 + 9 = 10	4 + 9 = 13	10 + 8 = 18
2 + 5 = 7	—	3 + 10 = 13	9 + 9 = 18
1 + 6 = 7	10 + 1 = 11	—	8 + 10 = 18
—	9 + 2 = 11	10 + 4 = 14	—
7 + 1 = 8	8 + 3 = 11	9 + 5 = 14	10 + 9 = 19
6 + 2 = 8	7 + 4 = 11	8 + 6 = 14	9 + 10 = 19
			—
			10 + 10 = 20

Mahaarvamine.

1 — 1 = 1	8 — 1 = 7	11 — 3 = 8	14 — 7 = 7
—	8 — 2 = 6	11 — 4 = 7	14 — 8 = 6
2 — 1 = 1	8 — 3 = 5	11 — 5 = 6	14 — 9 = 5
2 — 2 = 0	8 — 4 = 4	11 — 6 = 5	14 — 10 = 4
—	8 — 5 = 3	11 — 7 = 4	—
3 — 1 = 2	8 — 6 = 2	11 — 8 = 3	15 — 5 = 10
3 — 2 = 1	8 — 7 = 1	11 — 9 = 2	15 — 6 = 9
3 — 3 = 0	8 — 8 = 0	11 — 10 = 1	15 — 7 = 8
—	—	—	15 — 8 = 7
4 — 1 = 3	9 — 1 = 8	12 — 2 = 10	15 — 9 = 6
4 — 2 = 2	9 — 2 = 7	12 — 3 = 9	15 — 10 = 5
4 — 3 = 1	9 — 3 = 6	12 — 4 = 8	—
4 — 4 = 0	9 — 4 = 5	12 — 5 = 7	16 — 6 = 10
—	9 — 5 = 4	12 — 6 = 6	16 — 7 = 9
5 — 1 = 4	9 — 6 = 3	12 — 7 = 5	16 — 8 = 8
5 — 2 = 3	9 — 7 = 2	12 — 8 = 4	16 — 9 = 7
5 — 3 = 2	9 — 8 = 1	12 — 9 = 3	16 — 10 = 6
5 — 4 = 1	9 — 9 = 0	12 — 10 = 2	—
5 — 5 = 0	—	—	17 — 7 = 10
—	10 — 1 = 9	13 — 3 = 10	17 — 8 = 9
6 — 1 = 5	10 — 2 = 8	13 — 4 = 9	17 — 9 = 8
6 — 2 = 4	10 — 3 = 7	13 — 5 = 8	17 — 10 = 7
6 — 3 = 3	10 — 4 = 6	13 — 6 = 7	—
6 — 4 = 2	10 — 5 = 5	13 — 7 = 6	18 — 8 = 10
6 — 5 = 1	10 — 6 = 4	13 — 8 = 5	18 — 9 = 9
6 — 6 = 0	10 — 7 = 3	13 — 9 = 4	18 — 10 = 8
—	10 — 8 = 2	13 — 10 = 3	—
7 — 1 = 6	10 — 9 = 1	—	19 — 9 = 10
7 — 2 = 5	10 — 10 = 0	14 — 4 = 10	19 — 10 = 9
7 — 3 = 4	—	14 — 5 = 9	—
7 — 4 = 3	11 — 1 = 10	14 — 6 = 8	20 — 10 = 10
7 — 5 = 2	11 — 2 = 9	—	—
7 — 6 = 1	—	—	—
7 — 7 = 0	—	—	—

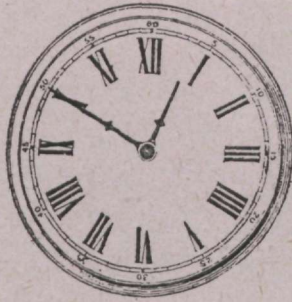
Kasvatamine.

1.1 = 1	1.2 = 2	1.3 = 3	1.4 = 4
2.1 = 2	2.2 = 4	2.3 = 6	2.4 = 8
3.1 = 3	3.2 = 6	3.3 = 9	3.4 = 12
4.1 = 4	4.2 = 8	4.3 = 12	4.4 = 16
5.1 = 5	5.2 = 10	5.3 = 15	5.4 = 20
6.1 = 6	6.2 = 12	6.3 = 18	6.4 = 24
7.1 = 7	7.2 = 14	7.3 = 21	7.4 = 28
8.1 = 8	8.2 = 16	8.3 = 24	8.4 = 32
9.1 = 9	9.2 = 18	9.3 = 27	9.4 = 36
10.1 = 10	10.2 = 29	10.3 = 30	10.4 = 40
1.5 = 5	1.6 = 6	1.7 = 7	1.8 = 8
2.5 = 10	2.6 = 12	2.7 = 14	2.8 = 16
3.5 = 15	3.6 = 18	3.7 = 21	3.8 = 24
4.5 = 20	4.6 = 24	4.7 = 28	4.8 = 32
5.5 = 25	5.6 = 30	5.7 = 35	5.8 = 40
6.5 = 30	6.6 = 36	6.7 = 42	6.8 = 48
7.5 = 35	7.6 = 42	7.7 = 49	7.8 = 56
8.5 = 40	8.6 = 48	8.7 = 56	8.8 = 64
9.5 = 45	9.6 = 54	9.7 = 63	9.8 = 72
10.5 = 50	10.6 = 60	10.7 = 70	10.8 = 80
1.9 = 9	1.10 = 10		
2.9 = 19	2.10 = 20		
3.9 = 27	3.10 = 30		
4.9 = 36	4.10 = 40		
5.9 = 45	5.10 = 50		
6.9 = 54	6.10 = 60		
7.9 = 63	6.10 = 70		
8.9 = 72	8.10 = 80		
9.9 = 81	9.10 = 90		
10.9 = 90	10.10 = 100		

Jāgaminē.

1 : 1 = 1	2 : 2 = 1	3 : 3 = 1	4 : 4 = 1
2 : 1 = 2	4 : 2 = 2	6 : 3 = 2	8 : 4 = 2
3 : 1 = 3	6 : 2 = 3	9 : 3 = 3	12 : 4 = 3
4 : 1 = 4	8 : 2 = 4	12 : 3 = 4	16 : 4 = 4
5 : 1 = 5	10 : 2 = 5	15 : 3 = 5	20 : 4 = 5
6 : 1 = 6	12 : 2 = 6	18 : 3 = 6	24 : 4 = 6
7 : 1 = 7	14 : 2 = 7	21 : 3 = 7	28 : 4 = 7
8 : 1 = 8	16 : 2 = 8	24 : 3 = 8	32 : 4 = 8
9 : 1 = 9	18 : 2 = 9	27 : 3 = 9	36 : 4 = 9
10 : 1 = 10	20 : 2 = 10	30 : 3 = 10	40 : 4 = 10
5 : 5 = 1	6 : 6 = 1	7 : 7 = 1	8 : 8 = 1
10 : 5 = 2	12 : 6 = 2	14 : 7 = 2	16 : 8 = 2
15 : 5 = 3	18 : 6 = 3	21 : 7 = 3	24 : 8 = 3
20 : 5 = 4	24 : 6 = 4	28 : 7 = 4	32 : 8 = 4
25 : 5 = 5	30 : 6 = 5	35 : 7 = 5	40 : 8 = 5
30 : 5 = 6	36 : 6 = 6	42 : 7 = 6	48 : 8 = 6
35 : 5 = 7	42 : 6 = 7	49 : 7 = 7	56 : 8 = 7
40 : 5 = 8	48 : 6 = 8	56 : 7 = 8	64 : 8 = 8
45 : 5 = 9	54 : 6 = 9	63 : 7 = 9	72 : 8 = 9
50 : 5 = 10	60 : 6 = 10	70 : 7 = 10	80 : 8 = 10
9 : 9 = 1	10 : 10 = 1		
18 : 9 = 2	20 : 10 = 2		
27 : 9 = 3	30 : 10 = 3		
36 : 9 = 4	40 : 10 = 4		
45 : 9 = 5	50 : 10 = 5		
54 : 9 = 6	60 : 10 = 6		
63 : 9 = 7	70 : 10 = 7		
72 : 9 = 8	80 : 10 = 8		
81 : 9 = 9	90 : 10 = 9		
90 : 9 = 10	100 : 10 = 10		

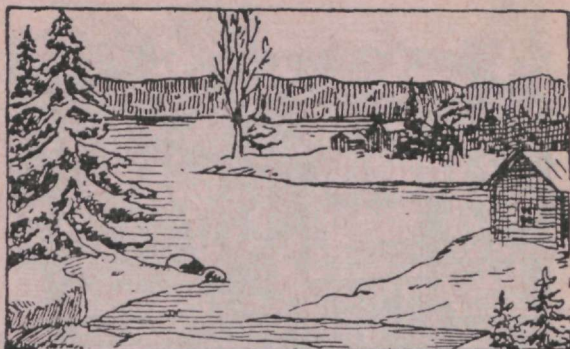

III. Lugesised.

1. Heino ja Elsa kodu.

Heino ja Elsa vanemad olivad kehvad inimesed. Aga just ilma varanduseta nad ka ei olnud. Neil oli mere rannas veikene maja, kus nad elasivad. Natukene põldu ja heinamaad oli neil ka. Nendel oli tallis hobune ja laudas kaks lehma ja kolm lammast. Toas ja toa ümbruses elasivad must koer Muri ja kirju kass Nuru. Üks kukk ja neli kana elutsesivad neil talvel ka toas; suvel olivad õues.

Muri ja Nuru olivad sagedasti Heino ja Elsa armsamad mänguseltsilised.

2. Tädi kodu.

Heinol ja Elsal oli linnas rikas tädi. Te-
mal oli suur ilus maja kena puiestiku varjus.

Laste vastu oli tädi alati hea. Nende
rõõmuks ja õnneks tegi tema, mis aga wä-
hegi wõis. Sellepärast oli Heinol ja Elsal
alati suur rõõm, kui wahest tädile peasejivad.
Nad teadsiwad, et tädi neile ikka mõnesugu-
seid maiustusi ja mängu asju annab.

Tädi afende peal nägiwad nad palju ilu-
said toaliliseid. Laual oli mitmesuguseid pildi-
raamatuid. Neid wõisiwad Heino ja Elsa ka
waadata.

3. Tädi rohuaed.

Tädil oli suur rohuaed ja oma aednik. Aias kasvas kaunisid lillesid ja mitmesuguseid magusaid aia- ja puuviljasid. Hommikust õhtuni oli aednik iga päev labidaga ja rehaga aias ametis. Vahest oli tal veel päivilisi abiks. Ta tegi aeda pikad ühetasased peenrad ja kasvulavad. Nende peale külvas ta seemneid ja istutas taimeid. Kastis neid veega ja kattis öökülma eest.

Aednik oli ka lastele alati sõber. Heino ja Elsa rõõm oli otsata, kui tädi aeda peasesiwad. Seal oli neil nii väga palju ilusat ja armast näha.

4. Heino ja Elsa loewad.

Talwe tulekul oli isa lastele ütlenud: „Lapsed, kui teie talwel hoolega õpite ja kewadel oskate lugeda ja kirjutada, siis saate suwel linna tädile wõeraks.“

Heino ja Elsa õppiswad kõige talwe hoolega. Koolis nad weel ei käinud. Isa ja ema õpetasiwad neid kodu. Iga päewast kulus ikka pool õppimise peale ja pool jäi mängimise jaoks. Wanematel ei olnud alati aega ega osanud nad just nii korralikult õpetada, kui koolis. Aga mis asjas lapsed wähegi juhatust saiwad, sinna õppiswad nad ise lija juure.

5. Heino ja Elsa fööl.

Heinol ja Elsal oli iga päev ka pisut tööd. Nende hooleks oli põrand pühkida ning aknad ja mõned muud kohad tolmust puhastada. Ema hooleks oli see asi enne olnud. Nüüd jäksasivad ju lapsed. Seda tegivad nad hea meelega.

Iga hommiku oli vaja majas pühkida ja puhastada. Uks tehti lahti ja Heino ja Elsa hakkasivad peale. Hoolsa puhastamise läbi läks nende veikene, kehva tuba, peaaegu niisama nägusaks, kui tädi suur uhke tuba linnas. Akende kaunistuseks panivad lapsed mõned lilled pottidesse kasvama.

6. Rätte jõudis kewade.

Pika külma talwe järele tuli kaunis kewade. Raamatud pandi kappi. Oma lasti lehmad ja lambad laudast wälja ja ajas karjamaale. Elsa aitas emal loomi ajada. Heino oli isaga jeltšis wäljale läinud. Isa hakkas seal kündma.

Teisel päewal lasti loomad jälle lahti ja Heino ja Elsa läksiwad nüüd mõlemad karjamaale nende juure. Seega algas neil karjas käimine.

Lastel oli karjas üsna lõbus. Seal wõisiwad nad päewad otša jooksta ja mängida, laulda ja hõisata. Wõisiwad pajukoorest pilli teha ja pajuinat puhuda.

7. Juba fuli suvi.

Ilmad läksivad ikka soemaks. Päike paistis selgelt ja palavalt. Linnud laulsivad lustilikult. Puud läksivad lehte. Rohi haljendas igal pool. Tomingad õit- sesivad ja maa seest tärkas palju lillesid.

Elsa ja Heino korjasivad karjamaal lillesid ja punusivad pärjaks. Heino pani ühe pärja lamba kaela. Elsa hakkas teist punuma. Sellega tahtsivad nad Muri ja Nuru ära ehtida. Olivad need ju alati nende armsamad mängusõbrad olnud. Nüüd pidi kaunis kevade ja soe suvi ka neile rõõmu ja ilu valmistama.

8. Lapsuke ja ôieke.

Laps: „Kust sa teadsid ôieke,
et meil tulnud kevade?
Kes sull' ütles mustas mullas,
et nüüd päike hiilgab kullas?“

Ois: „Päike ise teadust tõi,
mulle kuldse kuue lói,
ütles: „Tôuse! lehi sa,
niit ja nurm on ehita!“ “

A. Piirikivi.

9. Vokil.

Ketra, ketra, vokike,
ema tõttas õuesse!
ketra kaunist lõnga sa,
et ei ema pahanda!

Kui saan selgeks kedruse,
läheb isa linnasse,
toob sealt voki veiksema,
veiksema ja parema.

Koonla saan ma ema poolt
istest kannab isa hoolt;
hoolega siis ikka ma
aitan emal kedrata.

Jakob Tamm.

10. Kes läheb?

Emma tuli tuppa. „Kes läheb wiib jelle leiwafaku wanale tädile?“ Nõnda küüsis emma lastelt.

„Mina lähen õhta poole,“ ütles wanem poiss Rutlit. „Küüd mina sõidan oma puuhobusega.“

„Mina lähen siis, kui olen nuku riided valmis saanud.“ Nõnda wastas Ilma.

„Mina lähen kohe,“ wastas Salme. „Kufuke wõib niikauaks riidest lahti jääda, kuni ma tagasi tulen.“

S. Niemi järele.

11. Poiss ja liblikas.

Laur katsus liblikat kinni püüda, aga ei saanud. Liblikat taga ajades läks poiss vihaseks ja kisas mitu korda: «Küll ma su kinni võtan, üks kõik kus kohal!»

Laur tõmbas mütsi peast ja tahtis sellega liblikat kinni katta, kes õie peale oli seisma jäänud. Suure ähmiga

ei pannud Laur tähelegi, et kraav ees oli, ja libises liblikat kahmates kraavi.

Laur ronis kraavist välja, aga liblikas oli selle ajaga ju ei tea kuhu lendanud. Poiss pidi nüüd märjalt koju minema.

12. Leitud nuga.

Madu kõndis teel. Seal nägi ta maas ilusa liigetega-noa. Ta võttis jesse sealt

üles. Noal oli walge luust pea ja kaks läikiwat tera. Madu sai väga rõõmsaks. Kohe hakkas ta omale puuhobust westma. „See oli

õnnelik leidus!“ Nõnda mõtles ta ise westes.

Sealsamas tuli mees mööda teed. Ta wahtis hoolega teele. See otsib nuga, mõtles Madu. „Mis teie otsite?“ küüsis ta. Mees wastas: „Minul on nuga taskust maha kukkunud. Sellel oli walge pea ja kaks tera.“

„See on fiin,“ ütles Madu. „Ma leidjin ta fiit tee pealt maast.“

Nende sõnadega andis ta noa mehele. Tal oli hea meel, et sai wõõrale tema oma tagasi anda.

S. Niemi järel.

13. Hans ja pääsukesed.

Pääsukestel oli toa rüüstas pesa. Pesas olivad pisikesed pojad. Redeli pealt ulatas pesasse vaadata.

„See on õde. Need on vennad. Meie oleme kõik sõbrad.“ Nõnda rääkis Hans veikestele pääsukestele, kui ta neid vaatas.

Kui pääsukesed suureks saivad, lendasivad nad pesast välja. Ja siis laulsivad nad Hansule ilusasti. Neil oli väga lõbus. Ning Hansul oli ka väga lõbus olla.

14. Maiuse palk.

Mihkel oli väga maias poiss. Ta võttis tihti salaja ema kapist võidleiba, koort ja rõõska piima. Kord võttis isa suvisel päeval mesipuust kärgesid välja. Mihkel pani tema tööd teraselt tähele ja sai isa käest mõne tüki meekärgeid ära süüa. Järgmisel pühapäeval juhtusivad isa ja ema kodunt ära minema. Mihkel jai üksi koju. Varsti tuli Mihklil kange maiuse himu peale. Ta püüdis ema kapi ust lahti teha, aga lukk ei andnud järele. Nüüd tõmbas ta peitli varnast ja ruttas aeda. Seal kangutas ta ilma suurema vaevata mesipuul kaane lahti ja tõmbas tüki kõrge välja. Aga nüüd läksivad mesilased tagedaks ja tungisivad pesalõhkuja kallale. Mesilinnud nõelasivad teda hirmsasti ega annud maiale enne rahu, kui ta isa sängi teki alla puges. Mihkli pea ja kael paistetasivad nõnda üles, et poiss mitmel päeval õieti silmi lahti ega vabalt toitu alla ei saanud.

J. Pärn.

15. Kes tegi õieti?

Rahuleid, Tida, Willu ja Mõtetus olivad heinamaal lillesid noppimas. Kui nad ojast üle läksivad, murdus jalgpall kätti. Tida oli siis just kefi jalgpall. Ta kukkus ojasse. Ta weji hakkas teda alla poole wiima.

Mõtetus kartis kangesti. Ta hakkas nutma ja wajus jõuetumalt maha. Rahuleid hakkas koju poole jooksuma. Ta

tahtis Iidale ema appi kutsuda. Aga Willu jookkis ruttu ojasse. Seal ei olnud wett mitte wäga palju. Ta läks wee jisse. Seal hakkas ta Iidaft finni ja tõmbas teda maale.

16. Viisakad lapsed.

Teekäija tuli külasse. Küla vahel teel oli hulk lapsi mängimas. Kõik astusivad wõõra eest kõrvale. Ühed läksivad paremale poole, teised pahemale poole. Poisid kergitasivad kergelt kummardades mütsi. Tüdrukud tegiwad kniksu. Kõik ütlesivad „Tere!“ Ja wõõras ütles ka südamelikult vastu: „Tere, tere, lapsed!“

Wõõras küsis siis: „Kus on siin koolimaja?“ Üks poistest astus wõõra juure. „Mina tulen näitama,“ ütles ta. Poiss saatis wõõra koolimaja väravani. „Siin on koolimaja,“ ütles ta wõõrale. Seepeale ütles ta wõõrale „Jumalaga!“ ja läks teiste laste juure tagasi.

Wõõras kõneles pärast koolimajas: „Ma tahaksin hea meelega siin külas elada. Siin on viisakad lapsed. Ja viisakad lapsed on head ja armsad lapsed. Niisugused teevad palju rõõmu oma wanematele ja ka muile inimestele.“

H. Niemi järele.

17. Wästriku pesa.

Pifa, wäsitawa teekonna oli wästrik ära lendanud. Ta oli väga rutanud. Seft ta tahtis üttelema tulla, et ilus juwi tuleb.

Wästrik lendas õue-aija peale. Ta liigutas jaba ja hüppas rõõmsasti mööda aeda edasi. Lapsed panivad teda tähele. Rõõmsasti lahkutasiwad nad käja ja hüüdsiwad: „Wästrik! Sumi tuleb!“

Peale jeda ehitas wästrik [omale pumpinu wahela pesa. Eftiteks munes sinna mitu muna. Pärast oliwad seal weikesed pojad sees. Wästrik kandis neile putukaid ja usfikefi jöögiks. Kui wana lind oli neid otfimas, siis julgesiwad lapsed tashiljuekesti pesasje waadata. Weikesed pojad tegiwad siis juud lahti. Nad arwasiwad ema jälle jööki tooma. Lastele oliwad nad väga ilusad ja armsjad waadata. Ei need teadnud

midagi karta. Aga lapsed ei teinud neile ka ilmasgi paha.

Wõeras poisj läks sealt mööda. Ta nägi wästrikku, kui see usfikest nokas pumpinu wahela wiis. Ta arwas kohe, et selle pesa seal on.

Wõttis maast kiwi ja wiskas wastu pinu. Kõhkunult lendas wästrik pesast minema. Siis tõmbas poisj pesa wälja. Weikesed pojad wiskas ta maha jurnuks. Siis läks ije minema.

Kui lapjed jälle puupinu juure tulivad, ehmatajivad nad väga. Kui nad nägivad, mis oli jündinud, hakkajivad kõif haledujega nutma. Wästrif ije oli weel kõige furwem, ehf ta jeda küll ei ojanud lastele ütelda.

18. Ema armastus.

Ma tulin jahilt ja astusin mööda puiesteed kodu poole. Mu ees jooksis koer. Äkitselt hakkas ta tasakesti minema, nagu oleks ta jänese jälgile saanud. Ma vaatasin terasemalt sinna poole ja nägin koera ees noort varblast kollase noka ja udusulgedega. Ta oli pesast maha kukkunud — sest vali tuul kiigutas puid — ja siples nüüd oma veikeste tiibadega, ilma et sammugi oleks paigast saanud.

Aegamööda läks mu koer lähemale. Äkitselt lendas puu otsast vana varblane nagu nool koera ette maha ja kargas mitu korda kohevil sulgedega ja meelegeitliku, ehmatanud kisaga koera lahtise, suurte hammastega täidetud suu vastu. Ta tahtis oma poega peasta, ta kaitses teda oma eluga. . . Varblase väike kehake värises hirmu pärast, heal oli vihane ja kähisev. Missugune määratu elukas pidi küll koer tema kohta olema! Ja siisgi ei võinud ta puu otsa jääda, kus tal midagi karta polnud. Vägi, mis tugevam oli kui ta tahtmine, kiskus ta sealt maha.

Mu koer jäi seisma ja taganes siis. Ka tema tundis seda jõudu. Ma kutsusin vähe kohmetanud koera

enese juure ja läksin aukartuse tundmusega sealt ära. Jah, naerge, kui soovite, ma tundsin tõesti aukartust selle veikese kangelase meelega linnu ees, tema armastuse imekspanemise väärt jõuu pärast.

Armastus on ometi tugevam kui surma hirm, mõtlesin mina. Ainult tema — armastuse läbi seisab ja elab ehk.

A. Saal.

19. Waher.

• Waher kasvas toa taga. See oli wana ja juur puu. Selle warjus istusiwad isa ja ema juwel palawal ajal, kui neil jälle aega oli.

Weikene kahetja aastane Willu oli metjas käinud. Temal oli kerwes õlal. Willul tuli wahtraft mööda minna. Ta seisatas seal. Lõbu pärast raius ta juured tüüid wahtra koort ära. See läks nii hõlpsasti lahti. Ta lõi mõned laastudgi wahtra tüüwist wälja.

Kui isa nägi wahtra rikutuna, sai ta wäga kurwaks. Ta teadis, mis nüüd sünnib. „See puu on kaswanijeks mitu kümmend aastat tarwitanud,“ ütles ta. „Nüüd oled sina, Willu, poole tunniga selle ära rikkunud. Sellest puust on meile kaju, lõbu ja rõõmu olnud. Ta on meie koha iluks kaswanud. Aga ühna ilma asjata oled sina selle nüüd ära häwitanud.“

Willu meel läks kurwaks. Ta kahetjes wäga oma mõtlemata tegu. Ta oleks ei tea mis teinud, kui wahtra terweks oleks saanud. Sööd-päewad mõtles ta jeda lugu järele. Aga kõik oli tühi waew.

Wahtra lehed läffimad kollajeks ja kukkujimad ära. Särgnijel kewadel ei kaswanudgi tale enam lehti külge. Kuivanult seisis waher weel mõne aja, kuni isa ta tulepuuks maha raius.

H. Niemi järele.

20. Mõtetus Muriks.

„Ema pani lapsed kapsa peenraid rohima. Oli soe päev. Lastel tuli palav. Muri laiskles peenra vahel. Ta oli seal mõnusasti päeva-vilus.“

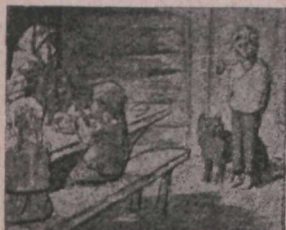
„Ema!“ Nõnda ütles Mõtetus. „Küll see on raske! Ja see on nii igav ja paha! Kui ma oleksin Muri! Muril ei ole vaja kapsa peenraid rohida. Tema võib aina vilus puhata. Hea emakene! Kas ma ei saaks ka minna

Muri seltsi?“

Ema andis Mõtelsele luba minna. Ja Mõtetus oli väga rõõmus.

Õhtu jõudis kätte. Mündi õhtust sööma. Mõtetusgi tuli söö-

malaua äärde.

F., Õpi ilusasti lug. ja kirjut.

„Mõtetus!“ Nõnda ütles ema. „Sina tahtsid minna Muriks. Muri ei söö laua ääres. Tema saab oma söögiriista alles pärast sööma. Ja siis läheb Muri õõseks õue. Seal valvab ta maja üle. See on Muri töö.“

Mõtetus kahkus väga. Kas ta pidi nüüd Muri seltsis sööma? Pidi õõseks õuue Muri juure minema?

„Armas ema!“ Nõnda ütles Mõtetus häbelikult.

„Küll ma nüüd teinekord hakan hoolega peenraid rohima. Kallis ema, anna mulle andeks! Lase mind laua äärde sööma tulla!“

Ja Mõtetus sai luba laua äärde teiste seltsi sööma tulla. Aga nüüd ta teadis, et ka Muril on töö teha.

H. Niemi järele.

21. Sinu vanaema.

Vanaema helde, lahke,
oli kallis sinule,
oli sinu lapsepõlve
soojendaja päikene:

Kuis ta õnnis pehmel käel
sinu peakest silitas,
armurikkal healel, sõnal
õpetas ja juhatas!

Kuis ta heldeist silmist läige
lendas sinu põuesse!

Lustil hõiskasid ja laulsid
nurmel veike karjane.

Hauas hingab vanaema,
aga sinu südame
jäänud läige tema silmist,
tema kuju kullane.

Kullerkupud, jaanililled
eide haulal õitsegu,
tähesära, päiksehiilgus
kallist kalmu ehtigu.

Anna Haava.

22. *Miks ruttad, väsind rändaja?*

*Miks ruttad, väsind rändaja,
miks nõnda rahuta?
Seal kaugelgi ei oota sind
ei õitsev õnnemaa.*

*Seal kaugelgi on ohakaid
ja okkaid radadel;
küll sealgi saatus tabab sind,
lööb haavu südamel'.*

*Sest puhka, väsind rändaja,
ja ära rutta nii —
küll õigel ajal jõuad sa
kord kuni hauani.*

Anna Haava.

23. Lehmakarjus.

Rahuleid pidi heinamaal, mis wiljapuu aia taga seisis, lehma hoidma. Kui pois äiaft mööda läks, nägi ta kirjipuu otjas marju walmawat. Punased, läikivad marjad tegiwad Rahuleidile himu. Ta jättis lehmad üffinda, kargas üle aia ja ronis kirjipuu otja.

Lehmad, kes enam karjast ei näinud, läkfiwad ka oma himuifid taga ajama. Üks neist murdis aia maha ja hakkas peenraid tallates magufamaid süntäifi otjima. Seda nähes läks Rahuleid wäga wihaseks, kargas puu otjast maha, wandus kurjasti ja hakkas lehma armuta peksuma.

Rahuleidi isa, kes seda kōit läbi afna oli tähele pannud, tuli aeda ja ütles: „Keda sünnib nüüd karistada, kas find wõi jeda elajat, kes ei tea, mis hea ehk mis paha on? Sina oled oma himude täitmiseks üle keelu läinud, nagu see rumal loom, keda ja pidid hoidma. Sa nüüd pekad ja teda halastamata, kuna ja oma süüd peakfid kahetjema.

Rahuleid tundis omaft teoft häbi ja läks mahalöödud filmadega kurwalt karja juure tagasi.

J. G. Schwarz.

24. Hea koolisõber.

Kooliõpetaja tuli koolituppa. „Kes on findiklaasi ümber ajanud?“ küsis ta. „See raamat on ära rikutud.“

Jüri tõusis püsti. „Mina toon kooliõpetajale uue raamatu, kui homme kooli tulen.“ Nõnda ütles Jüri kooliõpetajale:

„Kas sina, Jüri, oled findiklaasi ümber ajanud ja selle raamatu ära rikkunud?“ Nõnda küsis kooliõpetaja.

Jüri: „Mina ei ole findiklaasi ümber ajanud.“

Kooliõpetaja: „Mikspärast sina siis uue raamatu tootsid, kui sa ei ole seda findiga ära rikkunud?“

Jüri oli vähe aega vait. Siis seletas ta nõnda: Mai, kes tema juures istus, oli laualt tolmu pühkinud. Siis oli findiklaas ümber läinud. Ja kui ta nägi, et tint oli raamatu ära rikkunud, hakkas ta nutma. Maie ema oli vaene. Tal ei olnud raha, misga Mai oleks võinud rikutud raamatu asemele uue osta.

„Ära nuta Mai!“ Nõnda oli Jüri trööstides ütelnud. „Mina toon homme kooliõpetajale uue raamatu. Kui ma seda oma emale räägin, siis annab ta selleks raha.“

„Sina oled hästi teinud,“ ütles kooliõpetaja. „Oled Maiele hea koolisõber olnud. Äga ometi oli vaja asja minule rääkida. Kooliõpetajale ei pea midagi salgama. Ja sinul ei ole tarvis uut raamatut tuua. Maiel on õnnetus olnud. Seda kannan mina hea meelega, kui näen, et minul häid koolilapsi on.“

H. Niemi järel.

25. Minu lapsepõli.

Paljud ülistavad lapsepõlve nii,
tema mälestusi tõstvad taevani.

Minu lapsepõli oopis teisiti —
äratab mu rinnas õudseid tundmusi.

Hella ema armu pole maitsnud ma:
teda kautasin ma tillukesena.

Kurnav töö ta hauda enneaegu viis. . .
Rasked ajad mulle algasivad siis.

Tige võerasema ilmaarmuta
jagas hoopä selga, piinas näljaga.

Varsti anti kodust võera juure mind,
kus ma leinasin kui pesast lahkund lind.

Pisarad ja ohked, kannatus ja piin
olivad mu osa alatasa siin.

Tühi kõht ja taplus, ülearu sund;
magada ei lastud kunagi täis und.

Teiste laste pilge kodus, karjateel
tegi minu elu sapisemaks veel.

Laulgu teised kiitust lapsepõlvele,
minus äratab ta õudse tundmuse!

26. Väino põgenemine.

Väino võttis hommikul Elli nuku ja kohvitasfid. Ta tahtis nendega jalaja mängida. Ta mõtles tasfid jälle tagasi panna, enne kui Elli ise mängima tuleb. Waja oli rutata. Seal komistas ta. Tasfid kukkusiwad põrandale maha ja mitu tasfi läksiwad katti.

Ema kuulis kolinat. Ta ruttas waatama. Ja Elli tuli ka kohe. „Mis ja oled teinud, Väino?“ Nõnda küsis ema paha meelega. Ja Elli hakkas nutma. Tasfid oliwad nii ilusad ja armsad olnud. Kui Väino oleks küsinud, siis oleks ta neid küll ka temale mängida annud. Väinol ei oleks waja olnud rutata. Siis ei oleks ka tasfid katti läinud.

„Wäino!“ Nõnda ütles ema. Sina oled väga pahasti teinud. Sina võtsid Elli tasfid jalaja. Sellepärast need läksiwad katti. Nüüd ja pead seda Ellilt andeks paluma.“

Aga Väino wakis kangekaelselt. Tasfide kattimine ei wihastas teda. Peale selle oli tal häbi. Ja tema peaks weel Ellilt andeks paluma?! „Ei palu!“ Nõnda ütles ta ja läks uksest välja.

Wäino läks rehe juure sahilattu. „Ugu ema ja Elli seal!“ Nõnda mõtles ta iseeneses. Mina wõin mujalgi olla.

Andeks ei taha paluda. Mina olen juur pois. Ja Elli on alles weike plika.“

Ueg läks väga pikkamiji. Wäinol hakkas kangesti igaw. Kõhtgi läks tühjaks. Sellele lišaks kostis eemalt pikse mürin. Lõi wälku. Ja wihma hakkas sadama. — „Miks ma Elli tasjid wõtšin? Ja miks ma andeks ei palunud?“ Nõnda mõtles Wäino kurwa meeleaga kahetšedes.

Wiimaks tahtis Wäino parem foju minna. Ta jookšis ruttu. Uga šišgi šai märjaks. Läbi märg tuli ta tupp. Seal jäi ta ukse juure šeisma. Tal oli weel enam häbi kui hommikul.

„Kallis Wäino!“ Nõnda hüüdis Elli. „Kus sina olid? Mina kartšin nii väga. Kuule kuidas müristab ja wihma ša-
jab. Ja sina olid õues! Mina

annan kõik oma tasjid šulle. Mina annan ka nuku, kui aga tahad.

Kas ša ei taha minu šeltšis mängida?“

Šiis tuli ša ema šinna. „Kus ša oled olnud, waene Wäinošene?“ Nõnda ütles ema ša oli väga kurwa näoga.

„Ema!“ Nõnda ütles Wäino. „Mina olen paha olnud. Uga — armas, kallis ema, anna mulle andeks! Ja mina palun Ellilt ša andeks. Ši ma taha enam nii paha olla.“

„Mina annan hea meelega sinule andeks.“ Nõnda ütles ema. Sealhomas jooksis Elli Wäino juure. Ta võttis Wäino kaelaft kiini. Ta Wäino pani käed Elli ümber. Elli oli väga rõõmus. Ta emagi meel läks rõõmjaks.

Wäino mõtles niid nõnda: Minul on hea ema. Minul on hea õde. Miks ma ju hommikul andeks ei palunud? Ilma asjata läffin jafilattu peitu. Paremini oleks olnud kobe andeks paluda.

S. Niemi järele.

27. Minu isamajakene.

Minu isamajakene
linnu pesa sarnane,
ja ma nii kui linnukene
igatsen ta järele.

Selge hallikas seal jookseb,
sealt ma lapsepõlves jõin;
kenas koplis paju õitseb,
sealt ma pajupilli tõin.

Kena sirge kask seal seisab,
temast magust mahla sain;
pihlakpuu seal õues õitseb,
temalt magust marja sõin.

Vaikne, kena kohakene,
 kõige kallim surmani;
 armas isamajakene,
 minu meeles alati!

M. Körber.

28. *Enna.*

*Ennakene, ei ma seda
 jõua iial unusta,
 kuidas nii soojalt sinu süda
 mulle tuksub armuga.*

*Kuidas mind sa juhatasid
 maa peal õigelt elama,
 hoolsast õrnalt õpetasid
 hea laps mind olema.*

*Enna süda, armu süda,
 puhtam, kallim ilma peal
 Ikka tahan kiita seda
 kunni kõlab minu heal!*

M. Lipp — 1 ja 3 saim.

29. Marjulised.

Salme ja Hans on metsas marjul käinud. Nüüd tulevad nad koju. Nad on palju maasikaid leidnud. Metsas oli Salme korraga huikanud: „Uu-uu! Hans ael! Tule siia; ma leidsin küpseid maasikaid.“ — Hans tuli. Nüüd hakkasivad nad maasikaid noppima. Esimesed läksivad Salme ja Hansu suhu. Siis tegivad nad ka-setohust torbikud ja korjasivad maasikaid täis.

Lõbusa meelega hakkasivad nad koju minema. Rõõm oli maasikaid isale ja emale viia. Head lapsed peavad ka oma vanemaid meeles ja püüavad neile rõõmu valmistada.

30. Lapsepõlve mälestus.

1. Meil aia äärne tänavas, kui armas oli see! kus kasteheinas põlvini me, lapsed, jooksi; kus ehani ma mängisin küll lille, rohuga, — kust vanataat käe kõrvas mind tõi tuppa magama.

2. Küll üle aia tahtsin ma ta kombel vaadata. „Laps, oota,“ kostis ta, „see aeg on kiir küll tulema!“ Æg tuli. Maa ja mere peal silm mõnda seletas, — ei pool nii armas polnud seal kui küla tänavas.

L. Koidula.

31. Nufela.

Veikene Hilda oli wanemate ainus laps. Sellepärast jai ta kõik mänguasjad omale, mis wanemad tõiwad. Käiswad isa ehk ema kuskil wäljas, siis Hildale ifka midagi toodi. Ühel

päewal tuli isa linnast ja tõi tale weikese maja nuku eluasemeks. Nufud wõi tited oliwad Hildal ju enne mänguasjaks. Seda tittede uut kodu nimetas Hilda Nufela.

Nufelas oli kõik, mis meil elumajadesgi on. Seal oliwad koduloomadegi jäoks oma ruumid. Hobune seisis tallis. Lehmad ja lambad oliwad laudas. Nufel ja kanadel oli oma puur. Kasis istus toa ukse-

pakku peal. Koer wahtis tooli all, nagu ootaks ta kassi enesega mängima.

Hilda istus laua äärde nukule süüa pakkuma. Aga kui nüüd nuff ei oskanud süüa ega kass näuguda, ei ta ükski neist liikuda, — tüdines Hilda wiimaks neist ära. Tema oleks omale niisuguseid mänguasju soovunud, mis oskavad süüa, liikuda ja healt teha.

Ühel päewal tõi naabri Alma Hildale põlle sisse peidetud kombju. Hilda tegi kombju lahti. Di imet! Kombjust tuli wälja päris elaw pisi-pisikene kassipoeg. Nüüd Hildal jälle häda! Kuda jeda oskad hoida? Ei niisugust olnud temal weel enne olnud. Ta pani kassipoja põrandale. Aga seal hakkas jee walju healega näuguma ja Hilda järele jooksuma. Oh ja heldekene! Mis peab temaga küll peale hakkama?! Korraga tuli Hildale meele, et naabri tädi oli oma lapsese rõõska piima keetnud ja siis last süles hoidnud, kui ta nutma hakkas.

Nuttu jooksis Hilda kambriisse, wõttis rätiku, pani kassipoja sinna sisse ja hoidis süles. Pärast kui ema lehma lipsmast tuli, pakkus tale ka sooja piima. Di, kuda kassipoeg jeda ilujasti laskuda oskas!

Nüüd algaswad Hildal lõbusad päewad. Kassipoeg sõi hea meelega sooja rõõska piima ja kaswas päew-päewalt suuremaks. Süppas ja mängis ilujasti ja magas süles. Niisugust nuffu oli Hilda omale just soovunud. Hilda hüüdis teda Kati.

Ühel päeval oli Kati nii haiglast nägu. Ei jõunud ega mänginud. „Mis peaks temal ometegi olema?“ mõtles Hilda.

Ta hoidis teda jüles, jilitas ja patfus üht ja teist jõomist. Aga midagi ei aitanud. Viimaks võttis rohu-pudeli ja andis weikejele Katile rohtu. Siis wiis jängi pehme aseme peale magama. Sedawiisi oli ema Hildagagi teinud, kui ta haige oli. Suba wähe aja pärast tuli Kati ajemelt wälja ja hakkas Hildaga mängima. —

R. Einio järele.

32. Kass laste õpetaja.

Nuru istus hommikul tooli peal. Ta kastis oma käpa keelega märjaks ja tõmbas siis mõne korra üle silmade.

„Nüüd tuleb võeraid,“ ütlesivad lapsed. „Vaata, kass peseb silmi! Vist tuleb tädi sealt kaugelt. Sest Nuru tõmbab käpaga õige kaugelt kõrvade tagant. Siis tuleb ikka kaugelt võeraid.“

Ja lapsed hakkasivad tädi tulekut ootama. Tädi oli ennegi käinud ja lastele külaleiba ja mõnda muud toonud.

Päev sai otsa. Õhtu jõudis kätte. Tädi ei tulnud täna ühtigi. „Miks pesi Nuru täna silmi, kuna võeraid ometi ei tulnud?“ Nii küsisivad lapsed emalt.

„Nuru tahtis teid õpetada,“ vastas ema. „Peab olema puhas ja viisakas ka siis, kui võeraid ei tule. Peab iga hommiku ennast pesema, juukseid siluma ning korralkult ja puhtalt riidesse panema. Viisakat ja puhast inimest on alati hea meel näha. Ning ka omalgi on puhtalt ja viisakalt parem olla.“ —

H. Niemi järel.

33. Kärpse tiivad.

Kärpsed lendasivad akna peal päikese paistel. Karla läks akna juure ja hakkas kärpseid kinni püüdma. Keda ta kätte sai, nendel võttis tiivad ära ning lasi siis jälle lahti.

Isa istus seal samas raamatut lugedes. Ta keelas Karlat mitu korda, et nii mitte ei sünni teha. Kärbes on hingeline loom

ja tunneb ka valu. Nüüd aga peab ta ilma tiivadeta pikkamisi piina-surma surema. See on väga hale!

Nii tegi isa Karlale tähendusi. Aga Karla ei võtnud seda kuulda vaid ütles: „Kärpsed on ju nii pisikesed! Mis valu nemad ka tunnevad ehk mis need veiksed tiivad temale teevad?!“ —

Varsti jooksis Karla toast välja. Ust kinni tõmmates jäi kogemata ta veikene sõrm ukse vahele. Karla hakkas suure healega nutma.

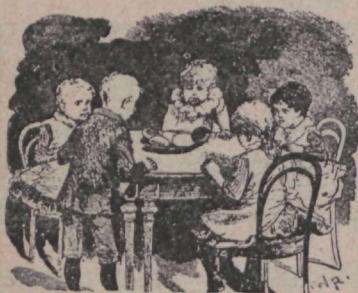

Isa küsis mis on ja kutsus Karla oma juure häda näitama. „See on ju ainult veikene sõrm!“ ütles isa.

„Aga see valutab kangesti!“ kurtis Karla valju healega nuttes.

34. Väste kodune elu.

Lapsed kasvavad kodu, nagu noored taimed. Nendest loodavad isa ja ema endile tulevikus palju rõõmu. Sellepärast nad nende eest nii hellalt hoolitsevad. Ei neil tohi midagi puududa. Kõike peab neile tarbeks jaama, mis noorikestel vaja.

Waadake, kuda nad siin on laua ümber jõõma-ajale kogunud! Nagu linnupojad on nad seal. Igal ühel käsi wõtmas ja juu neelamas. Ema on toidu lauale pannud ja nüüd muud kui lapsukesed täidavad kõhtu. Oh jeda rõõmusest wadinat, mis neil seal süües on!

Pärast jõõmist lähewad lapsed igauks oma tööle. Madis ja Miili on ju nii wanad, et koolis käiwad. Saan, Tuuli ja Liide mängiwad ja õpiwad kodu. Enne kooli minemist wõtab Miili weikeje Liide sülle ja õpetab temale sõrmede nimesid. Kui

nimed on õpitud, siis loewad sõrmede arwu. Nii õpib Liide ka ju pisut nimesid ja arwusid tundma.

Suuli on ju kaunikene suur plika. Ta istub laua äärde kirjutamist õpima. Hoolega seadab ta enese korralikult istuma. Tema istub, nagu näete, otse ja selg sirgelt. Kirjutisjule peab ta ilusasti õrnalt kolme esimese sõrme wahel ja hoiab julepea otja otse oma õla poole. Teise käega hoiab ta paberi paigal. Arwasti

õskawad lapsed kirjutamise ajal nii hästi olla. Aga Suuli on seda oma wennalt ja õelt õppinud, kes ju koolis käiwad.

Liide on sõrmede lugemise lõpetanud. Nüüd õpetab Madis temale ja weikesele Saanile laulusid, mis ta

ise koolis on õppinud. Taktipulk on tal käes, nagu ta seda kooliõpetajal on näinud olema.

Aga warsti peab lõpetama. Madisel ja Miilil waja kooli minna. Weikesed lapsed jääwad omal meelewallal koju mängima.

Suuli ja Liide wõtsiwad nukud ja hakkasiwad neid sõõtma ja rawitsema. Saanile nukud ei meeldinud. Tema tahtis hobusega sõita ja reisisda. Ta pani tooli põrandale pi-F., Õpi ilusasti lug. ja kirjut.

kali. Sellest sai ju hea reisuwanker. Täri sidus ohjadega hobuseks ette. Oma pähe pani mütsi, kuhu ta enne ema tolmupühkimise harja tutiks ette sidus. Sedawiisi arwas ta enese rohkem reisumehe nägu olema. Ta wöttis weel ühte kätte pasuna ja teise kätte piitsa.

Siis istus ta oma wanfrise. Nüüd oli Jaan walmis minemas. Nii rändab ta kawa ja kaugele. Weike wiga oli Jaani meelest see, et mitte nii wabasti edasi ei peajenud, kui tema oleks tahtnud. Majariistad oliwad tülikis ees. Seal teisel pool tuli sein wastu. Küll oleks mees edasi kihutanud aga ei pease. Ema ütles naeratades: „Wara, wara, Jaan!“

Kui ikka hästi edasi ei peajenud, wöttis Jaan oma sõiduriista ja hobuse ja läks duue — wabadusesse. . . Seal tundis ta enese jälle nii üffi olema. „Kust ma saaksin omale reisujeltimehe?“ mõtles Jaan. Kuid kohe siin jamaš nägi ta weike toakoera Lusti. „Waata, temast wast saab mulle hea reisusõber,“ arwas Jaan. Nüüd Lusti reisiraks ja Jaan kiidimeheks. Oh jeda rändamist siis, kui lõbusasti see läheb! Ei puud ega muud ole teel ees näha.

Kui Madis ja Miili koolist tagasi tuliwad, oliwad Jaan ja Lusti parajasti teel minemas. Sde ja wend hakkasiwad reisiratega rääkima ja ütlesiwad Jaanile: „Muidu on sinu mäng wäga hea, aga piits on kõlbmata mänguasi. See wiska oma käest minema! Ei piitsaga wõi midagi head forda saata! Ei

piits ole millalgi kellegile head teinud! Piitsa tarvitavad ainult pahad inimesed oma tageduse ja rumaluse näitamiseks." Niiid tulivad Jaanile ka ema sõnad meele, mis ta kord oli ütelnud: „Kes läheb piits käes reisu peale, see tuleb kepi najaal longates koju.“

Nõnda olivad lapsed iga päew hoolega töös ja mängimas. Kiire oli ühtepuhku. Ei aeg läinud neil millalgi igawaks ega pikaks. Wanemad maatafiwad rõõmsa lootusega laste tegewust ja liikumist.

R. Giniõ järele.

35. Meie elu.

1. Kui mina alles noor veel olin,
lapsepõlves mängisin.
2. Ei mina teadnud muud kui seda,
mis mina nägin silmaga.
3. Meie elu on siin ilmas
nii kui linnul oksa peal.
4. Näitab ennast rõõmul, siisgi
süda on täis kurvastust.
5. Rõõm teeb laste laulu heale
kaunimaks kui kandle keel.

Eesti rahwalaul.

36. Kodune kohake.

*Mu kodune kohake — kena ja vaik,
ja õitega ehitud ilusam paik.*

*Seal puhub nii lahkesti kosutav õhk,
ja pesitab rahu ja lillede lehk.*

*Oh, kodune kohake, kena ja vaik;
oh, kodune kohake, ilusam paik!*

Dr. K. A. Hermann.

37. Cauliku lapsepõlv.

1. Kui ma olin veiksekene,
kasvasin ma kannikene.
Ema viis hälli heinamaale,
kandis kiigu kesa peale,

pani kão kiigutama,
 suvelinnu liigutama.

2. Seal siis kãgu palju kukkus,
 suvelindu liialt laulis.

Mina meelta mõtelema,
 mõtelema, võtelema.

Kõik ma panin paberisse,
 Raiusin kõik raamatusse.

Eesti rahwalaul.

38. Tuba.

Toal on neli wälimist feina, katus, lagi ja põrand. Wahefeinte läbi on tuba mitmesse jõesse jäotatud. Seinte jees on ukjed ja wälimiste feinte jees ka aknad. Ustest käitakse jisse ja wälja. Ukendest tuleb walguš jisse. Põranda peal seisawad lauad, toolid ja mitmesugused muud majariistad. Seinte peal ripuwad pildid, riided, feinakell ja mõned muud tarwilised asjad. Toa nurgas seisawad ahi ja pliit. Ahi annab talwe ajal soojust kui teda kütakse, pliida peal keedetakse jüüa.

Toas elatakse, tehtakse tööd, jüüakse ja magatakse. Wirgad inimesed hoiawad oma toa heas korras ja puhta. Kes oma terwišt kalliks peab, jee muretsegu ka jelle eest, et ta toas wärške õhk on.

A. Grenzstein.

Mõistatus.

Olen elukohaks sul õhtul, öösel, hommikul.

Kaub algustäheke: kukun leeme-pajasse. (Tuba, uba.)

A. Pürikiwi.

39. Wanemad ja lapsed.

Minul on isa ja ema. Nemad on minu wanemad ja mina olen nende laps. Kui minu wanematel ka teisi lapsi on, siis on need minu vennad ja õed. Wanemad ja lapsed ühte kokku on — perekond.

Wanemad kaswatawad oma lapsi. Nad toidawad neid. Suure armastusega hoolitsewad ja muretsjewad nad nende eesti ja juhatawad kõigele heale. Wanemad tahawad oma lapsi mõistlikudeks ja headeks inimesteks kaswutada ning prikses terwise ja tugewuses näha.

Sellepärast on laste kohus oma wanemaid armjaks ja kalliks pidada. Lapsed teewad wanematele seega suurt rõõmu, kui nad nende wastu sõnakumulelikud, wiisakad ja head on.

Minu isal ja emal on ka isa ja ema. Need on nende wanemad ja nemad on nende lapsed. Minule on nad wana-isa ja wana-ema. Igal lapsel on kaks wana-isa ja kaks wana-ema: üks ema poolt, teine isa poolt.

40. Sugulased.

Kui minu isal ehk emal on vend, siis on see minu onu, — kui õde, siis on see minu tädi. Mõnes kohas hüüavad lapsed isa venda lell ja isa õde sõtse, ning ainult ema vennad ja õed on onud ja tädid.

Kui onul ehk tädil, lellel ehk sõtsel ka lapsed on, siis on need mulle tädi- ehk sõtse-pojad ja -tütred, — onu- ehk lelle-pojad ja -tütred. Ühte kokku oleme õeste-vennaste lapsed — ja sugulased.

41. Lapse tänu.

Isakene, taadikene,
 emakene memmekene!
 Küll sa nägid suure vaeva,
 kui sa minda kasvatasid,
 kasvatasid, kallistasid,
 üles tõstsid, hüpatasid,
 maha panid, mängitasid,
 suu juures šusutasid,
 kahel käel kiigutasid,
 süles hoidsid süüessagi
 rüpes rukki lõikessagi.
 Viisid põlled põllu peale,
 panid mu parmaste vahele,
 sületäie keskele:
 Et ei tulnud tuuli peale,
 ega veerend vihma hoogu.
 Ole terve, memmekene,
 teiseks terve taadikene,
 minda nõnda kasvatamast,
 kasvatamast, kallistamast!
 Tänu teile hauassagi,
 musta mulla mätta alla!

Eesti rahvalaul.

42. Nooruse aeg.

*Aeg antud naerda, aeg antud nutta,
 aeg antud pisaraid pühkida.
 Aeg seatud elada, aeg seatud surra,
 aeg musta mulla sees magada.*

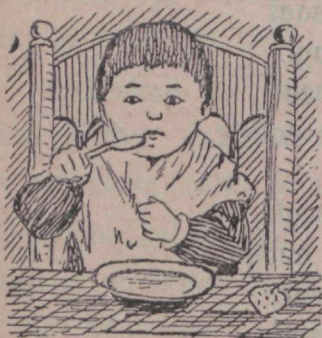
Kuid mis on nooruse aeg?

*Ei ole see paastuda, ei ole see paluda,
ei vaimu närvides närtsida:*

*See aeg on õitseda, aeg õnne maitseda —
ja armsatega seltsis aega viita.*

Gustav Suits.

43. Veikene vend.

Minul on vend. Tema nimi on Kusta. Ta on minust hulga noorem. Ei sest ole veel kuigi palju aega, kui ta kõndima hakkas. Vähe peale seda hakkas ta ka pisut rääkima. Kuni siia ajani roomas ta põrandal, nuttis, naeris ja ajas joru. Inimene õpib vähehaaval.

Ei ta või kohe joosta nagu hobusevarss, ei ka ujuda nagu pardipoeg.

Kusta ei oska veelgi ise omale riideid selga panna ega seljast ära võtta. Ei ta oska ka veel ise teiste hulgas süüa. Aina peab teda igas asjas aitama ja sagedasti süles hoidma.

Emä hoiab Kustat. Aga kui emal on vaja ära minna, siis olen mina Kustal seltsiks. Selle läbi aitan ju natukene emä.

Kusta on alles üsna mõistmata laps. Pea hakkab ta tihkuma ja nutma. Ei tema veel tea, mis on hea

ehk mis on paha. Sellepärast ta siis ka sagedasti teeb, mis ei sünniks teha.

Emaj ja isa armastavad Kustat. Ja ka minagi armastan teda. Meie oleme Kustale hoopis hellamad, kui suurematele lastele. Me tunneme tema mõistmatust ja tahame teda õrnalt õpetada. Kord-korralt õpib ta ikka targemaks. Me rõõmustame igaüks, kui näeme, et Kusta jälle midagi uut on juure õppinud. Ta isegi rõõmustab selle üle, aga ei ta tunne veel igatahes selle õppimise kasu.

Kusta paneb hoolega tähele, mis mina ehk teised teeme. Varsti katsub ta seda järele teha. Ta kuulab teraselt, mis meie räägime ning varsti on tal need samad sõnad ja jutud suus, mis meilt kuulis. Sellepärast peab kõlbmata tegude eest hoidma ja ainult seda rääkima, mis tõsi, mis auus ja hea. Muidu õpetaksime meie Kustale palju paha ja saadaksime teda hukatuse-teele. Kui meie ise oleme oma sõnadega ja tegudega auusad ja head, siis kasvab ka Kustast hea ja auus inimene.

H. Niemi järele.

44. Leib.

Leib on inimestele igapäevane toit. Leiba jõuvad rikkad ja vaesed. Ilma leiwata ei tahaks wist keegi mitte ühte päewa olla.

Meie igapäevane leib on ruffileib. Seda tehtakse ruffijahudest. Ruffi terad wiiakse kotiga westile. Seal jahwatatakse nad jahudeks ja nendest jahudest tehtakse leiba.

Küinasse ehk astjasse walatakse leiget wett ja segatakse paras jägu jahu hulka. Nüüd on leiwad seadetud. Teiseks päewaks on see segu soojas toas wähe haputaks läinud. Nüüd pannakse weel jahu, sõtkutakse hästi läbi, kuni paras kõwa ja fitke tainas saab.

Warsti pannakse ahi kudemä. Tainas jääb seniks astjasse kuni ahi kõeb. Selle aja jookkul hakkab leiwa-tainas soojas astjas kerkima. Astja saab tainast täis. Ema waatab ja ütleb: „Leiwad on ju küllalt kerkinud. Tarwis hakata astjast wälja wõtma. Silda, too leiwalaud siia ja ise mine ahju puhastama! Tõmba jõed leede ja pühi ahju põrand puhtaks.“

Ema wõtab astjast kahe käega parajad tükiid tainast, weeretab jahuse laua peal ja silib märjaks kastetud kätega. Nii saab ta astjast neli, wiis kena leiba. Siis paneb ta leiwad puust labidaga kuuma ahju kuppjale. Paari tunni pärast wõetakse nad ahjust wälja ja hea maitsew toit on walmis. Leib ei lähe ühe ega kahe päewaga wanaks waid sünnib hulk aega tarwitada.

Nii jaatakse meie igapäewane ruffileib. Peale selle tehakse weel odra- ja nisujahudest leiba. See on siis odraleib ehk nisuleib. Selle walmistamine on wähe teijem. Tehtakse enamiste ilma hapendamata kohe ruttu walmis. Odra- ja nisuleib on ka wäga maitsew, aga ta ei seisja nii kaua alal, kui ruffileib. Teda tehtakse ja süüakse kohe paari päewa jookkul ära.

Nisujahudest on ka walge jai tehtud. Aga need nisud, millest kõige paremat jaiajahu jahwatatakse, ei kaswa mitte meie maal. Need tuiakse kangelst lõuna poolt, kus maa on parem ja ilmad palju soemad, kui meil.

45. Rukis.

Põllumees külvab vähe enne sügise algust rukki seemne hoolega haritud põllule. Siis on rukki külviaeg. Rukki seeme on niisamasugused terad, millest leivajahud jahvatati. Peale külvi künnab ja äestab põllumees seemne pehme mulla sisse.

Seeme hakkab pehme, niiske mulla sees pea idanema. Varsti pistab õrn idu oma punaka pea mulla seest välja. Nüüd on rukkioras üleval. Ta kasvab pikemaks, läheb paksemaks ja roheli-seks. Ühtlasi ajab seeme ka juured, mis allapoole mulla sisse sügavamale ja laiemale lähevad. Juurte läbi on tärkav taime — kõik rukkioras maa külles kinni ja saab maa seest toitu ja niiskust. Vihm ja õsine kaste niisutavad maad ja rukkiorase taimelehtesid. Päikene paistab päevaajal veel üsna palavasti. Ka õösegi on õhu sees suvine soojus alles. Niiskus ja soojus on taime kasvamisele väga tarvilikud. Ilma nendeta ei kasva midagif. Nende mõjul kasvab ka rukkioras sügiseks üsna suureks. Nagu ilus roheline tekk

katab ta põldu. Lopsaka kasvuga orasepõld on sügisel põllumehe uhkus ja rõõmustaja.

Sügise on käes. Talve läheneb. Ilmad on külmad ja tormised. Päikene ei jäksa enam soojendada. Ta käib nii madalalt, nagu oleks väsinud. Kõik lehed ja kasvud lähevad kollaseks, pudenevad maha. Maa hakkab külmetama. Inimesed ja loomad põgenevad õuest varjule. Aga haljendavale rukki orasele ei tee külm, ei tuuled ega tormid ega sügisesead suured sajud midagi. Tema ei karda, ta jääb ikka ühesuguseks. Varsti tuleb lumi ja matab maa ja ühes ka rukkiorase oma valge vaiba alla. Oras jääb vaikist talveund magama.

Kui talve mööda ja kevadine soojus lume ära sulatab, tuleb oras jälle nähtavale. Vahest on talve teda vähe rikkunud, mõnikord on ta niisama ilus, nagu sügise lume alla minnes. Kevadised külmad tuuled teevad paljale orasele enam kahju, kui terve pikk talve. Kui ilmad soemaks lähevad ja sooja vihma sajab, kosub oras jõudsasti. Pea katab tervet välja lokkav rukis, mis tuule käes nagu meri sinna tänna lainetab.

Kui rukis umbes kolmeaastase lapse pikkuseks saab, siis ajab ta kõrre seest pea välja. Üteldakse: rukis loob. Sellele järgneb varsti õitsemise aeg. See on süda suvel — nii Jaanipäeva ajal. Rukki pea seest tulevad õied. nagu kuuseokkad välja. Lõõvad õied endid päikese paisel lahti, siis hakkab rukis tolmana. Nagu suits käib üle rukkipõllu, kui tuuleõhk natukese lehitab. Mida ilusamad ilmad, seda rohkem rukis tolmab ja seda parem see

on. Õietolm, mis üle rukkipollu lainetab, tungib õiest õiesse ja peast peasse ning kus ta teise õie külge puutub, sinna hakkab seemnetera kasvama. Juhtub aga, et õied ei saa vihmaste ilmadega lahti lüüa ega tolmata, siis mädanevad õied ära ja teri ei kasva ühtigi.

Pärast õitsemist hakkavad rukki pea sees terad võivad kasvama. Mõne nädalaga on iva täis kasvanud. Täied, rängad rukkipead vajuvad norgu. Roheline rukkipoold hakkab valgendama. Rukis küpsseb.

Kui palav päikene rukki põllul täitsa valgeks on pleekinud ja terad kuuma ilmade mõjul pea sees täitsa kõvaks kuivanud, — siis on leikuse aeg käes. Leikajad lähevad väljale. Sirbid välguvad neil käes ja varsti

käib leikus sihinal ja sahinal. Vihk saab valmis vihu järel ja õhtul laotakse need hakkid ehk nabrasse. Põllumehe süda on rõõmu täis. Ta aastane raske töö on õnnistanud.

Varsti viiakse vihud väljalt koju. Kuivatatakse rehes ja peksetakse terad välja. Siis tuulatakse terad hagnatest puhtaks ning pannakse kotti ehk aita salve. Juba viiakse neid veskile jahvatada ja — saadaksegi uutseleiba.

— saadaksegi uutseleiba.

Just selsamal ajal on ka jälle uus rukki külviaeg. Kui on vanu rukkid järel, siis külvatakse vana seemnega. On vanad otsas, siis peab uutest ka seemne võtma ja külvama.

Nii käib see talorukkiga aast-aastalt ikka edasi. Suvirukkid ja teised suviviljad külvatakse kevadel ja saavad ju sügiseks valmis.

46. Külvamas.

Kas ja tead kuida põllumees
ruffid maha külwab?

Waata nõnda, waata nõnda
külwab põllumees ruffid mulda!

Tal seemnekott, ja kaenlas külmat
külwitööga.

ning siis hoolega algab külwitööga.

Ta lootuses wiskab seemet mulda
ja usub, et põlluke kasvatab kulda.

Nüüd ja wist tead, kuida põllumees
ruffid maha külwab?!

Weel waata nõnda, waata nõnda
külwab põllumees seemned mulda.

47. Kündmas.

Isa, sul on hobu seal,
 ader on sul ka;
 künnad üksi põllu peal
 ilma abita.

Isa, siin ma abiks sull'
 tahan olla jo:
 Too sa veike hobu mull'
 veike sahk ka too.

Oleks kaks meid kündmas meest —
 ise ütlid sa —
 kaks siis kõrt ka ühe eest
 annaks helde maa.

J. Tamm.

48. Peidetud warandus.

Oli kord elatanud aednik kolme pojaga. Pojad ei wiitsinud isa wanal päivil aeda dieti harida. Sjal oli aga rammu käest otjas, ei jätkanud enam ränka tööd teha; jellepärast wõttis umbrohi aias wõimust ja lämmatas wiljapuid ära. Kui wanakene tundis surmatunni ligi olemat, kutsus ta pojad oma jängi ette ja ütles: „Armsad lapsed! Müüd pean ma fiit ilmast lahuma. Nätan teile hulga raha, mis ma juure waewaga meie aeda olen matnud, paranduseks.“ Nende sõnadega heitis isa hinge.

Poegadel ei seisnud muud mõttes, kui juur warandus,

mis isa aias ütles peidetud olevat. Nad oli väga juur. Kus kohast raha leida? „Mis muud,“ ütlesivad kolm wenda kui ühest juust, „wõtame kätte ja kaewame aia otjani ümber, külap siis wiimaks ometi waranduse üles leiame.“

Hakkasivad siis ka kohe wahwasti tööle ja kaewasivad maa jügawaсти ümber, aga otjitawat rahapotti polnud kusagilt leida. Läks siis meel meestel küll kurwaks, et nad endid asjata oliwad waewanud. Aga mõne kuu pärast tuli nende töö willi ilmiks. Kui jügis kätte jõudis, jaiwad waranduse otjijad kümne wõrra enam õunu ja marju ja muud aiawiljajid, kui mitmel aastal enne jeda: Umbrohi oli häwitatud, jellepärast wõisivad puud ja kõik teised aiawiljad jõudjasti rammu wõtta.

Nüüd märkasivad pojad, mis jurija isa sõnad tähendasiwad. Suur warandus seisis aias tõesti warjul. Kui pojad jeda omandada tahtsivad, pidiwad nad aeda hoolega harima.

D. W. Masing.

49. Lapsele.

*Lapsukene, kuule ema sõna,
isa hoiatusi pane tähele!
Nemad õpetavad sulle headust,
kurjast hoiavad sind eemale.*

*Ema sõnad, isa hoiatused, —
rahast, varast kallimad.*

*Käid sa rada, mis nad juhatawad,
leiad õnne, elu paremat.*

A. Kasesalu.

50. Kuld.

Imeline muinaslugu
heljub sala üle maa:
Mulla sees on palju vara,
palju kulda peidussa.

Juhan uskus, et seal kulda
tõesti peab olema —
ja ta kündis vara, hilja,
kündis suure hoolega.

Nüüd on mõne aasta jooksul
rikkaks meheks saanud ta:
Ta on kulla välja künnud,
vilja kõrtel kõikuma.

Imeline muinaslugu
heljub sala üle maa:
Mulla sees on palju vara,
palju kulda peidussa.

K. E. Sööt.

51. Laste lõbu.

Rikka peremehe lapsed käisivad linnas koolis. Suveks tulivad nad koju. Ilusa ilmaga olivad siis päevad otsa talu puiestikus. Puude vahele seadsivad nad endile võrgust kiige. Nooremad lapsed läksivad sinna peale ja vanem vend kiigutas neid.

Naabri tütar oli ka puiestikku tulnud. Tema ei olnud enne niisugust võrgukiiget näinud. Imestades istus ta maha ja vaatas seda uut moodi kiiget ja kiikumist.

Ka külakoolis oli õpetus lõppenud. Rõõmsalt ja vabalt jooksid nüüd lapsed igale poole vainule, väljale, heinamaale ja metsa. Õhtul kogusivad nad endid

koolimaja ehk mõne talu juure kokku „pimesikku“, „viimastpaari“ ekk mõnda muud jooksumängu mängima. Küll siis naerdi ja naljatati, lauldi ja jooksti kangesti. Ei jooksjatel oleks nüüd sugugi soovitatav olnud komistada ega

kukkuda. Polnud ka kartagi, et laste noored, väledad jalad oleksivad komistanud. Keegi ei kukkunud ilmasgi. Üle kivide ja kändude jooksti niisama väledasti, kui siledat teed mööda. Niisugune lõbu pani laste silmad särama ja paled nooruse priskuses punetama. See on laste elu-kevade.

Lapsuke, kallike! Laula ja hõiska,
jookse ja hüppa, las' heliseb keel
siin armsamal elu kevade teel.

Sewadel metsas.

Rannifene, kannifene laane lahus
õilmitseb hellasti vaikses rahus.
Tasafesti tuuleke metsas puhub,
lahkesti laineke kallast uhub.

Õöpiku healeke lehthes liigub,
rõõmsasti linnuke oksjal kiigub.

Kas mina, kallike, kurta püüan?

Laulan ja rõõmustan, hüppan, hüüan.

A. Piretšivi.

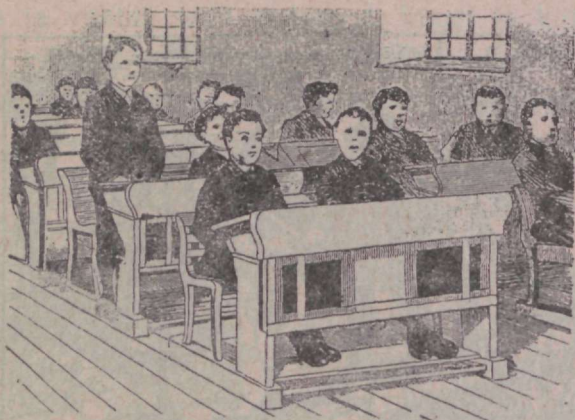
52. Kooli=teel.

Kool on see koht, kus lapsed õppimas käivad. Ja need lapsed, kes seal käivad, on koolilapsed. Koolis saavad lapsed kooliõpetaja käest õpetust ja juhatusi lugemises, kirjutamises, laulmises, arvamises, keeltes ja mitmes muus teadmises. Seda kõike on inimesel pärast elus tarvis. Kes koolis käinud ja palju õppinud, see on koolitatud inimene. Koolitatud inimesed on targad ja neist peetakse palju lugu. Tark, koolitatud inimene saab ka oma eluaja paremine ära elatud, kui jee, kes ilma koolimata ja rumaluse sees on. Sellepärast jaadavad wanemad oma lapsed kooli, ja laste kohus peaks olema seal hoolega õppida. Noorelt on õppimise aeg. Mis nooruses õpitakse, seda wanaduses eest leitakse.

Õtate siis lapsed kooli usinasti ja õppige hoolega. See tuleb teile kasuks. Kui ka kodu ongi pisut õpitud, koolis tuleb seda edasi jätkata.

53. Koolis.

Koolimaja on kena hoone. Ta on võimalikult ilusasti ehitatud. Seda on vanemad oma laste pärast teinud. Valged korstnad ja suured aknad näitavad ju kaugelt, kus koolimaja seisab.

Koolimaja kõige suurem ruum on koolituba ehk klass. Seal on laudad ja pingid, kus lapsed istuvad ja kooliõpetaja käest õpetust saavad. Seina peal ripuvad: suur seinatahvel, maakaartid ja mitmesugused joonistamise eeskirjad ja pildid. Nurgas on raamatukapp ja enamiste ka orel, nimelt maal külakoolides. Kus orelit ei ole, seal on viiul lauluõpetuse abinõuks, mõnes kohas ka klaver.

Maal on enamiste igas suuremas külas koolimaja. Need on kõik veikeseid koolid, kus natukene kõige tarvilikumad algusõpetust antakse. Linnas on aga palju koolisid, kõige pisemast kuni kõige suuremani. Nendes õpetatakse väga mitmesugust tarkust. Et linnas nii palju ja suuri koolisid on, sellepärast leidub linnas ka rohkem koolitatud ja tarku

inimesi, kui maal. Kellel tahtmine on palju tarkust õppida, see peab linna kooli minema ning hoolega ja kaua õppima.

54. Raamat.

Raamatul on faks kaant ja palju lehti. Lehed on kaante wahel selgapiidi nii kinni koidetud, et nad ilufasti koos seisavad ja et lehekülgi fergesti wõib näha saada. Leheküljed on kirja täis trükitud. Kirjas on palju tarkust. Kõik, mis maa peal on jündinud, mis iganes tähtsat kuulda ja näha on, mis targad inimesed on wälja mõtelnud, — kõik see on raamatusse kirja pandud. Kes siis palju loeb, see palju teab, ja kes palju teab, see on tark inimene. Raamatuid peab aga lugemiseks ka walida mõistma, sest et kõik ühtemoodi head ja õpetlikud ei ole.

Sgast raamatust kirjutatakse esiteks üks käega walmis ja siis trükitakse selle järele neid palju. Wanal ajal, kui trükkimist weel ei õjatud, kirjutati kõik raamatud käega. See tegi raamatud wäga kalliks. Üks ainus juurem raamat maksis siis mitu sada rubla. Nüüd on raamatud oopis odawamad. Su mõne kopeika eest wõib üsna häid raamatuid saada.

Raamatud on meie tarkuse tagawara aidad. — Nüüd tulewad igal nädalal ja iga päew trükitud ajalehed wälja. Need ei ole mitte wähem kasulikud lugeda kui raamatud. Nendes leidub palju uudiseid, teateid, õpetusi ning mitmesugust mõnusat lugemist meelelahutusjeks. Ärgu neid keegi unustagu omal pidamata ja lugemata.

Mõistatus.

Mõtles, mõista, veike vader: Kivist põld ja kivist ader, maa on must ja vaud valged, kündjal alles noored palged, kündja süda rõõmust keeb, sest et künd ta targaks teeb.

Seletus: Kirja õppimine tahwli peal. A. Piirikivi.

55. Minu pojale.

Mu poeg, kui rändad eluteed,
 siis jäta julgest maha need,
 kes andwad nõuu sull' sõpruses,
 et käiksid „isa jälgedes.“

Ei! waid kus isa seisma jäi,
 sealt wapralt edasi sa käi
 ja ära otfi „jälgi“ eel:
 neid kõige rohkem karjateel.

Mees ise sihti ajagu
 ja rada omal rajagu —
 mis sest, kui wahest eksidgi?
 Ei muidu saa ju edasi!

G. E. Luiga.

56. Kõhklejale.

*Sa unistad valguse ilust,
 kuid ise hirmuga
 sa pigistad silmad kinni,
 ei julge neid avada.*

*Kuid tea, kõhkleja vennas:
 ei nõnda sihile saa,
 sest kinnisilmadel valgust
 on näha võimata.*

*Kes tahab päikesepaiste
täit mõju maitseada,
sel olgu ka seevõrt julgust,
et silmi avada.*

V. Proletarlane.

57. Kasvud.

Maa peal kasvavad mitmesugused kasvud. Need on juurtega maa külles kinni. Juured lähevad maa sisse laiali ja võtavad sealt kasvule toitu. Pealpool maad on kasvu varss, mis mõnedel mitmesse aaru jaguneb. Varre külles on oksad, lehed ja ladva.

Kõige suuremad kasvud on puud. Puudel on oksad. Oksade külles on lehed ehk okkad, pungad, õied ja kasvamise silmud. Kevadel pakatavad pungad ning lehed ja õied tulevad nähtavale ja silmud lähevad kasvama.

Sügisel kolletavad lehed külma käes ja varisevad maha. Puud jäävad raagseks. Niisamuti kolletavad sügisel ka kõik teised õrnad kasvud. Ainult okaspuud ja mõned vähemad kõva kannatusega kasvud, nagu sammal ja pohlavarred jäävad üle talve haljaks.

Õiele.

*Juba tulnud sügise halja muru pinnale,
katab kinni tasakest oma hõlma õiekest.*

*Uinu siis, mu õieke, tema hõlmas hellaste,
kuni kaunis kevade otsa teeb su unele!*

a. õis.

58. Mets.

Kaugel meie põldude ja heinamaade taga mühab mets, põline laan. Gemalt waadata paistab ta meie filmi, nagu must palistus, mis maailmale on ümber aetud. Seal kaswa-

wad mitmesugused puud, nagu kuused, männid, kased, haavad, lepad ja weel mõned muud jeltjid. Igal talwel sõidab isa metja ja raiub seal puud ahjuküttteks ja muuks tarwituseks, mis ta kewade poole wälja weab.

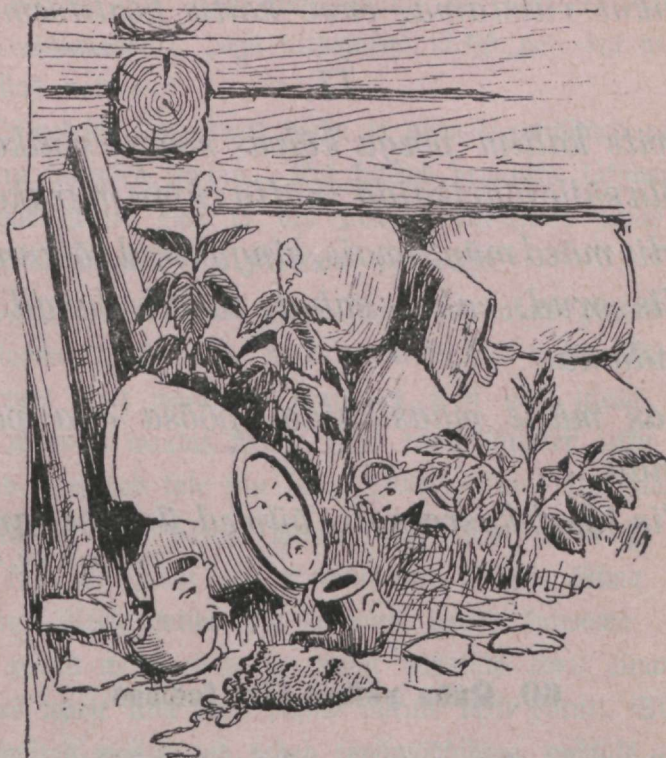
Nii wainne kui ka mets eemalt näitab, on ta siiski täis elu.

Palju puud kasvawad seal üksteise kõrwal ja sirutawad wõidu oma latwajid taewa poole. Tuhub aga tuul ja torm tulema — oh, mis mühinat ja kohinat siis metjas kuulda! Siis nagu ajaksiwad metja puud juttu oma eluaegsetest nähtustest, nagu kaebaksiwad nad üksteisele oma rasket elu.

Mets on ka hulga loomade eluase. Siin elutsewad jänepesed, rebased, orawad, hundid ja weel mitmed muud loomad ning palju lindusid. Wanasti elutsesiwad meie metjades ka karud, kes tihti kariloomadele palju kahju tegiwad. Nüüd ei ole neid enam näha, niisamuti on ka hundid wähejeks jäänud ega ole lambakarjadel nende poolt enam suuremat kahju karta.

Suwel käiwad lapsed metjas marjul ja toowad sealt musfikaid, maasikaid, murakaid, waarmarju, pohle ja jõhwikaid wälja. Ka pähklaid ja seeni saab metjast. Jõhwikad, pähkklad ja seened walmiwad sügiseks. Metjast leiab ka jahimees saaki ja on jealt jellepärast jagedasti püssi paukusid kuulda. E. Peterfon.

59. Muinasjutt.

I.

*Kalevite kallim poega istus maha tammikusse
Vanaisa ilu metsa, targa tamme hõlma alla.
Laulis linnud lepikusse, laulukanaad kaasikusse,
laulukuked kuusikusse, mõistelinnud männi-
kusse.*

*Laulis räästad rägastikku, pesilinnud põõsas-
tikku,
lõökised lagedale, pääsukesed päevapaiste.*

*Hüüdis kena künnilinnu ööde ilus hõiskamaie,
videvikul vilistama, enne koitu healitsema.*

Kalevipoeg III, 502 . . .

II.

*Kalevite kallim poega külvas soosse sinikaida,
sambla süllejõhvikaida, mätta rüppe murakaida.*

*Kündis mäed mängimaie, kingukesed kõikumaie;
kündis orud, sahas salud, aasad, luhad hal-
jendama.*

*Külvas mäele maasikaida, põõsa alla pohla-
kaida;*

kündis lilled kasvamaie, õilmed ilul tolmamaie.

Kalevipoeg VIII, 646 . . .

60. Ruda põllust järf kasvab.

Mari nägi, kuda tema isa pihuga weikesti hülgawaid teri põllu peale laiali wiskas, ja küsis: „Ija, mis ja teed?“

„Sa ju näed, tütrikene, mina külwan linu: Siit kasvab järgikene sulle ja Saanile.“

Mari hakkas mõtlema: „Tialgi pole mina näinud, et järgid põllul kasvawad.“

Rädala kahe päraft oli linawäli roheliste taimestega kaetud ja Mari mõtles: „Hea oleks, kui ma enesele niijuguse järgi saaksin!“

Korda kaks käiswad Mari ema ja õed põllul lina seeft umbrohtu wälja kirkumas ja ütlesiwad igakord tütarlapsele: „Siit, Marike, kasvab sulle kena järf!“

Mõni nädal läks mööda. Eina kaswas põllul pikemaks ja kandis finiseid õisi. „Bennal Saanil on küll niisamajugused filmad,“ ütles Mari, „aga niisuguseid järkisi pole ma veel kellegi seljas näinud.“

Silmekesjed langesiwad maha ja ajemele asusiwad rohelisted hernetera fuurused kupra. Kui kupra pruuniks läksiwad, siis tõttasiwad Mari ema ja õed põllule, kikkusiwad linad kõige juurtega maast ülesse ja sidusiwad pihudesje.

Pärast wiidi pihud küüni juure ja hakati peakesi otjast maha lööma. Selle järele wiidi peata kimbud wette liffu, weeretati weel kivid wajutiseks peale, et wesi neid ülesse ei tõstaks. Kurwalt waatas Mari, kuida tema järgikesi liffu pandi; aga õed ütlesiwad tale siin jälle: „Mari, ilusa järgi saad!“

Nädala kahe pärast wõeti linad liust wälja ja lautati maha, kus nad mõni aeg pleekisiwad. Sügise külma ilmaga wõeti nad ülesse, wiidi koju ja pandi parfile kuiwama. Paari päewa pärast wõeti sealt ja pandi pihutäis awal linamasina alla, kus waeje lina luud pihuks puruks katki õruti. Siis lõidwad ropsijad masindatud pihud ropsimõõkadega puhtaks. Nüüd hakati neid raudharjal sugema, kuni nad pehmeks ja siidi sarnajeks läksiwad. „Ülikena järgi saad omale!“ ütlesiwad jälle õed Marile. Aga Mari mõtles: „Kus nüüd siin järk on? Need on küll nagu Saani juuksed, aga mitte nagu järk.“

Pikad talwedhtud jõudiswad kätte. Õed tegiwad linadest foonlad ja hakkasiwad neist lõnga kedrama. „See on ju lõng,“ mõtles Mari, „aga kus on järk?“

Kewade poolt talwel seadis ema kangasteljed tuppa ülesse, ajas kääritud kanga peale ja hakkas kuduma. Süstik lõngaga lendas kiiresti edasi, tagasi. Nüüd nägi Mari juba ise, et lõngast riie saab.

Kui riie valmis, leigati ta kangaspuude pealt maha. Siis keedeti tuhalehelisega, loputati pärast vees puhtaks ja lautati päikese paistele mitmeks päevaks. Hall riie pleekis seal lumivalgeks.

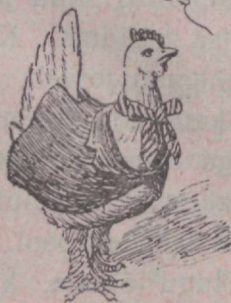
Zälle tuli tali. Ema leikas valgest linajest riidest särtsid; õed hakkasivad neid õmblema. Mari, Zaan ja ka teised said endile warsti, kui laupäewa õhtul saunas wihklemas käisid, lumivalged särgid selga.

61. Tamm ja pilliroog.

1. Ma käisin all saariku serval.
Seal kaldast vast eemal üks samm,
kaks naabrit on üksteise kõrval,
need naabrid on: pilliroog, tamm.
2. Kui kerkis seal tuulede kaha —
tamm seisma jäi tuhina sees.,
ja pilliroog painunes maha,
ei kindlust tal hoogude ees.
3. Ja tammest, mis tugev ja südi,
sai hiiglane saariku peal,
kuid pilliroog — pehme ta üdi —
jäl jõuetuks jäädavalt seal.

Jakob Tamm.

62. Üks weikene jutt.

Ennemuiste oli metsas maja.
Seal majas elas üks tütarlaps;
temal olitwad seltsilisteks: kana
ja weikene kirju kassikene.

Kass kõndis saapad jalas
ja kaelas kõlisesu kellute,
kanal oli kampsun seljas
ja kaelas kirju kaelarättik.

Ühel ilusal jutwe õhtul
need kana ja kass kahetseji
läksiwad reisule. Ruhu?
Ei seda tea keegi. —

M. Niisinen'i järelt.

63. Vastukaja.

Veikene Juhan käis esimest suvet karjas. Seal ta hõiskas, laulis ja puhus pasunat. Imestusega kuulis ta igakord, et keegi kaugemal metsas niisamuti pasunat puhub, laulab ja hõiskab kui temagi. Juhan arvas seal ühe võera karjatse olema ja hüüdis: „Kes sina oled?“

Heal metsast vastas; „—es sina oled.“

Juhan hüüdis uuesti: „Rumal poiss!“

„Rumal poiss,“ kostis heal metsast tagasi.

Juhan arvas, et keegi teda metsast taga osatab. Sellepärast hakkas ta kõiksugu rumalaid sõnu ja sõimnimesid tundmata hõiskajale metsa hüüdma. Kuid kõik sõnad tulivad metsast tagasi: lühemad tervelt, pikemad poolikult. See vihastas Juhani kangesti. Ta läks häbemata riinorijat mööda metsa taga otsima. Hüüdis tale ähwarduse-sõnu, mida see metsast jalle niisamuti vastas. Leida polnud kedagi. Heal kostis ikka eespool.

Õhtul kodu rääkis Juhan lugu emale, kuida üks paha poiss teda metsas on osatanud ja pilganud.

Ema mõistis, mis see oli. Ta seletas Juhanile: „Ei

keegi tundmata ei olnud metsas, vaid sa kuulsid sealt oma healt ja sõnu. See on heale kaja, mis metsast vastu kostab. Nõnda, nagu nagu selge vee pealt pais tab, kostab heal vaikse ilmaga metsast vastu. Missu gune nagu sull on, niisugune sulle vee pealt vastu vaa tab. Kuda sa metsa hüüad, nõnda sulle sealt kostab.

64. Oksa raiuja.

Teistre poiss läks kerverga
metsa oksi raiuma;
kase otsa ülesse
ronis tema kõrgele.

Oksa peale istus ta
kase poole seljaga,
ja siis raius oksak'se
kase küljest vallali.

„Kahju,“ hüüdis raiuja,
„nii ma palju puud ei saa:
Tubli jägu üles jäi;
ei ma seda enam täi.“

Que oksa otsis ta,
hakkas seda raiuma:
pööris kase poole suu,
et ei läheks raisku puu.

Andis paugu, andis kaks,
oks tal tegi vastu — praks!
sest et poisi kehake
oksa rõhus tublisti.

Poiss seal hüüdma rõõmuga:
„Nii nüüd raiun ikka ma!“
Aga — prauhti! kukkus ta
alla ühes oksaga.

A. Piirikivi.

65. Vaese-lapse õhkamine.

1. Oh ma vaene varrekene,
varjamata võsuke!
Ilma kõigest inimene,
kuhu asun õhtule?
2. Juba ammust, ammust ajast
olen ilma isata,
emast hellast armastajast
tegi surm mind lahti ka. —
3. Vaeste-laste Isa taevas
tule mulle toeks Sa,
muidu murrab mind mu vaevus
mure maha armuta.

Dr. K. A. Hermann.

66. Etimine.

„Sa võid nüüd õue mängima minna. Ilm on ilus ja soe,“ ütles ema weikejale Roofile. „Muud kui pea meeles, et ja mitte ei lähe sinna kaugele toa taha. Seal võid metsa ära efsida.“

„Küll pean meeles. Ei ma lähe nii kaugele,“ vastas Roofi.

Ema pani Roofile joemad riided selga ning Roofi läks õue mängima.

Õues kostis Roofile kuskilt eemalt laste laul ja naer. Smestades kuulas ta seda ega mõistnud, kust see pidi kostma. Naerjaid ja lauljaid lapsi polnud endid kuskilgi näha. Roofi

kodu õue ümber kasvas paks mets. Kui nüüd Roosi hoolega kuulas, siis oleksivad healed nagu metsast kostnud. See oli aga hoopis nii: kila lapsed mängisivad wainul ja metsast kostis nende laulu ja naeru wastukaja.

Teiste laste ilusaid healesid kuuldes, tundis Roosi enese nii wäga üksi olema. Ta hakkas omale mängujeltsilisi igatsema. Warsti oli kõik ema hoiatus unustatud. Roosi hakkas healte peale metsa sisse minema. Ta pistis jooksu, et õige ruttu teiste juure saaks. Kuid healed nagu oleksivad Roosi eest ära põgenenud. Itkagi ei olnud kedagi näha. Sügawal metsa sees läksivad healed hoopis segaselt igalt poolt nagu oleks laulmine ja naermine kostnud. Ta kui Roosi wahest kuulatas, ei saanud ta enam õieti aru, kus pool healed oliwad. Hirmuga märkas ta, et ekjunud on. Ta hakkas kodu-teed otsima, aga asjata. Wäsinult jõudis ta ühe metsa-onnikese juure. Roosi waatas ümber, kas kuskil ei oleks inimest näha. Kuid kõik oli wainne ja ilma eluta.

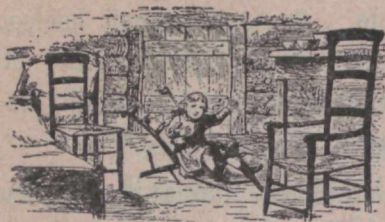

Roosi koputas onnikese ukse peale, asjata; keegi ei tulnud lahti tegema. Ta katjus ise ust lahti teha. See läks korda ja Roosi astus julgesti tuppa. Toas ei olnud kedagi kodu näha. „Õmetigi siin inimesed elawad,“ arutas Roosi iseeneses. „Siin on wast jõõdnud. Toiduriistad on laual ja istmed laua ääres. Üks on õige weikene tool. „Selle peale ehk wõiksin istuda. Ma olen nii wäga wäsinud.“

Tasakessti lastus Roosi tooli juure ja istus peale. Aga oh õnnetust! Tool lagunes ära ning Roosi kukkus põrandale pikali.

Waewalt oli ta jõõdnud üles tõusta, kui üks lahti läks

ja wanaeit, kepp käes, fott faenlas, tupp astus. Temaga jeltfīs tuliwad suur must koer ja lumivalge kass. Koer ja kass, kes ainult metja majakešes oliwad elanud ega ilmaški inimešelast ei olnud näinud, urisešiwad wihajelt Roofi peale. Kui wanaeit pōrandal fattise tooli nägi, arwas ta et Roofi üffi olles koerust teinud ja wāga wallatu olnud. Sellepārast temagi wihastaš, hakkas taplema ja kāsksis selle paha wōera plika oma toašt wälja minna.

Kutuste filmadega läks Roofi metja tagasi. Kodu ta ei leidnud. Dnnikesesje ei julgenud ka enam minna. Ta pidi õbjeks metja jääma.

Suure hirmuga tuli tale nüüd kõit meele, mis metšhaldjatest, huntidest ja karudest oli kuulnud rāāgitama. Wārišedes astus ta edasi, teadmata kuhu.

Šhtu jõudis. Šlm läks pimedamaks. Piude latwade wahelt hakkasiwad tähed wilkuma. Pilwed jookšiwad üle kuu, mis läbi piude pikad mustad warjud tuliwad ja kadušiwad. Roofile näitas, nagu olekšiwad metsapuud ja pōdšad elama hakkanud. Šgal pool nagu liikus ja jahijes midagi. Hirmuga pistis Roofi kšjades jookšju. Ta komistas ja kukkus ühtepuhku. Wiimaks ei jääšanud enam üles tõusta. Ta oli nii wāšinud. Suure healega nuttes uinus ta šinna magama.

Kui Roofi jälle ärkas, oliwad isa ja ema tema juures. Nad oliwad teda kohe taga otšinud, kui nägiwad, et Roofi koju ei tulnud. „See oli Roofi heal,“ ütles korraga ema, kui metšast nutt ja kšja koššiwad. Sinna poole läkšiwad nad nüüd edasi, kuni tüttre mätta pealt magamašt leidšiwad. Nüüd oli wanematel ja lapsel leidmise ja jälleenāgemise rōōm suur.

R. Giniš järele.

67. Karjapõlv.

Lepik, linnud, lehmad, lambad —
haljas rohi jalge all,
sagarlised pilve sambad
taeva kummil kumeral;
tuule kohin, võsa kahin,
põrutaja pikse heal,
vikerkaar ja vihma sahin,
päike käimas taeva peal . . .

Karjapõlv! kas paistad sina
mälestuste mängu teel?
Varjusid näen vaimus mina,
kadun'd heali kuulen veel:
Nad ei helju une kujus —
heljuvad mul ilmsi ees;
nende aeg küll mööda ujus —
jäljed seisvad vaimu sees.

Mälestused karja-ajast
salkudesse seaduvad;
kõlisevad linnu kajast,
aasa healtest heljuvad,
asuvad nad ümber ema,
kesse elab kõige sees:
Lähem karja — saadab tema;
tulene koju — ootab ees.

Hing mul haledusel täitub,
kui neid mälestusi näen:
Kuis see kõik nii ligi näitub,
siisgi kaugele sealt jään . . .
Karjapõlve rõõm ja mure,
ema arm ja ema hool —
mälestused, need ei sure,
ehk küll kalmud igal pool.

Jakob Tamm.

68. Kaff.

Äks kaff meil kasvab õues, just maja uuse ees,
see oli lapsepõlves mu armas seltsimees.

Ta andis wilu warju, ta mahl mind kosutas,
ta kohin sagedasti mu südant jahutas.

Rui suureks sain, siis pidin ma kodust lahkuma.

Ma tahtsin wiimast korda ta alla istuda.

Ta lehed kohisesid, kui lausuks salaja:

„Jää, sõber, isamaale, siit leiad rahu ja!“

Nüüd olen kaugel ära ja mõnda waewa näind,
ja mõni kallid lootus on mulle tühjaks läind.

Ei kase kohin taha mu meelest kaduda,

fui kostaks minu kõrwa: „Siit leiad rahu ja!“

R. E. Malm.

69. Kas te nägite.

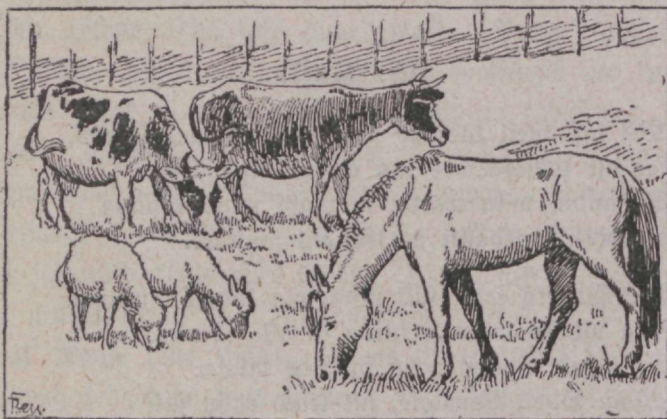
Kas te nägite mu noorusaega,
 minu lapsepõlve päivi kuskil veel?
 Õelge, juhatage, kulla rahvas,
 Vast ehk jookstes jõuan neile järgi teel.

„Küll me nägime — nad koidu ajal
 sõitsivad siit mööda kella kõlinal . . .
 Ennäe, isand, vaata selja taha,
 seal nad virvendavad õhtu eha all.“

Pöörasin küll veel silmad sinna poole,
 kuulsin kellakaja eemal ehavöös,
 aga jõud mul rauges. — Komistades
 kukkusin ma pilkses, pimedamas öös. . .

Ed. L. Võhrmann.

70. Koduloomad.

On palju kasulikkusi loomasid, keda inimene pika aja jooksul taitsaks teinud ja nüüd toidab. Nad elavad rahulikult kodu. Neid elajaid hüütakse koduloomadeks. Meie tähtsamad koduloomad on: hobune, lehm,

lammas, siga, koer, kass, kana, ani, part, kalkun, tui ja mesilased.

Hobune on inimesele tööloomaks. Temaga kün- takse, veetakse koormat ja sõidetakse.

Lehmast saame piima ja võid, mida toiduks tar- vitatakse. Lambast niidame villa. Neist tehtakse sukki, kindaid ja muid villaseid riideid.

Kana muneb meile maitsevaid mune. Anest saa- me pehmeid sulepadjasid. Mesilane korjab mett, mida inimene terviserohuks ja maiusetoiduks tarvitab.

Nii on iga koduloom oma annetega meile kasulik, peale selle tarvitatakse mitmete koduloomade liha toiduks.

Hobustel on eluasemeks tallid. Lehmad, lambad, siad ja muud elavad laudas. Koer ja kass on toas inimestega seltsis, niisamuti ka kanad. Mesilased elut- sevad rohtaias, kus nendel omad elumajad on, mida linnupuu, mesipuu ja taru nimetatakse. Mesilane ei ole kodu palju vagamaks jäänud, kui ennemalt met- sas olles.

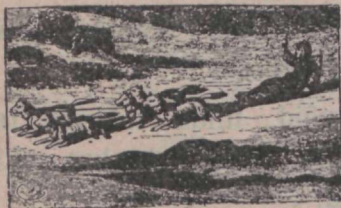
71. Koer.

Koer armastab inimestega felt- fis elada. Ta sööb pea-aegu kõike jeda, mis inimene. Koeral on te- rané kuulmine, tark mõistus ja hea haistmine. Ta näeb õhjel niisamuti kui päevaajal. Ta õpib mõndagi, mis inimene tale õpetab. Hakkab sitjima,

lööb patfi, jookseb kiwi järele — ka wette, teeb nurgas jandi- poisfi ning veel palju muid naljasid. Ta hakkab inimese tee- nistusesse. Peab õues haukumifega majawahi ametit, hoiab

tarja, käib jahil, kus ta ka julgesti wette weelindude ja loomade järele läheb. Põhjamaal sõidetakse koertega, nagu meil hobustega. Koeri on mitmetelgi, juuri ja weikseid.

tab neid ja armastab väga. Noored pojad on ilusad ja mängiwad isekeskis. Ka lapsed armastawad koertega ja koerapogadega jeltjäs mängida. Aga just hea mängujeltjiline koer ei ole. Tema küllest wõiwad mitmejuugused tõbed ja pahad haigused inimeste külge hakata. Paremt, kui koertest natukene eemale jääb hoitud.

Koera pojad on ehitetis pimedad. Mõne päewajelt hakawad nad nägema. Wana ime-

Imelik

Nali.

Kaarli Jaan on tähele pannud, et koer iialgi ei joo. Jaan paneb koera kolmeks, neljaks päevaks kinni ja annab tale ainult soolast süüa. Siis laseb ta koera lahti ja paneb tale vee-ämbri ette, aga koer ikka ei joo, vaid — lakub. L-pn.

72. Kass.

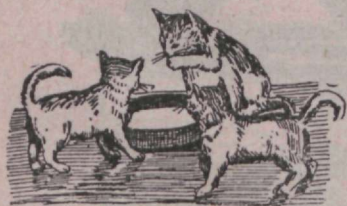
Juba vanast ajast on inimesed kassi koduloomaks pidanud. Ta elab toas ja õues.

Ta on väga puhas. Ta armastab inimese seltsi ja meelitamist. Silitamine on tale väga meeltemööda. Ta tuleb siis inimese ligi, tõstab saba kõrgele ja nuriseb tāsakesti laulu. Lapsed mängivad kassidega ja talvel armastab kass laste juures magada. Hea see just ei ole, kui kassi alati katsutakse ja süles hoitakse. Kass, kes muidu nii kena ja puhas, jääb inimese käes raduseks ja lohakaks.

Loomu poolest on kass kaval ja salalik, ja ka kuri. Uskuda teda palju ei ole. Headus on silmapilk kadunud. Ta küünistab varsti. Kassil on teravad küüned ja hambad. Ta on täielik murdja. Majas toob ta selle läbi kasu, et hiiresid kinni püüab. Aga ta võtab ka lindusid ja muid vähemaid loomi, mida kõiki temale murdmiseks ei sooviksgi.

Peale oma püütud lindude ja hiirte sööb kass veel mitmesuguseid inimeste toitused. Rõõsa piima peale on ta väga maias. Ta koorib salaja piimapütti. Kui muidu ei ulata, siis kastab käpa sisse ja lakub puhtaks. Keel ja käpp on kassil niisama kui koeral toiduvõtmise juures abiks.

Siin on kassipojad piimapüti ümber. Üks on juba nii tark, et oskab käpa sisse kasta ja suhu panna. Teised vaatavad imestusega seda suurt tarkust pealt.

Kassi kutsutakse mitmesuguste ilusate meelituse nimedega, nagu: Kiisu, Kiita, Nuru, Miitsi, Kati, Hints, mida ta ka mäletab ja mõistab. Ta tuleb kohe, kui teda „kiisu, kiisu,“ „kiita, kiita“ ehk muud moodi hüütakse.

73. Kahe otsaga.

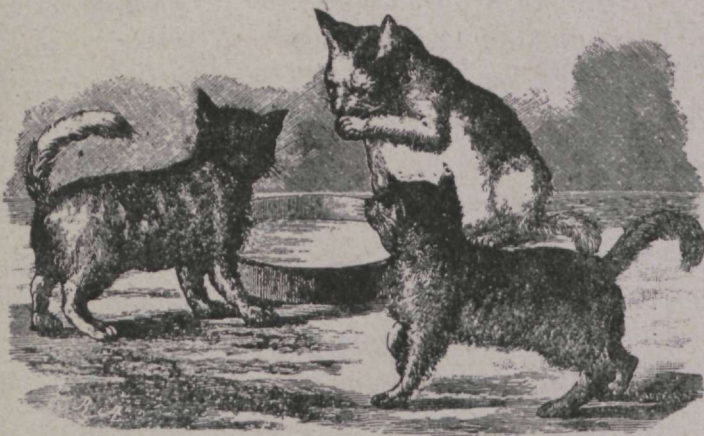
Kass Hints tublisti sai tõreleda:
ta oli põõsas hiilinud,
seal linnukese kinni püüdnud
ja kohe nahka kiilinud . . .

„Sa südameta linnusõõja,“
nii Linda-neiu manitses,
„kuis julged silmapilku seista,
veel inimeste silma ees!“

Ja linnukene — süüta, vaga,
mis kurja oli teinud ta,
et hirmsa verejānu ohvriks
ta vaene pidi langema?

Tund hiljem Linda^{*} lõunalaua^{*}
sõi linnupraadi isuga,
ja kiitis vapraid jahimehi
ja kiitis kütikunsti ka.

Roos-Kaja.

74. Meie Kiisu.

Nüüd on lugu üsna aval:
Meie Kiisu väga kaval.
Rottidest ei enam saa:
Hakkab maiust ajama.

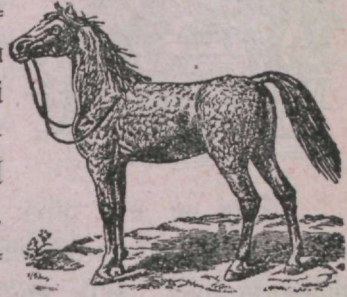
Luusib mööda õue-aeda,
linnupesi tahab kaeda,
sulgisloomi lõhkuda!
Kasi, Kiisu, minema!

Jāta kanapojad rahu,
muidu hüān appi Tõhu!
Hiired aidas üppavad:
Katsu, et nad kautad!

L. Koidula.

75. Hobune.

Hobune on meie tähtsam koduloom. Ta on ilus. Ta on tugew. Ta on erk ja wäle. Ta wõtab õpetust. Hobune on paljudes maades inimestele igapäewafeks abiliseks. Temaga sõidetakse ja tehtakse mitmesuguseid töösid. Kui hobusele on raudsed kingad jalga naelutatud, siis wõib ta julgesti kiwisel teel kõndida, sõita, koormat wedada, niisamuti talwel juure kiirusega libedast jääst üle joosta.

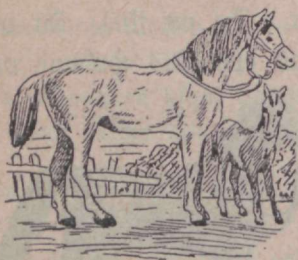
Kui hobune walges, puhta õhuga tallis elab ja hoolega saab harjaga puhtaks joetud, siis läheb ta karw filedaks, läikivaks. Hobune hoiab oma peremehe poole. Ta ohutab ja hirnub rõõmsasti, kui teda näeb ehk kui see talle midagi annab. Hobune on seda wäärt, et inimene tema eest hoolitseb.

Hobuse toit on juwel rohi karjamaal ehk ka ette niidetult, ja talwel heinad. Kaerad on talle alati meelejärele.

Hobusega sõidetakse ratsa. Talle pannakse jädul ja inimene istub hobuse selga jädula peale. Kaerad jooksewad rõõ-

muga hobusele teele kaasa. Ka muidu irdises elus lepiwad koer ja hobune hästi kokku.

Uma warsja hoiab hobune hoolega ja armastusega. Kui ema edasi läheb, siis jookseb warsj tema rinna ees. Säab warsj nii palju maha, et ema enam ei näe, siis kutsjub ta teda hirnudes oma juure tagasi.

Siin on ühe pildi peal näha, kuida põllumees hobusega põldu künnab. Teise pildi peal näeme, kuida mägisel maal hobusega wett timakse. Weeämb-rid on hobuse jalgas ja ta kannab need kogu. Weoriistadega

ei oleks see mitte wõimalik.

Eht hobune inimestele küll wäga suureks abiks on, siiski on palju peremehi, kes oma hobusele ta truu teenistuse ja tulusa waewa eest waewast wiiji jüüa annawad ning piitsa ja malakat palgaks jägawad. Nad lajewad hobuse külma ja saju käes lödijeda, kuma ije toas joen-

dawad. See on wäga ülekohune olek, millega waga loomale tema teenistuse eest tasutakse. Wanajõna ütleb: „Aja hobust kaertega, aga mitte piitsaga!“

Soolimata ümberkäimisest õpib hobune mitmed pahad moo-

did, mis ta wähest meeletumaks teemad. Aga ka hirm ja mõned muud erutused wõiwad täitja taltja hobuse jooksuma ja lõhtuma ajada nagu siin näha. Mõned hobused on juba oma loomu poolest perud. Et niisugused wõimalik oleks taltjutada ja ohjadega juhtida, pannakse neile rauad juhu.

96. Vankri süü.

Ühte meest kord kuulsin ma teisel' suurustavat:

„Leiduma küll hoost ei saa,
kes mu laugu võidaks!

Ta on küll kui luu ja nahk,
aga piitsa abil
jookseb mööda nii kui õhk
sinust ja su kõrvist.“

„Ära, isand, suurusta
enneaegu ette,
kui on alles teadmata,
kumb saab võidu kätte.

Lähme enne proovile;
siis me saame näha,
kummal kärmem hobune,
kumb jääb sõidul maha.“

Nõnda ütles teine mees
suurustajal' vastu.

Ja nüüd tuli võistluses
kord ka välja astu':

Mehed lugesivad kolm, —
enam polnud nalja . . .
kiirest sõidust lendas tolm
üle pea ja selja.

Ja mis nalja näha sai!
Lauk jäi kõrvist maha:
Ehk küll piits seal kuuti löi,
ei võind miskit teha!

Kuid ei siiski laugumees
võitu tahtnud anda;
ja ta vastas üteldes
teisele nüüd nõnda:

„Muidu oleks minu lauk
küll su kõrvi võitnud,
aga vanker, vana rauk,
see ei järgi sõitnud!“

77. Kulda kapja kõrvikene.

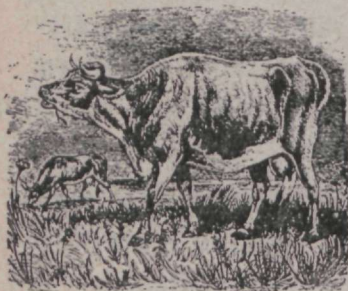

Oli minul, oli minul, hellad velled,
oli minul enne ilus halli,
kulda kapja kõrvikene!
See viis viitsata Virusse,
sadulata Saksamaale.
Ei ta hirnund, ei ta karjund,
ei ta hirnund heinasida,
karjunud ei kaerakesi:
Hirnus selga-istujat,
karjus kulda kannuksid.

Eesti rahvalaul.

78. Lehm.

Lehm sööb suvel karjamaal rohtu. Talvel peetakse ta laudas, kus tale heinu ja põhku söögiks ette antakse.

Jahud ja viljaterad maitsevad lehmale ka väga hästi. Kes tahab lehmast palju piima saada, see peab lehma hooliga söötma. Ka suvel on vaja käest anda. Puhas laut ja kuiv ase ei tohi puududa. Hästi hoolitsetud lehm on ilus rammus. Kui lehm aga vä-

hese söögiga halvasti peetakse, siis on ta lahja, annab vähe piima ja võib enneaegu ära lõppeda. Lehma ei tohi lüüa. Tigidad ja kurjaloomuga inimesed ei kõlba lehma-pidajateks ega karjasteks.

Talus oli ühe lehma nimi Liinuke. See oli hea lüpsi-lehm. Kui ta rõõmsa ammumisega lõunal ehk õhtul koju

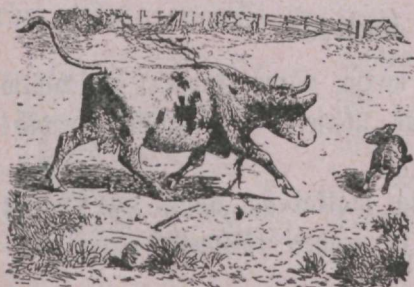
tuli, siis anti talle veel sületäis toorest rohtu ette. See maitsev Liinukesele hästi. Talu veikene koer ei näinud aga seda sugugi hea meelega, et Liinuke paremat sai kui teised. Ta tuli rohu sületäie teisele poolele ja hakkas käredesti haukuma. Liinuke arvas aga omal õiguse olema rohtu süüa.

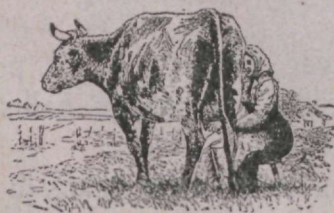
Ta puhus vihaselt ja hakkas koera eemale tõrjuma.

Karjane kutsus koera ära. Nüüd võis Liinuke jälle rahuga rohtu sööma hakata.

Karjakoer Riks seisis õue peal. Sõnn, kes ju lauta oli läinud, pistis pea aknast välja. Ta hakkas koera vahtima, ise mõiras ja puhus vihaselt.

Liinukesel oli rohi otsas. Lüpsja tuli lüpsikuga. Vaadake kuida Liinuke nüüd rahulikult seisab ja lüpssta laseb. Kõht on tal täis ja meel hea, Piima saab palju, see on maitsev ja rammus. Paks koor kerib peale, millest ilus või saab.

Õöd magab kari kodu. Hommikul aetakse jälle metsa

sööma. Suvel, kui päevad pikad ja palavad, käib kari ka lõunal kodu. Saavad juua, vilus magada ja lehmad lüpsata. Öhtapooliku aetakse nad jälle metsa sööma.

Sääsk ja härg.

Sääsk istus härja sarve peal. „Kui ma sulle liig raske olen,“ ütles ta härjale, „siis lendan kohe ära!“

„Tee mis sa ise arvad,“ kostis härg, „ainult mina ei märka sinu raskusest mitte põrmugi.“

79. Vra waleta!

Willu hoidis füla ligidal metsa ääres karja. Ta tahtis tülarahwast hirmutada ja hüüdis äkitselt: „Hundid, hundid! Tulge appi!“

Mehed jooksiwad koertega ja malkadega appi, aga hunt ei olnud kuski. Willu naeris ja mehed läksiwad paha meelega minema.

Teisel päeval hoidis Willu jealsamas karja. Äkitselt hüppasiwad kaks hunti metsast wälja karja hulka. „Appi, appi! Hundid karjas!“ kirjendas Willu, aga keegi ei tulnud appi. Hundid murdsiwad ja tegiwad karjale palju paha.

80. Karjane ja kannike.

Kevade kenamal õitsmise ajal kaswis üks kannike karjamaa rajal, ehtis ja lehtis ja kaswis ja kosus ja õitses õrnaste.

Kui ta nii õilmitses kaskede varjus, tuli ta poole üks lammaste karjus, oli nii lahke ja armas ja kallis ja kaunis karjane.

Kannike karjase kaisule püüdis, ihkas ja õhkas ja ohkas ja hüüdis: kui ta mind kitkuks ja kui ta mind katkuks ja võtaks ühes mind!

Karjus ei vaatnud, ei kanni ta näinud, karjus ei kannikest kitkuma läinud: istus ja astus ja kõndis ja sammus ja sõtkus kannikse.

Kannike nuffis nüüd kahvatand palgel: kui ma ka suren, siis suren ta jalgel, katken ja kaun ja valus ma vaun ja närtsin rõõmuga!

A. Piirikivi.

81. Lammas.

Lammas on weikene waga loom. Ta jöõb jedasama, mis lehm. Teda peetakse ta willa pärast. Willast tehtakse riidet.

Lamba nahast on need soojad kasu- kad, mida talwel seljas kanname. Ilma lambata wõtaks külm meid ära.

Suwel käib lammas karjamaal.

Talwel elab ta soojas laudas. Ta on õrn loom ja tarwitab rohkesti inimekse hoolt. Puhtus, walgus, puhas õht, kuuw aje ja hea toit on pea asi.

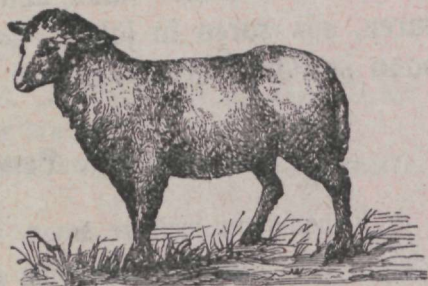

Emalammast hüütakse ütt, isalammast oinas. Lamba jüguft on ka juure habemega emane kits ja ijane jikk (jokk).

Karjane laulab:
 Kaswa, lammaš, karjamaala!
 firgu üle jilla minnes! mine

mäng'des mägedele, farga üles kändudele! Kaswab willa kau-
 nikene, pehme willa peenikene: Siis jaab kindu firjusida, kuo-
 tafi' fulda kumbesida, tehtafi' tekid täpilišed.

82. Karjapoiss.

Kena kesa nurme keskel
 kõnnib karja poisike,
 kõnnib lamba karja ümber,
 hoiab lambaid koolsaste.

Rahul lambad rohtu mait-
 vad, talled kõrval tantsivad.
 Linnud ümber keeru lend-
 vad, lilled läigitavad maad.

Lõo hõiskab õite õhul
 keerutelles kõrgele, —
 lõo lõõrituse sekka
 laulab nüüd ka karjane.

82. Kari todu=teel.

Tõtta koju karjate: päite läinud lõunasse, kiilid väljal fiha=mas, jänu meid ju muljumasa.

Rodus wilus kauniste, lehmad warju leiate! Rodus wars=tel kaewu weel kastetud saab jänun'd keel.

Jahutub õht ju aasa peal, — metsas jälle meie heal. Rõõ=mul nõnda rahwale piima koju kanname.

J. Tamm.

83. Kevade laul.

Nüüd valju talve valitsus
on laanest lõppenud,
ja kevadine kenadus
nüüd lehib lilled, puud.
Kus iial seisatab mu silm,
on ilu hiilgamas;
nii kaunis, kosutav on ilm,
et kõik on kõndimas.

Nii lahke linnu laulu heal
nüüd kõlab kaasikus,
ja pajupill ja pasun seal
on hüüdmas poisi suus.
Oh hüppa, süda, rõõmusta,
kõik mured kadugu,
keel, löksu lahke lauluga,
meel mõnul mõlkugu!

Kus kõik on väljas liikumas
nii rõõmsa meelega,
kus linnud oksil kiikumas,
ka sinna jõuan ma.
Seal võidu linnu lauluga
ma tõstan oma healt,
ja panen hüüdma pasuna
mäe halja harja pealt.

Dr. K. A. Hermann.

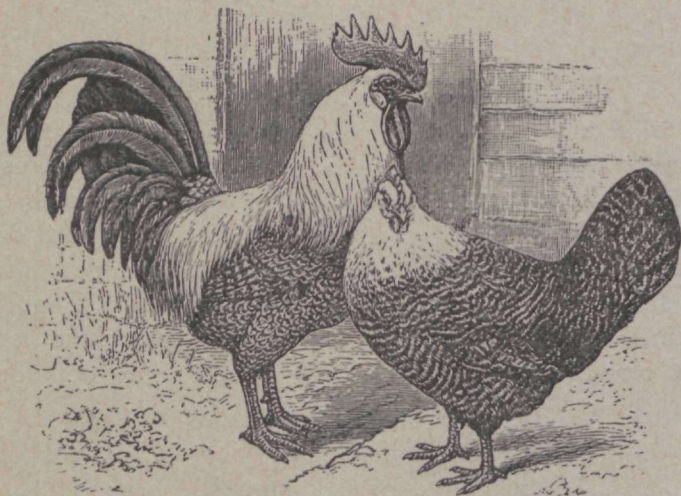
Sokukene.

Miks sa poksled, sokuke,
oled tüliks teistele?
Siin on igal ühel maad,
mis sa muidu jonnid a'ad.

I. Tamm.

84. Kukk ja kana.

Need on tuttavad kodulinnud. Ehk neil küll suled ja tiivad on, lendavad nad, oma raske keha pärast, väga vähe. Maal peetakse neid igas majas. Neid on ikka nõnda paaris: üks kukk ja mitu kana. Palju kukkesi ei lepi isekeskis kokku.

Kukk laulab, kana kõerutab ja hea kana muneb aastas mitu kümmend muna. Kui kana juba küllalt munenud, tahab ta hauduma hakata. Soojas pesas haudub kana kolme nädala jooksul munadest pojad välja. Need jooksevad kohe ema järele. Poole aastaselt on nad täied suured kanad ja kuked.

Kana mune tarvitatakse rohkesti toiduks. Nad on vähe keedetult maitsev rammus toit. Et kana ikka muneks, peab teda tublisti käest söötma. Armsam toit on viljaterad, tangud ning kõiksugused putukad ja ussikesed.

Kukk on suurem ja oma sulgede poolest ilusam, kui kana. Lauldes kuulutab ta hommikut, lõunat, õhtut

ja keskööd. Lauldes kutsub ta kanad oma juure kokku, kas magama ehk õue siblima. Hoolega siblides ja nokkides otsivad nad endile teri ja putukaid toiduks. Kukk annab sagedasti paremad suutäied oma käest kanadele.

85. Naene ja kana.

Perenaisel oli hea kana. See munes igapäev. „Seda on vähe!“ arvas naine. „Ma tahan kana paremini süüta, ehk ta muneb mulle siis kaks muna päevas.“

Naine süütis kana kahevõrdselt. Küll ta andis leivaraasukesti, küll teri, küll tangusid, küll värsket liha. Kana läks suurest süümisest rasva ja ei munenud enam ühtegi muna.

86. Ani.

Anesid peetakse julgede ja maitseva liha pärast. Mune ei jää. Ani muneb vähe, ainult haudumise jäoks igal kevadel tükki kümme kuni viisteist. Sulgedest teetakse padjasiid. Ane uduisulgedest padjad on tümad ja soojad ning maitjavad kõrget hinda. Rifkad inimesed magavad julgispattjades.

Ani armastab wett; ta on täielik weelind. Kuna kana wett kardab ja wee sees ära upub, wõib ani päewad otja wees olla. Ta õskab hästi ujuda. Sõal warwaste küllles on tal ujumiselestad, mista ennast wee peal hoiab ja edasi sõuab.

Anesid on mitme karwalisi. Toit on seesama, mis kanaudel. Ani on kanast hulga suurem.

Üks teine weelind on part, mida inimesed ka kodu armastawad pidada. Ta on mitmeti ane moodi aga weikesem. Ani kaagatab, part praakjub.

Mel, pardil ja kanal on metšas ligidalt ſugulajed. Need on: metšaned, metšpardid, rabakanad ja tedred. Niijamuti on ka teiſtel koduloomadel metšas ſugulajed, miš üšna nende ſar- natſjed.

Koduloomad iſe on ka kord metšloomad olnud. Sealt on inimene nad finni püüdnud ja koju toonud. Piſkamiiſi on nad koduloomaks harjunud. Nende järeltulew ſugu ei taħa ega wõi enam metſa elama minna. Seda keelab kõige pealt talwine kül- m ja toidu puudus.

87. Meſilased.

Meſilased elavad metšas vanade õõne puude sees ja kodu ſelle jooks õõneſtatud pakkudes, laudadest kas-

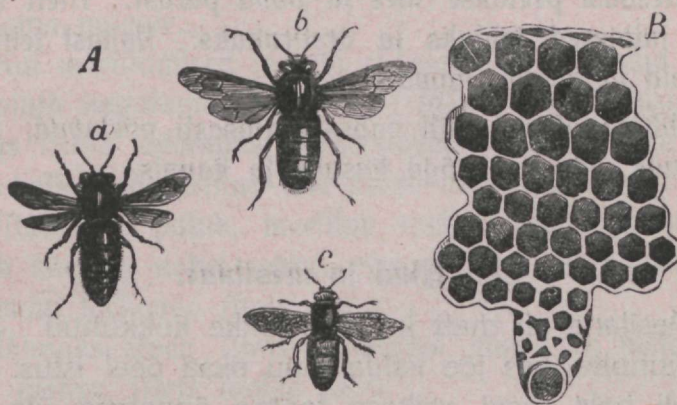

tides wõi majakeſtes ja õlgkor- vides. Niisuguseid meſilaste elu- majasid hūütakse meſipuud, lin- nupuud, tarud. Kodu ſeisavad meſipuud roħtaias. Meſilased, keda ka meſilindudeks nimeta- takse, elavad suurtes perekon- dades koos. Üks meſilase pere on kõik need meſilased, kes

ühes meſipuus koos elavad. Meſilase pere ſeisab koos kolme ſeltsi meſilasteſt. Need on: üks ema, hulk leſke- ſid ja mitu tuhat tööliſt. Talvel leſkesid ei ole vaid ai- nult ſuvel.

Ema on teiſteſt meſilasteſt ſuurem. Korraliſes peres on üks ema. Munemine on tema ainus töö. Ema muna- deſt ſiginevad tööliſed, noored emad ja leſed. Ema roh- kem väljas lendamas ei käi, kui üks kord noorelt pulma- mängul ja pärast pereheitmiſe ajal.

Töölised on emast veikesemad, ka emad, aga mitte täis kasvanud. Tööliste kohus on harilised tööd kodus ja

A Mesilaste ema, b lesk, c töötegija, B kärjed.

väljas: Nemad valmistavad vaha ja teevad kärgesid, kasvatavad noori mesilasi, lendavad suvel ilusate ilmadega välja mett otsima ja kannavad teda puusse.

Lesed on isased mesilased. Nad ei tee mingisugust tööd. Lendavad ainult hea ilmaga välja, kus nad juhtuval korral noorte emadega mängivad. Lesed siginevad kevadel ja suvel. Sügiseks ajavad neid tublid pered puust välja. Nii ei jää korralistes peredes ühtegi leske üle talve.

Pesa, mille peal mesilased mesipuus elavad, on vahast tehtud kärjed, mis mitmes rias ehitatud. Kärje kannudes hoiavad mesilased oma toiduvara alal. Kannudesse muneb ka ema. Seal hautakse ja kasvatatakse noored mesilased välja. Vaha, millest töölised karga teevad, ei korja nad otse väljast, vaid igistavad seda oma keha praokeste vahelt välja. Enne peavad nad aga rohkesti õie-mett ja lille-tolmu ära sööma.

Suvel on mesilaste tööaeg. Siis korjavad nad õiedest mett, ehitavad karga, kasvatavad poegi ja heidavad noori

peresid. Talvel elavad nad mesipuus rahulikult ilma tegevuseta.

Mesilasi peetakse mee ja vaha pärast. Mett tarvitavad inimesed toiduks ja arstirohuks. Vahast tehakse küünlaid ja mõnda muud.

Ekh mesilased küll vahest valusasti nõelavad, siiski on nende pidamine väga kasulik ja kaunis.

88. Lind ja mesilane.

Mesilane oli mett korjates jõkke kukkunud. Seda nägi linnuke, kes jõe kaldal puu oksa peal istus. Temal oli hale meel veikese looma õnnetuse üle. Ta tõmbas nokaga puu lehe ja lasi alla mesilase juure kukkuda. Mesilane ronis lehe peale, kuivatas vähe tiibasid ja lendas siis koju poole.

Mõni päev peale selle juhtus, et kütt seda lindu püssiga sihtis. Mesilane oli mett korjamas, nägi ja mõtles: „Siin võin ma oma heategijale abiks olla!“ Lendas ruttu küti käe peale ja nõelas teda valusasti. Püss paugatas lahti aga laeng läks mööda. Kütt ei olnud valuga õieti sihtida saanud ja nii peasis linnuke surmast.

89. Vaablase pesa.

Rahva nali.

Hiiu Mats leidnud metsast vaablase pesa. Need on üsna mesilaste moodi. Mees, kes iialgi mesilasi polnud näinud, läinud pool joostes koju kuulutama, et ta „mete toojate“ pesa leidnud. Läinud naisega seltsis mesilindusid ära tooma. Linnud olnud kõrges õõnsas puus; ei saanud naljalt kätte.

Mats meelitama: „Tulge alla! Tulge alla, kallid linnukesed!“

Linnud ei pannud aga meelitust tähelegi. Jäänud kõik oma paigale.

Kui meelitamised midagi ei aidanud, hakanud Mats puu pihta koputama. Selle peale tulnud mesilindusid mis hirmus Matsi rõõmuks puust välja. Lendanud aga kohe Matsi kallale ja pistnud tale mõne valusa vopsu.

Matsikene palub, meelitab mete toojaid iga moodi, paitab käegagi vahel sekka, aga ei need sest hooli! Ikka rohkemini torkavad Matsi.

Viimaks lõpeb Matsi kannatus otsa. Ta pistab jõe poole jooksu. Mete toojad järel.

„Mats ae! Mats ae! Hüppa ruttu vedde! Hüppa vedde!“ hüüab naine järele.

Karrsummdi! kargab Mats jõkke.

Naise abiga peasenud Mats jõest välja. Hakanud siis õige südame põhjast va hõelaid kärpseid siunama.

Seni oli õhtu kätte jõudnud. Mats hakanud naisega koju poole minema.

Üle silla minnes roomanud neile sita-sitikas vastu.

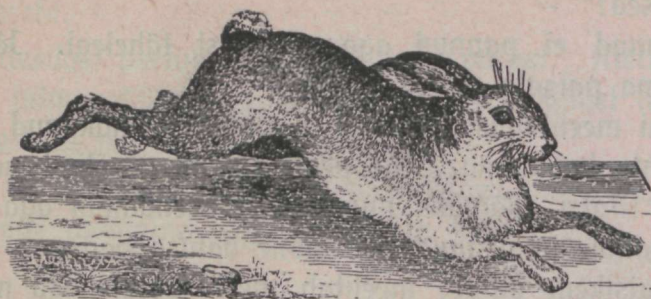
„Oot, oot sa sarviline! Küll ma sind tunnen!“ kiljatanud Mats loomakest nähes. „Päeval kannad sa kollavatti, nüüd sinivatti!“

Ja täis hirmu hüpanud Mats uuesti vette.

J. A. Veltmann.

90. Mõned metsloomad.

Metsas elab mitmesuguseid loomasid ja lindusid, suuri ja veikeseid. Ühed on vagad, teised on kurjad, murdjad. Nad pelgavad inimest ega ole ka ise üheteise eest julged.

Siin jookseb vaga jänes. Ta on midagi krõbinat või koera haukumist kuulnud ning katsub, et nüüd väledasti kaugemale saaks põgeneda.

Lustilik orav hüppab keelt naksutades oksalt oksale.

Oma teravate küünte abil ronib ta ruttu kõrgele puu ladvasse ning hüppab seal osavasti teise läheda puu otsa. Tal ei pruugi kõiki vaenlasi nii väga karta. Need ei pease igale poole järele, kuhu orav eeli läheb. Ta võib hoopis julgelt elada kui jänes.

Vaat' kuuse otsas oksade all

on pesa veikesel oraval.

Ta pojad seal mängides naksu löövad ja käbi seest hoolega seemnekesi söövad.

91. Mustlaste orava keetmine.

Rahva nali.

Mustlased rändavad mööda ilma. Korra olivad nad jälle reisi peal. Neil lõppes söögi moon käest otsa.

Tulivad ühte suurde metsa. Näevad: orav puu otas. Kohe seda püüdma. Üks ronis kuuse otsa oravale järele, teine läks külasse pada paluma, kolmas metsa puid korjama orava keetmiseks.

Mustlane ronis ju ligi kuuse labasse. Orav märkas seda. Hüppas kuuse otsast teise kuuse otsa.

Mustlane järele hüppama. Ütleb ise: „Hale kullakenee, teka tääri, mutsu moori! Hüppad sa, ma hüppan ka!“

Ja hüppas kuuse juurikate peale maha. Ei liiguta enam oimugi.

Üks tuli metsast puudega, teine külast pajaga tagasi. Kolmas, orava püüdja, kuuse all maas, hambad irevile suus. Oravat pole kusagilgi.

Paja ja puude tooja ütlevad sellele: „Hirvi, hirvi hambakesi! Maksab seda küll. Saame ju hea orava leeme!“

H. Pihlap.

92. Rebane.

Veikese karjakoera suurune kaval rebane varitseb põõsa varjus saaki. Ta toidab ennast sulgloomadest, jänestest, muttidest, hiirtest, putukatest, ka mõnesugustest puuviljadest ja marjadest. Ta tuleb sagedasti metsast meie elumajade ligidale kanu ja anesid püüdma. Rebane on meie koduse koe-raga natukene sugulane. Haukudes pidada ta vahest koera metsa oma juure meelitama. Nad mängida siis ilusasti vagalt, ilma et koer pettusest aru saaks. Koerad harilikult metsloomi ei salli, on kogunigi kurjad nende peale.

Rebane on terane, kaval, väle. Nagu tuul lippab ta ühest kohast teise, võtab saaki kinni ja peaseb kergesti tagaajajate küüsisist. Aga rebase ilusa punaka-karvalise kalli naha, kui ka selle kahju pärast, mis ta oma murdmisega teeb, ei anna kütid tale armu. Rebase nahast tehtakse kasukaid ja talviseid ehteid.

93. Rebane ja jänes.

Muinasjutt.

Ükskord elasivad rebane ja jänes kahekesi metsas. Rebasel oli jäest, jänesel puukoorest maja. Tuli soe kevade: Rebase majakene sulas ära, aga jänese maja jäi ülesse.

Rebane tuli jänese juure ja ütles: „Armas haavaemand, lase mind tuppa soendama!“ Jänes lasi, aga rebane kihutas jänese majast välja.

Vaene jänes läks teed mööda ja nuttis kibedasti. Karu tuli tale vastu. „Jänes, mis sa nutad?“ küsib ta.

„Jäta rahu, mesikäpp!“ nuuksub jänes. „Miks ma ei peaks nutma? Mul oli ilus maja, aga reinuvader võttis käest ära ja ajas minu minema.“

„Ära tühja nuta,“ vaigistas karu, „mina kihutan rebase majast välja!“

„Ei kihuta!“ õhkas jänes.

„Kihutan!“ hüüdis karu.

Nad läksivad maja ette ja karu hüüdis: „Rebane, majast välja!“

Aga rebane kostis ahju pealt: „Kui hüppan välja maja seest, kõik puruks teen, mis leian eest!“

Karu ehmatas ära ja pani jooksuma.

Jänes läks jälle teed mööda. Tale tuli härg vastu. „Miks sa nutad, jänes?“ küsib ta.

Jänes vastu: „Jäta rahu, härg! Miks ma ei peaks nutma? Mul oli ilus maja, aga reinuvader võttis käest ära ja ajas minu minema.“

„Lähme, ma kihutan ta välja!“ ütles härg.

„Ei, härjakene, ei kihuta teda keegi välja! Karu katsus, aga ei saanud jägu.“

„Mina kihutan ta minema!“ hüüdis härg julgesti.

Nad läksivad maja ette ja härg hüüdis: „Rebane, majast välja!“

„Aga rebane kostis jälle ahju pealt: „Kui hüppan välja maja seest — kõik puruks teen, mis leian eest!“

Härg ehmatas ära ja tegi minekut.

Vaene jänes läks jälle teed mööda ja nuttis. Tale tuli kukk vastu. „Kukeleegu-u! Jänes, miks sa nutad?“ küsib ta lauldes.

„Jäta rahu, kukk! Miks ma ei peaks nutma? Mul oli ilus maja, aga reinuvader võttis käest ära ja ajas minu minema.“

„Ära nuta, ma kihutan ta välja!“

„Ei kihuta! Mesikäpp katsus, ei jõudnud, härg katsus, ka ei jõudnud — ega sinagi ei jõua.“

„Oo, jõuan küll! Lähme, ma kihutan minema!“

Läksivad maja ette. Kukk laulab valju healega: „Kukeleegu-u! majast välja heaga, muidu maksad peaga!“

Rebane nägi läbi akna kuke saba kõverat laulusulge, mõtles vikati olema, ehmatas ja ütles: „Panen ennast riidesse.“

Kukk aga veel kurjemini: „Kukeleegu-u! Majast välja heaga, muidu maksad peaga!“

Rebane hirmuga vastu: „Ajan kasukat selga!“

Nende sõnadega hüppas majast välja ja jooksis tuhat nelja metsa.

Nõnda sai jänes kuke läbi oma maja jälle kätte.

Julgus on võit.

Vene keelest

94. Hunt.

Nimepidi väga tuttav, aga hunti näinud on meie ajal vähe inimesi. Wastasti elutses huntijid meie maa metsades palju. Nüüd on neid arvasti näha.

Hunt on koera sugust, tubli karjakoera suurune. Karv kollakas hall, vähe tõmmuwoõbiline. Wurbja ja lihahõõja. Võtab kõiki looni, feda kätte saab ja kellest jõud üle on. Koduloo-

madele teeb ta palju kahju. Kus ta karja hulka trehwab, seal ifka kedagi maha murrab ja omale söögiks wiib. Ka koerad ei wõi tema eest julged olla. Reed ise wihtawad hunti kangesti; murravad mahagi, kui jõudu on, aga ei söö mitte.

Et hunt nii kahjulik, maffetaffe jahimeestele, kes hundi maha lafeb, taparaha hundi kõrwade ja pea pealt. See, ja metsjade häwitamine on hundi meie maalt hoopis wäheseks kautanud. Mooremad inimesed pole teda wiist keegi näinud.

95. Hunt ja vanataada.

Vana jutt.

Hunt käis sagedasti karja hulgas. Ju wiis lamba ära, võttis vasika, kiskus lehma kõri maha.

Vanataada läks metsa, kaevas sinna hundi augu. See oli sügav auk, pealt õrnasti kinni pandud, nagu poleks auku olemasgi. Taada ise jäi sinna ligidale valvama.

Hunt juhtusgi varsti sealte läbi tulema, astus teadmatalt augu laele ja kukkus sisse. Sügavast august enam välja ei peasenud.

Vanataada astus augu kaldale ja hakkas hunti haugutama: „Paras sulle, sa ilge elajas!“ Seal kukkus ta ise ka auku. Ta oli väga serva peale astunud.

Nüüd rääkis taada oopis teist juttu: „Kuule, kulla susi! Mul on kotis päts leiba ja karbis võid. Ehk sööksid ka vähe!“

Aga söömine ei maitsenud hundile, ei ka vanataadale. Mõlemad värisesivad hirmu pärast. Nad olivad seal, kuni teised inimesed leidsivad ja välja aitasivad.

Hunt andis naha, taadale makseti raha.

96. Kihnlane hundiga kimbus.

Rahva nali.

Kihnlane käis korra maisel maal asju talitamas. Ostis siit vaka herneid jõuluks rasvaga keeta.

Maisel maal räägiti palju huntidest. Kihnlane ei olnud aga niisugust looma veel elu sees näinudgi.

Õhtul ree peale istudes ja Kihnu tagasi sõites tulivad mehele hundi jutud meele. Hundi jutud ajasivad mehel ihu värisesema. Vaatab hobuse peale, näeb äkisti: must kogu hobuse kõrwal.

„Vaeh! see on hund!“ mõtleb kihnlane. Tõmbab kohe herne koti suu lahti ja hakkab hundile herneid piotäie kaupa pihta viskama. Aga ei hunt hooli: jookseb hobusega ühte sammu edasi.

Vakk herneid saab otsa, aga hunt ei jää maha.

Kihnlane lumega hunti loopima. Aga või hunt lumestgi hoolib. Sammub hobuse kõrval edasi. Hobune hakkab kangemat viskamist kartma, pistab tuhat-nelja jooksma. Hunt kõrvas niisama.

Kihnlane kardab, et hunt hobust tahab ära süüa. Annab hobusele pihta pläuh ja pläuh! et käest peaseda. Asjata kõik: hunt ei jää sammugi maha!

Viimaks jõuab kihnlane suure kihutamise peale koju. Kargab reelt maha, jookseb tuppa, karjub ise: „Vaeh! mia olga peasen!“

Teised küsima: „Mis viga? Mis viga?“

Kihnlane ei saa esite sõna suust. Alles tüki aja pärast ütleb: „Hund olga õues!“

Teised kokkuvad ära, jooksevad nuiadega õuue hunti tapma.

Ei hunti kusagil. Õues hobune ja hobuse kõrvas vari. Varju oli mees hundiks pidanud.

Nüüd mehel häbi silmad täis. Läks igakord õuue, kui keegi hundist rääkis.

O. Schanz.

97. Karu.

Karu on üks suurem ja tugevam murdja metsloom. Mõnikümme aastat tagasi, oli ta täieline peremees meie maa metsades. Nüüd on ta fugu wiist oopis otja lõppenud. Pole teda keegi hulgajal ajal enam näinud.

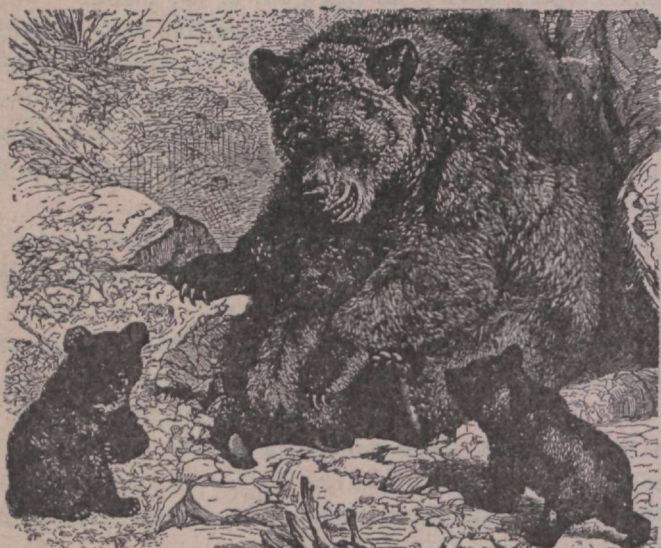
Karu hammastest võib näha, et ta mitte üksi liha ei söö, waid ka taimetoitujid. Noorelt ta elabgi aina taimetoitude waral, nii kui metsa marjadest, juurikatest ja mitmesugustest metsa kaswudest. Ta käib põldudel ja aedades juure- ja põlluwiljajaid wargil, ka mesipuid

lõhkumas. Metsas ronib oma terawate küünte abil kõrgele puu otja mee järele. On ta aga kord hamba weresje saanud, siis käib himu murdmise järele. Tal on palju rammu. Ta võib suured loomad

maha murda ja ära tasjida. Rahwa jõna ütleb: „Karul on üheksa mehe rannu aga ühe mehe aru.“

Talweks teeb karu omale inimesteist kaugele metsa kooa, kus

ta kuni kewadeni talwerahus puhkab. Rahwas ütleb: „Karul imeb talwel pefas kapp.“

Kui karu poeg noorelt finni püütakse, siis õpib ta ka kodu-loomaks. Teeb mõndagi nalja järele, mis inimene tale õpetab. Sõõb inimeste toitused ning joob wiina, nagu kõige suurem joodik. Kuid nagu kodulooma teda ifkagi usaldada ei wõi.

Karul on weel teiji nimesid, nii kui: päts, meikäpp ja muud.

Kaugel külmas põhjamaal, jäemeres jäede wahel, elab meie karul üks walge sugulane: jääkaru. Ta on metskaru suurune aga firjem ja tugewam.

98. Karul kell kaelas.

Eestimaal, Juuru kihelkonnas, Juuru vallas oli keset suurt metsa Tammistu talu. Ühel päeval külvas peremees Jüri metsa-aias kaeru. Karu vaatas seda eemalt põõsa tagant pealt, ja mõtles vist iseeneses: „Noh, külva aga pealegi, peremehekene, küll mina olen esimene, kes lõikusest osa saab.“

Ja nõnda oligi. Kaer sai vaevalt valmis — juba karu söömas. Küll käis peremees teda mitu korda ära hurjutamas, aga mesikäpa isand ei kuulunud sellest midagi, ta käis ikka edasi kaeras.

„Oota, sa kelm, küll ma sinuga toime saan!“ siunas Jüri, ja hakkas nõuu pidama, kuda kutsumata külalisest lahti saada. Ja varsti oligi hea nõuu leitud.

Ta tõi kõrtsist kaks toopi viina, kallas ämbrisse, lisas kolm toopi mett juure ja liigutas viina ja mee segamini. Siis läks sepapajasse ja tegi seal hästi heleda healega kella ning raudse kandme, mis karule parajaste kaela sündis. Õhtul viis peremees viinaämбри ja kella kaera-aeda ning pani karu tee kohta maha, ise aga ronis kuuse otsa ja jäi karu ootama.

Karu tuligi kesk-öö ajal jälle ja hakkas kaeru nosima. Ajas vähe aega käpaga maitsvat vilja suhu, siis korraga jäi mõttesse, hakkas nuusutama, ringi vahtima ja viimaks midagi otsima. Ta oli mee ja viina lõhna ära tunnud.

Ei kestnud kaua, kui mesikäpa isand viina-ämברי üles oli leidnud. Kaera söömise jättis kohe järele ja asus uue saagi kallale. Esmalt pistis nina ämbrisse ja tegi proovi; siis võttis ämברי kahe käpa vahele ja hakkas mehe moodi kallist märjukest pinnima. Puhkas vahel ja tõmmas jälle, kuni ämber tühi . . .

Mehike näis natuke aega väga heas tujus olema, nilpsas keelt, lakkus tühja ämbrit, taarutas sinna, tänna ja urises lõbusalt. Vahest oleks aidu-raidugi laulnud, kui ta oleks mõistnud. Viimaks väsis aga ära. Kaks toopi viina — pole see karugi kohta nalja-asi! Peremees nägi veel kuuse otsast, kuda joobnud karu ennast jalul püüdis hoida, siis aga külleli vajus ja magama jäi.

Nüüd hakkas peremees hõiskama, et näha saada, kui raske karu uni ometi on ja kas ta ülesse ei ärka. Peremees karjub ja teeb suurt kära — ei karu kuule midagi, noriseb aga edasi magada!

Nüüd julgeb Jüri puu otsast maha ronida ja mesikäpale läheneda. Magab teine kui nott! Mis muud, kui kaeravargale kella kaela panema! Kell sünnib karule väga hästi kaela. Varsti on töö lõpetatud ja karul kell kaelas! Mees vahib ja naerab — ta nõu ja töö on siijamaani hästi korda läinud.

„Ronin õige kuuse otsa tagasi ja vaatan, kuda lugu mesikäpa isandaga läheb,“ otsustas ta siis.

Aga peremehel on kuuse otsas kaua oodata, enne kui mi-

dagi sünnib, sest karu uni on tõeste raske. Päike on juba suurel kõrgel — ei karu pööra veel teist külgegi. Poole söömavahe aegus tikuvad kärpsed karu mesise suu kallale. Aga ka see ei ärata magajat. Ikka rohkem kogub kärpseid suu ümber, ikka valusamini hammustavad nad. Viimaks, kui päike juba keskhommikusse hakkab jõudma, äigab karu kápaga suud, teine ja kolmas kord veel, aga üles ei tõuse siiski mitte, ei aima ka, mis temaga vaheajal tehtud. Kell kõliseb tal kaelas, aga ta ei kuule seda.

Viimaks saab karu uni siiski nii kaugele otsa, et ta kärpseid tõrjudes kellukese healt kuuleb. Kuulatab, kuulatab — siis kargab maast üles! Aga oh seda ehmatus, kui kella nüüd oma kaelas leiab olevat! Esimese hooga lendab põmmdi istukile maha. Ja nüüd algab kaelas põriseva võera eluka vastu äge võitlus, mida peremees puuotsas naerdes pealt vaatab.

Mesikäpp püüab esmalt kella esimeste käppadega kaelast ära kiskuda — asjata! Raudne võre kaela ümber ei anna järele ega katke. Nüüd katsutakse tagumiste jalgadega õnne; nende küüned ajab karu kellu-kandme vahele ja rebib, tirib kas kael keha küllest jätkust lahti. Võta näpust — kell jääb kaela ja hirmutab meeleheitlist mesikäppa oma põrinaga ikka enam. Nüüd laseb mehike mõne hea korra kukerpalli ja pistab viimaks aiast välja laane poole jooksu . . .

Pikk ja väga juhtumiserikas on vaese hirmunud mesikäpa teekond läbi meie ilusa kodumaa olnud. Viimane inimene, kes teda näinud, olnud Kilingi metsavaht Pärnumaal. Ja oh seda imestust ja ehmatus, mis ta igal pool oma kellaga ja pöörase põgenemisega äratanud! Mitmes kohas jooksnud ta lehma- ja lambakarjast otsekohe läbi, küladest ja mõisadest mööda, üle kivide ja kändude ikka edasi! Ta ei pane midagi tähele, kuhu läheb ehk mis ees on. Kuski juhtunud lamburil suur koer juures olema. Kui karu paukuv kell kaelas, ligi jõudnud, jooksnud koer tale vastu. Karu võtnud visanud koera vastu suurt kivi puruks — ja ise jälle tuhatnelja edasi! Igal pool ajanud ta loomakarjad ja inimesed põgenema, seda enam, et temale metsadest teisi karusid järel hakanud jooksma. Tervelt viis mesikäppa jooksnud kellaga karule järele, kui teda viimaks veel Kilingi mõisas nähtud. Siis kadunud ta ühes oma haruldase kaela-ehtega . . .

Pärast hakatud järele kuulama ja seda inimest taga otsima, kes nii julge olnud ja karule kella kaela pannud. Tammistu Jüri hirmu täis: „Nüüd pandakse mind vangi, sest et karu nii paljuid inimesi on ehmatanud!“

Kui kuulda saadi, et Jüri see julge mees olnud, kes karule kella kaela pani, kutsuti ta selleaegsete ülemate ette.

„Kas sina tõeste see mees olid, kes niisuguse tembu ära tegi?“ küsiti Jürilt.

„Jah, auulikud ülemad härrad, olin küll nii rumal! Ei tea mis minust nüüd saab!“

„Ära karda ühtigi, Jüri,“ ütlesivad ülemad naerdes. „Selle nalja eest ei tehta sulle midagi paha, ja muidu oled sa auus mees. Säh, siin on sulle kümme rubla su hullu tüki eest, ja nüüd mine rahuga koju!“

Rahva suust A. V.

100. Mees ja karu.

Üks mees oli noore karu kinni püüdnud ja suureks kasvatatud. Ta oli koduses elus nõnda magaks jäänud, nagu koera kütikas. Ja tark oli ta. Sagedasti tõi ta mõne tüki oma murtud metslooma liha peremehele osaks. Koduloomadesse ta ei puutunud iialgi. Kasidis puid ja wett tuppä, walwas inimeste äraolekul maja, tantfis ja tegi muud naljasid.

Ühel juwifel päewa heitis mees murule magama. Karu istus tema kõrwal ja tõrjus kärpseid, kes hulgana magaja kallale tükkiswad. Üks kärbes pahandas karu meelt kangesti. Ta oli teda mitu korda ära ajanud, aga ikka tuli kärbes jälle mehe otsepele peale tagasi.

Karu mõnimes wihaselt, wöttis suure kivi käppade wahel ja lõi kärpse mehe otse peal furnuks. Kivi hoop furnas aga ka ühtlasti magaja mehe.

101. Karu mesipuu leid.

Üksford leidis karu metsast mesipuu. Mesilased elutsesiwad suure põlise männi sees. Ülewal kõrgel oli auk, kust jisse ja wälja lendasiwad. Karu suurest meehinnust taga kihutatud, hakkas ülesse ronima.

Õudisgi õnnelikult ülesse. Lennuaugu ligidal oli tugev kuumus oks. Karu istus sinna peale, et siis mõnus oleks kärge wälja wõtta. Mesilinnud annawad karule wõltega walusaid wopfusid, aga karu ei hooli sellest midagi. Muud kui käpp augusti isse! Mett peab saama!

Uga oh ja paraku õnnetuist: karu iste läks katti ja wana maias mesikäpp kukkus ülevalt alla. Maa isse jäi sinna kohta juur loht. Käpa, millega kärge pidi wõtma, wäinas august asemelt ära. Pärast seda nähti metsas kaua aega lonkawat kolme jalaga karu.

102. Pääsuke.

Pääsuke on armas linnuke. Tal on kena välimus. Kas ta lendab, katusel ehk aia peal istub, ikka on rõõm teda näha. Pääsukesel on ilusad suled, ladus lendamine ja südamelik lauluheal. Ta kuulutab kevade tulekut, asub meie elumajade lähedale ja pesitab lakas ja katuseräästas. Ta toob meie õue peale suvist elu ja ilu.

Pääsuke teeb meile seega head, et ta hulga kahjulikka putukaid ja kärpseid omale toiduks kinni püüab. Nii saab neid hulk ära hukatud, mis muidu inimesi ja elajaid piinaksivad.

Talveks rändab pääsuke soojale maale. Teisel kevadel tuleb jälle tagasi — meid oma lauluga rõõmustama. Lapsed katsuvad pääsukese laulu järele teha ning arvavad linnu sõnadest aru saama, mis nii olla:

Midli-madli kudli-kadli, kodusin kangast, tegin riidet, läksin metsa kännu otsa, tõmbasin lõhki — sirrs, sirr . . .

Siblin villad, sablin villad, teen ämmale kapukad, äiale kapukad, viskan kanga kännu otsa, ise lendan tagu aknast välja, ämm tõmbas saba lõhki — sirr . . .

Suuremale suurem tükk, pisemale pisem tükk, kui suurem nuriseb — pea ots't ära — kääks . . .

Kui ma ära läksin, kui ma ära läksin — tunnid-tännid oli'd täis — videlikku, käärr . . . Kui ma jälle tulin, kui ma jälle tulin — tunnid-tännid olid tühjad — videlikku, kärr . . .

Videlikku, videlikku, lapsed, lapsed! Söök — otsas, sügise — käes! soojaie maale, soojale maale kärmesti! kärr . . .

103. Rägu.

Kui kevade kätte jõuab, siis hakkab rägu kukkuma. See on nii Jüripäeva ajal. Rääo kukkumist oodatakse nagu eimest täielikumat kevade kuulutust Rääo laul on ühetooniline „kukku! kukku!“ aga ta kostab kaugelt ja on üsna armas kuulda.

Rägu kukub kuni keht juveni. Peale Jaanipäeva jääb ta wait. Znimesed ütlevad: kääle olla odra okas kukku läinud. Seest ta kugistab ja kukub ehitaks segaseid lõnu ning vaikib siis vopis, kuni teise kevadeni.

Jõuab talve mööda, siis võime endi armsamat metsa laulikut jälle teretada:

Kuku sa, rägu, kulda lindu,
healitsele, hõbenokka,
kuku meile kuulutuji,
healitsele ilmutuji,
weerele lauluwara,
ketra kuulutuse lõnga,
kudu kauni aja kangast!

Siis:
Rägu kukub kuuse otsas,
toa taga tamme otsas,
eemal, kaugel kase otsas.
Mina mängin männikussa,
toa taga tammikusa,
metsas, mäel, heinamaassa.

104. Käge kukub.

„Kukku, kukku!“ hüüab käge, veiksed linnud kuulavad, aga kää telgi taga salaasjad sünnivad.

Veiksest pesast tõttas välja linnuema kuulama, kes seal „kukku, kukku“ karjub ilma järeljätmata.

Seni kää kaasa tõttab veikse linnu pesale: veiksed munad välja viskab, omaks võtab aseme.

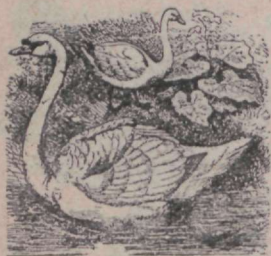
„Kukku, kukku!“ hüüab kägu kase otsas uhkesti, aga tehtud tembu pärast naerab naine pikali.

Küll on ilmas kirju lugu nendega, kes kukuvad, sest et nende telgi taga salaasjad sünnivad.

O. Grosschmidt.

105. Luif.

Üks meile tuntud suurematest veelindudest on luif. Ta elutseb suvel põhjamaal jäest vabades mererandades, järvedes ja jõgedes. Seal ta ujub wees ning pesitab saarekeste ja mätaste peal.

Luif on rändav lind. Sügisel lendab ta lõuna poole soomatesse metesse. Kevadel tuleb põhja poole tagasi. Siis, sügisel ja kevadel, näeme neid endi kohalt üle lendama: suured valged linnud, laulavad ifka „luuf-luuf!“ Rahwas ütleb: „Luiged lähewad, lumi tuleb; luiged tulewad, lumi läheb!“

106. Lindude ema-armastus.

Kord oli külas suur tulekahju. Mitu maja olivad ju maha põlenud. Seal jõudis tuli ühe kõrge hoone külge. Selle katuse harjal oli toonekure pesa ja pesas kaks poega. Toonekurg nägi oma laste hädaohtu ja tahtis neid väetimaid ära viia, aga seks ei olnud tal jõudu.

Kui tuleleek ju pesa ligidale jõudis ja veikestele kurekestele liiga tegi, siis lasi emakurg pesa peale, kattis tiibadega oma lapsed tuleleegi eest kinni. Natukese aja pärast oli ta ühes pesaga ja poegadega tuhaks põlenud.

A. Grenzstein.

107. Vinnu pesa.

Tillukese kadaka all aianurgas kulu ja sambla sees oli linnu pesa. Weike kuue aastane Anni oli ta praegu üles leidnud ja wah-

tis nüüd fuuril imestawail filmil linnu poegade peale. Ta kummardab, et neid kollase nokalisi loomakefi ligemalt waadata.

„Mi!“ healtseb Anni kätt tagasi tõmmates.

„Waata ette, laps! Mina olen majahoidja,“ sõnas kadakas.

„Ah, kallis kadakas ja majahoidja, miks sa mind nii walu-
fasti torkad?“ kaebas Anni.

„Ära pane pahaks, weifene sukruksukene! Minu amet nõuab jeda. Kellelega on mul auu rääkida?“

„Mina olen Anni, Liijikese õde, ja tahan linnu pesa juure jutule minna. Ots ja luba jeda, kadaka onu?“

„Hea meelega, kui sa Liijikese õde oled. Tema käib tihti meie weikeseid waatamas.“

„Tänan, kallis kadaka onu!“

„Aga ole sa hästi ettemaatlik, et sa wallatuust ei tee. Maja-
ema siisast ei ole praegu kodu ja ta nutaks siis, kui tema weikes-
tele keegi haiget teeks.“

„Küll ma oskan.“

Anni pidas lahke kadaka õpetuust meeles ning kummardas pead
alamale: „Oh kui karwased te olete!“

„Tsiirr, tsuuhh, prrr! Kas sa meie ema nägid? Kas sa meie
usfiji töid? küsijiwad linnu pojad.“

„Ei näinud. Mis teie usjidega teete?“

„Usfid on meie maiuseroog.“

„Wat mul usjimokad! Kas mõni usfiji sööb?“

„Kas jina ei söö? Mis see ilma elu siis weel on, kui usfiji
ja tõukuii süüa ei saa!“

„Mina söön leiba ja piima. Kuda teie, linnukesed, ometi usfiji
süüa wõite?“

„Nad on wäga head, pealegi jaate teie, inimesed, sest fuurt
kaju. Kui meid linnukesi ei oleks, siis ei saaks teie ainuust õuna ega
marja; usfid söökiwad kõik ära. Oma ütles meile, et weike Teistre
Peedu minewal juwel kaks linnu pesa ära lõhkunud ja ühe linnu-
ema ära tapnud. Selle eest oliwad usfid nende aias õunapuud
paljaks teinud.“

„Suu, mis hirmus!“ rääkis Anni. „Kas need teie fugulased
oliwad?“

„Seda teab ema. Meie ei ole tema käest küsinud. Meie kooli-
tundides ei wõeta niisuguseid perekondlisi asju ette.“

„Sooh, kas teil, linnukesed, ka koolitunnid on?“

„Jkka. Meie ei käi küll koolis, meid õpetab ema kodus.“

„Mis teie siis ka õpite? Kas te ka Vene keelt, Saksa keelt ja Soome keelt õpite, nagu meie Liisi?“

„Ei õpi; seda ei ole meil tarvis. Meie õpime laulmist.“

„Wõi üksti laulmist! Kus on teie noodi raamatud? Meie Liisi laulab noodist.“

„Meie ei laula noodist. Meile õpetab ematene oma wiisid pähe. Need on väga ilusad. Teie, inimesed ei saa üksti nii ilusaid wiisijäi teha. Sellepärast on ka inimestele meie laul väga meele järele. Kui neid wahest mure waewab, siis lähewad nad metsa meie laulu kuulama ja unustawad wahest kõik mured sinna samasse.“

„Oh, mis head teie olete! Kas teie wõikis mulle natukene laulda?“

„Ei, meie heal on weel nõrk. Meil on üksti kaks esimest laulu hafatust selged:

Liiri liirila,
litli luu!“

„Oh mis ilus! ma annan oma nuku teile selle eest.“

„Meie nuku ei taha. Kui sa aga hea laps tahad olla, siis mine oma nukuga mängima ja jäta meid üksti. Meie ema kardab sind. Ta mõtleb, et sa niisama kuri oled, kui Teistre Peedu, ja ei tohi meile ussjäi tooma tulla. Küll me siis pikemalt räägime ja rohkem laulame, kui juba juured oleme.“

„Sumalaga siis, weikejed linnud! Näe, teie ema ka juba jüin ootab.“

„Sumalaga, Anni! Ütle Teistre Peedule ka, et ta enam linnukesi ei kiusa.“

Juhan Liim.

108. Ööpik.

Kes teinud ööpikule häda?
Tal kurtes, kaebel kõlas heal,
kui kuulsin metsas laulmas teda
öö vilus lepa oksa peal!

Laul tema veik'sest rinnast voolas
 nii leinalistes toonides!
 Siis nagu hinge põhjast hoovas,
 kui vaiksest valust sonides! . . .

Seal tasa kuulas org ja mägi,
 mets, lillekesed, iga puu.
 Ka särav täht nii kurvalt nägi
 ning kahvatanult kuulas kuu.

Ja murupind kui unes suikus,
 ta laulust õhkas iga õis. —
 Mis linnukese rinnas tuikus,
 et ta nii kurvalt laulda võis?

Mu südamesse, sügavasse
 läks linnukese laulmine:
 ta voolas hinge haavadesse — —
 nüüd mõistan vist sind, linnuke.

Juhan Liiv.

109. Lõbusam lind.

Õöpik, õöpik, lõbusam lind!
 Võfjade wilus, õilmete ilus
 rõõmu, rõõmu hüüiab su rind.

Õöpik, õöpik, lõbusam lind!
 Zlu su meeles, ilu su keeles:
 Õöpik, õöpik, rõõmusta mind!

Õöpik, õöpik, lõbusam lind!
 Kui ma find kuulen, lusti ma luulen:
 Kõrgest', kõrgest' kiidan ma find!

A. Piirikiwi.

110. Kalad.

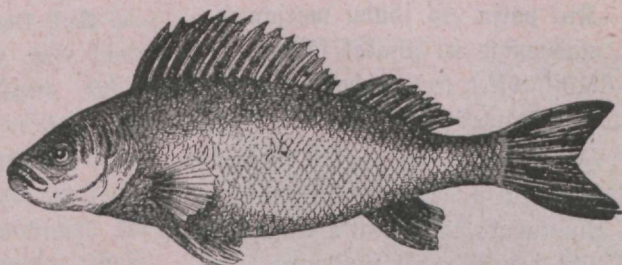
Oma toidu leiavad nad ka veest. See on: mitmesugused vee-elukad, veekasvud, muda ja mõni seltskalu on päris murdjad. Tuntud on selle poolt igal pool-aug, kes kõiki veikeseid kalu võtab mis aga kätte saab. Kalad neelavad oma saagi tervelt alla.

Inimesed püüavad kalu ja tarvitavad neid toiduks. Merekaladest on meile väga tuntud silgud ehk räimed ja heeringad. Pea igas vees

Kalad elavad vees. Nad on veeloomad. Neil on ujumise oimud. Keha on soomustega kaetud. Jalgu ega käsi neil ei ole, vaid liiguvad oimude abil ujudes edasi.

— meres, järves ja jões elutseb aug, särg, ahven, luts ja kiisk. Kalad, nimelt silgud ja heeringad, keda merest suurel hulgal püütakse, soolatakse astjasse ja tuuakse müügile, kust neid toiduks leivakõrvaseks ostetakse.

Kõige suuremad kalapüüdjad on rannamehed. Nende püügi-riistad on noodad, võrgud, rüsad, unnad, ahingad, õnged ja muud. Meri, järv ja jõgi on kalapüüdja põld, kust ta omale elu ülespidamist saab.

111. Vesi ja elu.

Laine veereb laine jälgil,
vete voode veeretusel,
kiigel kalda kalju vastu
lõhkeb vahtus vastu kallast.
Meie elu lainekesed
veeretavad õhtu vilul
kõikudelles kalmu künka,
mätta muru vaiba alla.
Tähe silmad vaat'vad taevast,

kuu vaatab kõrgeelta,
päike paistab rõõmu palgel
lahkujaida magajaida.
Aga keelt ei ole kalmul,
sõna iial tähte suussa;
kuu ei oska kõneleda,
ega päike pajatada,
küsijale vastust anda.

Kalevipoeg III, 835. . .

112. Ma armastan merd . . .

Ma armastan metjikut mäsfawat merd
ja tormide mõrgawat lifa . . .
See nähtus kui karastaks, ergutaks werd,
tooks jõule uut värskust, uut lifa.

Ma vaatlen, kuis tormavad laenete riad
 kui hiiglased edasi wihas,
 kuis uhfelt ja wõimsalt nad tõstavad pead
 nii tulifes wõitluseihas.

Kui palju elu jõudu warjavad
 nad endis sel sõjakal sõidul!
 Kõik tõkked teel maha nad murravad
 ja tõttavad edasi wõidul.

Ja maru — see laulab wahwaste
 neil' kaasa wägewat hümnust,
 kui tahaks ta kuulut'a ilmale
 üht suurepäralist sündmust.

Ma vaatlen . . . ja soontes tujatab
 täis tormilist kärjituust weri,
 ja põues end midagi liigutab,
 mis wõimas kui kohiseu meri.

W. Proletarlane.

113. *Tormi tulekul.*

*Tuuleema sõidab, sõuab,
 laine tõuseb, ohvrit nõuab;
 tormikajak kajamas,
 haud end lahti ajamas.
 Ainus nõu, mis ma võin anda:
 laevnik, laevnik, rutta randa!*

A. Grenzstein.

114. *Weitene Mati.*

Wõsa jaunast hüppas Rakikoer haukudes teele, mis sauna wä-
 rawa eest mööda läis. Raki haukus karedasti. „Wist sõidavad rei-
 sijad teel,“ hüüdsiwad sauna lapsed ja jooksiwad waatama. Kolme
 aastane Mati wedas oma weikese mängu wantri kaasa. Veel ei
 olnud teel kedagi näha. Aga et koer ifka haukus, awasiwad lapsed

wärawa; nii wõis kaugemale näha. Mati seisis wärawaposti ääres ja Mati keik teed. Teised kutsusiwad neid ära, aga kumbki ei tulnud.

Emalt kostis mürin ja hobuse kabjade plagin. Warsti tuliwad suured hobused kihutades sõiduriistaga nähtawale. Reisirjad kihutasiwad, kaks hobust ees, täit sõitu edasi. Laste kohta jõudes wiskas üks peal istujatest hõberaha Mati ette teele. Nse kihutasiwad sõnalausumata edasi. Lapid wõtsiwad raha teelt ja läkswad tuppa tagasi.

Mati oli imestuses. „Kus niisugused toredad, rikkad inimesed ometegi elawad, kes suurte hobustega ja ilusa sõiduriistaga sõidawad?“ püüdis ta teada saada.

„Linna,“ wastas tale isa.

„Millal mina linna saan?“ küsis Mati.

„Kui suureks kaswad, siis wõid minna kuhu tahad,“ wastasiwad tale teised lapsed.

Sellest jutust kujunes Matile filmade ette küla, kus kõik majad on nii suured, ilusad, kui maal mõisad ja kirikuhärra tuba kiriku juures, — kus sõidetakse suurte hobustega ja uhkete tõldadega. Linna hakkas nüüd Mati igatsema. Pea iga päew küsis ta isalt, millal tema suureks kaswab.

Mati polnud weel täitsa seitsme aastane, kui isa ära suri. Ema oli tal ju teda sünnitades furnud. Matil waekefisel ei olnud nüüd midagi muud, kui wõera leib ja rändamise tee ees. Linn oli tal weel meeles. Linna hakkas ta siis minema. Pool paljalt, leiwakott seljas, astus ta suurde maailmasse teele.

Linna jõudes ei uskunud Mati efiteks et ta õige koha peal on. Ta nägi siin palju feda, mis ei ol-

nud tema meehest kaunis ega hea, ei ka niisugune kui omale kodu saunas ette kujutas. Rikkus ja waesus, rööm ja wiletsus, jöönud ja näljatsed, nutjad ja naerjad seisiwad jün wäga ligistiku kõrwu. Miks see nii oli, sellest Mati weel aru ei saanud.

Mati pidi linnas kaua aega majast majasse käima ja emast armuannetest elatama. Wiimaks wöttis üks rikas mees ta oma pojale mängufeltjilileks. Mati oli terane, wiks pois. Rikas mees hakkas temast lugu pidama ning laji pärast oma pojaga feltjis koolis käia.

Nüüd hakkas Matile uus päew koitma. Ta jõudis koolis heasti edasi. Üheksa aasta pärast oli ta ju üliõpilane. Ülikooli lõ-

lõpetades hakkas ta ehitusemeistriks õppima. Selleks ta ka sai. Mitu kaunist maja on ta jünna saamasje linna ehitanud kuhu ta kord weikse poijina waeselt ja paljalt, kott seljas tuli.

Nüüd Mati teadis ka, kust rikkus ja waesus tulewad. Ta nägi, et maailmas hulk ilusaid inimesi laiseldes teiste tööst ja waewast elawad, uhkete hobustega sõidawad ja hõberahajid teele wiskawad. Ta teadis, et töölised need on, tulle hoole ja ufinuse läbi laisflejad wõiwad head põlwe pidada, elulõbusid maitseada. Mis ühe õnn, see teise õnnetus. Et see ikka nii oleks, selleks tarwitawad wõimukamad mitmesuguseid abinõusid, — kawalust ja wägiwalda.

Ainetel Soome keelest.

115. Rikas mees ja waene Laatsarus.

Seal rikas mees pidustab lossis. . .
 hulk võeraid ta ümber on koos:
 nad priiskavad, söövad ja jooivad
 ja tantsivad metsikus hoos.

Ja Laatsarus rikka mehe väljal,
 kui vande- ja needmisemärk,
 end tööga nii rängasti tapab,
 et higiga vahutab särk.

Pea õögub tal otsas kui tules
 ja hirmsasti valutab küür,
 sest päike on kõrvetav palav
 ja rukis nii tihe kui müür.

Tal naine on suremas haige,
 hulk lapsi... tõest' vilets ta järg.
 Nälg varitseb uksist ja aknaist,
 ehk töötab mees küll nagu härg.

Ja väsinult vahib ta üles,
 kas Aabramit silmaks ta ju,
 kes kannaks ta ära siit ilmast,
 kus elu nii õnnetu... .

V. Proletarlane.

Mõttesalmid.

1. Töö on rikkuse alus
 linnas ja lossis ja talus.
2. Vaese jäädav varandus
 on ta käte osavus.
3. Tervis on su kapital
 noorel kui ka vanal aal.

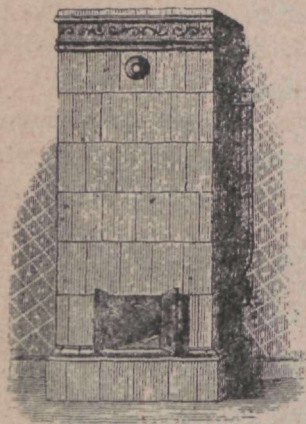
A. Piirikivi.

116. Telliskivi.

Meie kodumaa kannab mitmesuguseid puid. Neist puudest teeme meie oma elumajad. Aga mitte kõik elumajad ei ole puust, mitmed on kivist tehtud. Kivimaja on veel kindlam ja kallim kui puumaja. Ta peab enam sooja ja seisab palju kauemine. Kui ta mitte niiske ei ole, siis on ta ka tervisele üsna hea.

Ka need kivid, milledest majad ehitatakse, tulevad kodumaa

pinnalt. Maakividest tehtakse hoone alused, telliskividest müürid. Telliskivid on inimeste tehtud. Seks võetakse head savi,

pandakse ta masina sisse, valatakse vett peale, lisatakse puhast liiva juure ja aetakse kõik segamini sitkeks saviks. Sellest savist tehtakse nüüd vormi sees, kas käega ehk masinaga, toored telliskivid valmis. Need lastakse ära kuivada ja pandakse siis telliskivi põletamise ahju. Ahjus põletatakse neid mitu päeva, esiotsa veikesse soojusega, viimaks aga otse sulatava tuleleegiga. Mõned ütlevad naljatades, et telliskivi suure tuleleegi sees hirmu ja häda pärast eluajaks punaseks läheb. Aga tel-

liskivi puna tuleb rauast, mis savi sees on.

A. Grenzstein.

117. Inimeste igapäevane elu.

a) Töö ja leib.

Kõik, mis elab ja liigub, püüab enesele toitu muretseda ja ennast külma eest kaitsta. Kes ei saa süüa, see sureb nälga. Alasti ja ilma elumajata võtab külm ära.

Inimene nõutab enesele raha, leiba, — muretseb tööd, mis tale raha ja leiba annab.

Mis teeb põllumees, kui ta seemet maamulda külvab? Ta muretseb enesele leiba. Mis teeb käsitöeline, kui ta mõnda tarbeasja valmistab? Ta näeb teatava töö kallal vaeva, mille eest ta raha saab, raha eest aga leiba ostab; ta muretseb enesele jällegi leiba. Või mispärast teenib tööline peremeest? Ta muretseb omale nii leiba. Mis teeb kaupmees oma poes kaubeldes? Ta müüb ostjale kaupa kallima hinna eest, kui ta ise on maksnud. Sel teel saab ta kauba vahelt kasu ja selle kasu eest ostab enesele leiba. Ka kaupmees muretseb oma tegevuse läbi enesele leiba.

Nõnda näeme, et iga tegevuse läbi leiba muretsetakse. Sõna „leiva“ all tuleb kõike seda mõista, mida inimesele ta elu üles-

pidamiseks tarvis läheb. See on: toit, ihukate, küttematerjal — ühe sõnaga kõik, ilma milleta inimene mitte läbi ei saa.

b) R a h a.

Raha oleme meie igauks näinud. Kujutame aga enestele ette, et raha üleüldse olemas ei ole. Ütleme, mina olen sepp. Ma olen vankri rautanud, tahan teda ära müüa ja saadud raha eest leivajahu osta. Kudas pean ma ilma rahata asjaga peale hakkama? Mul on tarvis vanker jahu vastu ümbervahetada. Ma lähen põllumehe juure ja palun temalt vankri vastu jahu. Aga mis pean ma siis peale hakkama, kui ta vankert ei tarvita ja mind paljaste kätega minema saadab? Ma lähen teise juure, panen tale sellesama palve ette ja rändan sedaviisi kaua aega ümber, enne kui ma niisuguse leian, kes valmis on minuga vahetuse kaupa tegema.

Hoopis teine asi on, kui raha olemas.

Inimesed jõudsid juba ammu sellele äratundmisele, et kõige hõlpsam on igasugu kaupa ühe teatava kauba vastu ümber vahetada. Kui iga kaupa võimalik on ühe kauba vastu ümber vahetada, siis võib selle ühe eest ka kõike saada, sest seda läheb igauhele tarvis. Niisugune kaup on nimelt raha.

Olen ma sepp ja on mul raha taskus, siis ei ole mul tarvis tingimata niisugust põllumeest ehk viljakauplejat otsima minna, kes mu vankert tarvitaks. Ma müün ta ära, kellele ta tarvis läheb, ja saan raha, mille eest ma enesele kõike osta võin, mida ma tahan. Vahetus ja igasugused maksud saavad raha läbi väga lihtsaks ja kergeks tehtud.

Rahad valmistatakse ülema valitsuse poolest asutatud tehases: kullast, hõbedast ja vasest, mis maa seest kaevatakse. Kuld- raha on kõige kallim, siis hõbe, siis vask. Paberrahad on rohkesti kulla, hõbeda ja vase asemel käimas, sest et nad hästi kerged on. Paberrahade väärtus on nii suur, kuisugune hind nendele peale on trükitud. Ka teistel rahadel on nende väärtuse numbrid peal, aga see on selle järele, kui palju kuld, hõbe ehk vask kaalus ja maksis, millest raha valmistati.

Ainetel.

118. Nust inimene kõif õppis.

Nati.

Loodus õpetas inimesele kõif: päite õpetas naeratama, kõueke ähwardama, pikne maha lööma; kaks õpetas filmi pesema, koer saba liputama; ämblik õpetas kangast kuduma; karwased loomad õpetasiwad keha katma; kala õpetas mereõditu; luif andis purju mudeli; lind õhulaewa aate; wäht kääride mõtte; tiufarp elumaja aime; pähklikoored on waagnate wanemad — jne. Ei tea midagi nime-tada, mis oleks inimese enese wälja mõeldud.

Ainetel Maamées.

119. Viisk, põis ja õlekõrs.

Mõistu luulejutt.

Uhti, uhti! uhkesti viisk läks Tartust Viljandi; kaasas põis ja õlekõrs, õlekõrs kui sääseõrs.

Jäiwad kinni Jõesuus, häda tundmata ja uus: ei saa üle Ema-jõest. Hea nõu siin kallis tõest.

Viisk seal ütles targasti oma seltsilistele: „Otsas häda, otsas waev: põis on meil kui loodud laev! Kõrs on mastiks kõlbulik, mina olen laevanik.“

Põis aga vastas põrinal, väga kõlaw kõri tal: „Viisu nõu on imelik! Laev ju olgu laberik! Vaatke, kui ma veeren vees, kohe olete ju fees! Kõrs, et ole sillaks sa, — võime üle marssida!“

Kõrs siis heitis pikali — sillakene valmis nii! Viisk see sam-mub uhkesti, vaatab sillalt tagasi: „Põis, ma ütlen: sild on hea, mina jõuan üle pea!“

Viisk veel astus sammu kaks, sillakene katki — praks! Jõkke kukkusivad nad, uppusivad mõlemad!

Põnnadi, põnnadi! hüppas põis, naeris, mis ta naerda võis, tõmbas ennast hinge täis ja — karplauhti! — lõhki käis.

R. Piirikivi.

120. Kärbeste kool.

Kärbes pidas ükskord kooli oma noorte lastega, istus ise õpetooli, pani lapsed kuulama; lapsed kuulasivad pealt, vana kärbes tõstis healt:

„Kolm on asja kohutajat meie sugu surmamas,
hirmsad elu ohutajad selles ilmas hiilgavas:
Kes neid õieti ei tea, sellel toovad surma pea!

Võrk on üks, nii ülikaval nägematalt peenike!
Igal pool ta seisab aval, kuhu lendab kärblane.
Vaatku ette igamees, muidu sipleb võrgu sees!

Teine petja on meil mesi, magus ilma otsata!
Avateleb ahnekesi oma armsa haisuga,
kuid siis jalgupidi nad tema pinnal siplevad!

Kolmas, see on tulukene, üli-ilus hiilgaja!
Selle paneb inimene meie surmaks põlema.
Lähed teda vaatama — tiivadeta siple sa! —

Sellepärast ennast hoidke, armsad lapsed, alati!
Parem veega ennast toitke oma elu otsani,
enegu te surmasse lõbutujul tormate!“

Lapsed kõik nüüd ette võtsid ennast hoida hoolega,
koolipingilt ära tõtsid suurde ilma elama.
Kiusatus seal oli suur, kurjal kasvab kange juur!

Üks läks võrku, teine mette, kolmas tormas tulesse.
Keegi neist ei vaatanud ette, tuli tund neil tujune:
Tänapäevanigi veel käivad kärpsed tuju teel.

A. Piirikivi.

121. Kerge ja raske.

Küsisin: mis on raske ja mis on kerge küll teha?

Kostis: kerge küll on laita ja sundida teist.

Laps ju sundida mõistab, ja lapsuke laita ju oskab,
seda küll igapäev näeme ja imestame.

Aga mis ise laitsid, eks katsu paremat teha —

raske on see töö: tahad katsuda, tee!

Dr. Fr. R. Fählmann.

122. Elumaja ja inimese keha.

Meil on faks kallist maja. Need on meie elumaja ja meie keha, milles meie waim elab. Need majad on mitme asja poolest ühesugused. Mõlemad on hästi ehitatud ja mõlemaid tuleb hoolega korras hoida.

Elumaja ehitamiseks tarwitatakse mitmesugust materjali, nimelt puud, kiwa, lupja, rauda, klaasi ja palju muud. Kehaga on just sarnane lugu. Ega kehagi tuul ülewal pea, waid tema tarwitab kaswamiseks ja ülewalpidamiseks mitmesugust ainet, nagu leiba ja liha, wett ja raswa, joola ja sukrut ja mõnda muud. Ka oma jägu lupja ja raudagi läheb tarwis, et luud kõwad ja weri punane saaks. Mõlemate majade ehitamine nõuab mitmesugust tööd. Elumaja ehitamise juures weawad ühed materjali kofku, teised panewad palgid seina paigale, kolmandad ehitawad müürid walmis, neljandad teewad ahjud, wiierendad panewad aknad ette. Keha kaswamise juures on toidu walmistamine materjali muurefemine, söömine on materjali meistrite kätte andmine ja seedimine materjali ümbermuutmine — ehitamine, nii kuidas teda keha kaswamiseks ja ülewalpidamiseks tarwis läheb.

Siin aga läheb kehaehitanine majaehitamisest lahku. Palkidest, sammaldest, kiwidest ja lubjast saab wiimaks ühtemoodu sein, aga sellest materjalist, mis kõhu kätte seedida on antud, walmib aine, millest luu, liha, sooled, nahk, juuksed ja küüned kaswawad.

Niihästi elumaja kui ka inimese keha tulewad hoolega heas korras hoida. Kui elumaja wett ja külma ei pea, siis on temas halb elada ja tööd teha. Ei ole kehal diget jõudu ega terwist, siis on ka waimul temas wilets eluase. Minult terwes kehas on waim agar ja priske. Kui keegi oma maja katusele lafeb augud jisse tekkida ja uked aknad ära laguneda, siis on ta laisk ja laiduwääriline peremees. Weel hooletum on inimene, kes oma keha hästi ei kata, teda töö peale osawaks ei harjuta ega tema jõudu ei kaswata. Hooletusesse jäätud elumaja laguneb peagi koguni ära ja elanikud on sunnitud wälja kolima. Nikutud keha langeb peagi hauda ja ajab enesest wainu wälja — paremat eluaset otsima.

Meie elumaja ja keha, faks kallist maja, nõuawad meist digusega terawat tähelepanemist ja suurt hoolt. Snn sellele, kes nad diges korras jõuab hoida!

A. Grenzstein.

123. Higi ja puhtus.

Kui meie tolmust tööd teeme, siis peame ennast õige sagedasti puhastama, et jälle lahkem elada oleks. Aga ka siis on puhastamist tarvis, kui meie tolmuga ja tahmaga sugugi kokku ei puutu. Kust see peaks tulema?

Sel ajal on peenikene põhjus. Meie ihunahk on veikeseid augukesi täis nagu sõela põhi. Keha naha sees on neid umbes kaks ja pool miljoni. Nahk on kahest kihist kokku pandud: pealmine on kamarnahk, ja selle all seisab alusnahk. Paksus alusnahas on rasva sees veikesed näärmed, millest peenikesed torukesed naha pinnale käivad. Need on higitorukesed, mis kamarnahas keerdu kasvanud. Neid torukeši mööda immitseb higi, mis näärmetes juusoonetest lahkub, keha seest välja naha peale, kus ta kuiva õhu sees ära kuivab.

Higitorukeši ei tohi meie ülevalt mitte kinni sulguda. Loomad surivad ära, kui nende nahk värnitsaõliga üle määriti. Inimese käsi käiks niisama halvasti, kui ta oma higitorukesed kõik kinni paneks. Aga nemad võivad iseenesest kinni ummistada, kui inimene ennast korralikult ei pese. Higi sees on hea jägu soola ja mitmesugust haput materjali, nagu seda petipiima ja äädika sees leidub. Vesine higi aurab higiaugu suus küll pea ära, aga kõvaks tarretanud ained jäävad naha külge seisma ja matavad viimaks torukese kinni, mis iseäranis siis kergesti sünnib, kui higitoru otsa peal palju peenikest tahma ja tolmu on. Jääb aga toru ots kinni, siis ei pease higi enam välja. Ta peab vere sisse jääma, kus ta kui võeras, osalt haisev aine paha teeb. Ja teda ei ole sugugi vähe.

Täiskasvanud inimene higistab, kui tal mitte palav ei ole, ühe öö-päeva sees umbes ühe naela higi välja. Kange higistamise juures võib aga ju ühe ainsama tunni jooksul naela osa higi kehast välja tulla. Jääb see higi kõik ehk osaltgi veresse, siis peab see palju paha sünnitama.

Sellepärast tuleb meil puhtust armastada ja puhtust pidada. Puhas ihunahk, puhas pesu, puhtad riided, puhas õhk, puhtus majas ja õues — see olgu iga mõistliku inimese hool ja mure. Riided olgu kerged ja lahedad, jalad soojad, pea ja kael jahe. Käidagu sagedasti saunas ja suvel soojaga suplemas. Kes puhtust ei

pea ja naharavitsemise eest hoolt ei kanna, sellele tulevad kergesti mitmesugused haigused, mis inimest kaua võib põetada, jäädava tõbe jätta ehk hoopis surmaga lõppeda.

A. Grenzstein.

124. Ike.

Kord rikas mees, jäme ja paks,
läks arstile kaebama häda:
„Päevpäevalt mu lugu läeb pahemaks,
ma olen kui muna, mis mäda.

Kõik keha on nagu täispuhutud pall,
ja rinna all pistab ning rõhub.
Kui viibin paar minutit uulitsal,
siis süda kui haamer sees lõhub.“

Arst vaatas ta läbi kõik hoolega
ja koputas selga ning rinda;
siis tõsise näu pähe tegi ta
ja sõnus abiotsijale nõnda:

„Jah, tõbi on raske ja hõlpsasti
ta võib ka elugi võtta,
kui meie temale aegsasti
ei mõjuvalt vastu tõtta.

Kuid praegu muud rohtu ei tea ma,
mis suudaks teid terveks teha:
teil vaja on tublisti paastuda,
teil liikumist tarvitab keha.

Paar korda päevas leiba ja vett —
muud süüa, ei juua te tohi,
ja sage jalutus, turnimised —
see on teie haiguse rohi!“

Mees tõutas kõik täita truuviste,
mis õpetas temale tohter;
ja osaks targa nõuandjale
sai tasu vürstlikult ohter.

Pool aastat hiljem nad juhtusi'd
 üksteisega jälle kõrd kokku.
 Arst kohe küsima; „Kuda nüüd
 on tervisega teil lugu?“

„Pole kiita sugugi, halvemaks
 lä'eb iga päevaga ikka.
 Ma vananen, tõbi lä'eb nooremaks —
 vist selles seisab kõik viga!

Paar nädalat täitsin hoolsasti
 ma teie ettekirjutusi,
 ehk hirmus raske küll oli see,
 veel raskem kui tõbi ise.

Ja tervis paranes nähtavalt,
 ehk nahkseks küll jäin, nagu saabas.
 Siis aga — kas teate — ootamatalt
 üks hirmutav mõte mind tabas:

Ma õnnetu, kuda võisin ma
 niimoodi endaga teha,
 et vaevast ja koormast vabastada
 ma püüdsin mu patust keha?!

On Jumal mind tahtnud nuhelda
 ja maksta kätte mull' kurja,
 siis pole mul õigust väevallaga
 Ta karistust ajada nurja.

Las ennem vai surm mind tabada,
 las minna tervis mul rikke,
 kui peaksin enesest viskama
 ma Jumalast määratud ikke.

Head tegema hakkasin: töölistele
 õige vahe püüan palka nüüd anda,
 et nendel ei tarvitseks kunagi
 niisugust viletsust kanda.

V. Proletarlane.

125. Sulase laul.

*Istun laua ees, mõtlen kurbtuses:
Kuidas pean ma üksi elama?*

*Pole mehikesel naist armsakest,
pole mehikesel truud sõbrakest,
raha, varakest, sooja nurgakest,
äket, adrakest, hobu abikest.*

*Ainus varake isa vaesusest
jäi mul jõuke õige kaunike.*

*Aga seda ka olen kautand,
orja higiga hoopis lõpetand!*

*Istun laua ees, mõtlen kurbtuses:
Kuidas pean ma üksi elama?*

Koltsov'i järele Vene keelest J. Lindenberg.

126. Hambad.

Hambad on suus toidu peeneks närimise jäoks. Seda osa hambast, mis igeme seejt väljas, katab kõwa läikiv ford. Kui see rikutud saab, siis läheb toidujätikkeid pragudest hamba sisse ja hambad hakkavad mädanema ja valutama, mis läbi nad wiimaks suust ära pudenerwad.

Hambad võinwad rikutud saada kõwa asjade närimise ja külmade ehk palawate toitute ja jookide äkilise fuhu wõtmise läbi. Kui suud millalgi toidujätikest ei puhastata, siis võinwad hambad ka kergesti rikki minna. Hambad on aga iga inimesele wäga tarwilikud, sellepärast waja neid hoida ja hoolitseda. Ilma hammasteta paistab inimene juba noorelt wana olema.

Hammaste hoidmiseks tuleb tähele panna: Puhasta suud ja hambaid lapsepõlwest peale igapäew pärast söömist hoolega. Selleks tarwita kergeks loputamiseks puhast sooja wett. Täielikumaks puhastamiseks wõta hamba hari abiks. Hoia täitsa külma wett juhu wõtmast, kui hambad soojad, näituseks sooja sööki wähele juues. Niihamuti peab tulise weega ettevaatlik olema, kui hambad külmad. Häkilised muudatused suus on hammaste surm.

Ära näri kõwi asju, nagu näituseks kuivatatud erned. Sulfur ja kompvekid rikuvad ka hambaid, niisamuti wiin, tubakas ja muud kanged asjad. Nende eest tuleb hoida.

Haratagu juba weikese lapse hambaid puhastama ja hoidma, siis on need eluotfani alles ja terwed.

127. Mõttefalmid.

1. Wara tööle, hilja woodi,
nõnda riffus tuppya toodi.
2. Piif tee saab lühikeseks koguni,
kui alati sa astud edasi.
3. Kui püüad kõigest wäest,
saad üle igast mäest.
4. Resse tallab tolmust pahmast,
ei wõi jääda puhtaks tahmast.
5. Mida kõrgem peab olema su maja,
seda sügawamale ta alus raja.
6. Kui su teod pole truud,
ei siis usta sinu suud.
7. Üks tunnikene tuffumist
toob eluks ajaks kuffumist.

II. Piirifiwi.

128. Vanad-sõnad.

1. Enam tehtakse nõuuga kui jõuga.
2. Häist lastest saavad tublid mehed.
3. Halli pead auusta, kulupead kummarda.
4. Ikka tasa ja targu.
5. Kes sõuab, see jõuab.
6. Tõsi tõuseb, vale vaub.
7. Kus viga näed laita, seal tule ja aita.
8. Enne mõtle, siis ütle.
9. Meest sõnast, härga sarvest.

10. Oma kiitus haiseb.
11. Uhkus ajab upakile.
12. Rõõm on rahu tütar.
13. Iga algus on raske.
14. Terav kerves leiab kivi.

129. Minu suurus.

*Muud suured sugude peale,
uhked onude peale,
viksid viie venna peale,
kõrgid kahe õe peale.
Kelle peale su'lg olen suuri,
su'lg olen suuri, lang olen laia?
Ma uhke enese peale,
viks olen viie sõrme peale,
kõrk olen kahe käe peale.*

Eesti rahvalaul.

130. Konn ja härg.

Konn nägi härja aasa peal
ja mõtles kadeduses seal:
„Kas mina vist ei saa
niisama suureks ka kui härg?“
Ta kohe silmad punni a'as,
end puhus täis ja pungitas, et pea märg!
Siis teise konnaga ta hakkab rääkima:
„Noh, kallid krooksujad,
kui kaugel on mu järg,
kas olen suur kui härg?“
— „Veel kaugel, ähkija!“
Konn uuest puhuma:
„Noh nüüd? Noh, kuidas on?“

„Kui ikka vana konn.“
 Ei siiski jäta järel ta,
 Vaid hakkab jälle ähkima!
 Ta kõigest hingest püüab ja hüüab:
 „Noh nüüd, nüüd vaata ometi,
 kas paisusin ma pisut!“
 „Ei mitte sugu.“
 „Kas pole lugu!“
 Et konnal oli kade meel,
 siis ähkis, puhkis kaua veel,
 ning viimaks suure valu sees
 läks lõhki, kärvas kange mees.

T. Kuusik.

131. Æg.

Kui päike tõuseb, siis on hommik. Kui päike kõige kõrgemal seisab, siis on lõuna. Õhtul veereb päike ära. Öösel ei ole päikest näha. Hommik, lõuna, õhtu ja öö on neli päeva-aega. Kui valge, siis on päevaeg; kui pime, siis ööaeg. Need on öö ja päev — ühtekokku üks päev.

Üks päev on kakskümmend neli tundi. Tunnis on kuuskümmend minutit. Minutis kuuskümmend sekundi.

Seitse päeva teevad kokku ühe nädala. Nädalapäevade nimed on: pühapäev, esmaspäev, teisipäev, kesknädal, neljapäev, reede, laupäev. Pühapäeval ei tehta tööd. Kõik teised kuus päeva nädalas on tööpäevad.

Neli nädalat ja paar päeva on kokku üks kuu. Kaksteistkümmend kuud on üks aasta. Kuude nimed on: jaanuar, veebruar, märts, aprill, mai, juuni, juuli, august, september, oktoober, november, detsember. Aasta algab jaanuari kuuga ja lõpeb detsembri kuuga.

Aastas on kolmsada kuuskümmend viis päeva. Aasta jäguneb nelja osasse: kevade, suvi, sügise ja talve.

Kõige külmem aeg aastas on talve, see on aasta lõpp ja algus — detsember, jaanuar ja veebruari kuu.

Talve järele tuleb kevade — märts, aprill ja mai kuu.

Kõige soojem aasta-aeg on suvi — juuni, juuli ja augusti kuu.

Suve järele tuleb sügise — september, oktoober ja november.

Nii on iga aasta-aeg kolm kuud pikk.

Rahva suus on aasta kohta järgmine mõistusõna: Üks tamm, kaksteistkümmend aaru, igas aarus neli linnu pesa, igas pesas seitse muna.

132. Talwe.

Põhjatuul kogus omale kõige suwe rammu. Kui ta siis sügifel tundis enese küllalt tugewa olema, hakkas ta kõigest jõust puhuma. Tema külm õhk kolletas lehed puus, rohu maas ja kihutas hellemad linnud põhjamaalt minema. Aga põhjatuul ei leppinud sellega weel. Ta puhus kord-korralt waljumini, kuni päris tormiks ja maruks muutus. Siis wõttis ta kaugelt põhjamaa wiimaseft tipust suure lumepilwe ja tõi seie. Sellest hakkas lund maha sadama ja tuiskama.

Siimesed paniwad kasutada selga, et soem oleks. Aga ickagi käis külm wärin läbi. Ei olnud midagi parata, pidi toast warju otsitama. Siin tehti tuli üles, ahi pandi küdema ja näe, külm põhjatuul ei uskunud enam järele tulema.

Wiimaks rauges tuul. Tuisk jäi järele. Pilwed kadusiwad, taewas läks selgeks. Õlm oli waitne aga külm. Maa seisis walge lume peidus. Aedade ääres oliwad suured hanged. Kõik oli külm, jäetunud ja ilma eluta. Käs oli talwe.

Aga talwe toob meile omad lõbud ja rõõmud. —

Lapsed jooksiwad õuue lumepalli wiskama. Sula ilmaga on lumi tüüma, saab hõlpsasti pallisid ja need on nii pehmed, et kellegile häda ei tee.

Siis teine mäng: hakati lumemeeft ehitama. Lapsed weeretasiwad sulast lumest pallid, tõstsiwad

üksteise peale, kuni kõrge saunmas valmis. Siis panivad weikefemapalli peaks otfa. Eööst silmad, kuuse parrast wurrud, müts pähe

ja kepp kätte. Just nagu wahinees seijis nüüd lumemees õue peal.

Lapsed wõtjivad kelgud ja läkjiwad liumäele. Wana õuekoer Musti jäi ükji lumemeeft silmitsema ja haukuma.

Tagasi tulles tuli lastele mõttesse lumemeeft sõidutada. Katsujiwad teda kelgu peale tõsta aga ei jäksumud. Hakka-
fijwad siis kelgu peale uut ehitama. Warsti oli tüje wanamees valmis. See waft oli lõbu, kui lumemees suures pidurongis laulu- ja trumnihelide saatel ümber õue ringi sõidutati.

Ena kufsus lapsed tuppa joendama ja sööma. Pea jookfjivad nad õue tagaji. Nüüd liumäele, kus liulafimine kelfudega uuesti algas. Pärast läkjiwad alla järwele jalgraudadega jäe peal jookfma.

Nii ei ole laste! ka talvel lõbust ja vabadusest puudu. Minult väga külmad ja tuifused päevad on pikad ja igavad. Siis ei või ühes jooksta ega mängida vaid piab aina toas olema.

Ka vanemad inimesed tunnevad talvisest külmaist, puhtaist õhust nagu jahutust, kergitust, karastust suvise päevapalavuse järele.

Meie talve ei olegi nii väga paha, kui farmi ja kare ta pealt näitab olema.

133. Lume sadu.

Lume hebemed
nagu õiekessed
õhu hõlmas heljusivad,
põõsa peitu pugesisivad,
kus nüüd taimi nad
talveks katavad.

Talve külm nad löi,
pilv nad siia tõi;
ülevalt nad vaatsi'd alla,
tegr'i'd endid pilvest valla:
maas nüüd magavad,
varju jägavad!

A. Piirikivi.

134. Jõulud.

Esimese lume tulekul küsisivad lapsed emalt: „Kas nüüd on Jõulud?“

„Ei,“ vastas ema, „veel on kaheksa nädalat jõulusse.“

Sellest päevast peale pida-sivad lapsed nädalaid hoolega meeles. Iga laupäeva õhtul tõm-basivad nad kriipsu aabitsa kaanele. Kuda nüüd kriipsud rohkenesivad, nõnda nädalad vähenesivad.

Juba oli kaheksas nädal käes. Lapsed lugesivad päivi. Kolm päeva veel ja siis ongi jõulud!

Vanematele poistele, Heinole ja Villule, ütles ema: „Minge, pojad, metsa jõulukuuse otsima! Valige sirge ja ilusate paksude oksadega. Raiuge maha, aga las jääb sinna. Küll isa toob homme hobusega koju.“

Pojad läksivad.

Järgmisel päeval läks isa hobusega metsa Ta tõi kuuse

ja peale selle veel hulga kuuseoksi. Ema tahtis tooreid kuuseoksi peeneks raiuda ja pestud põrandale riputada. Niisamuti tahtis ta

ühe kimbu oksu uksepaku alla lumiste jalgade puhastamiseks panna. Toored kuuseoksad täidavad tuba ja ümbrust hea tervislike lõhnaga.

K. Einio järel.

135. Aasta lõpul.

*Hell ja ehtiv mõrjsja-tuju:
Kata vana aasta kuju
mahedasti magama!
Uus ei ole enam kaugel:
Lävele ju lahkel laugel
tulnud õnne jägama.*

A. Pürikivi.

136. Pööripäewa helinad.

Täna on talwine pööripäew, mil päike, meie taewalif lõnnetäht ja eluhallikas, meie peale mõtleb, tagasi pöörab, meile uut troosti toob ja ütleb:

Urge kartke, kallimad,
toon teil õnne õitfawat!
On te kurblik süda hale —
minu taewast paistew pale
pöördub teie poole nüüd,
et teilt tõuseks rõdmuhüüd.
Dotke aga, ootke weel:
helde ema koduteel.

Ilmasse ma elu toon,
 põhjamaa teil' lõbus loon;
 lapsed, waatke waikselt üles:
 teie õnn on minu süles!
 Seda külwan küllaga,
 lasen alla laenena.
 Põhjala, oh oota weel:
 helde ema koduteel.

Õo ja talwe tantsume
 peab jõudma lõpule:
 soojus põleb minu põues,
 walguš walendab mu õues;
 teie poole pöördub sõit,
 teie poole wiimne wõit,
 Lapsed, ootke, ootke weel:
 helde ema koduteel!

Ja talwe külmas tardunud inimene tõstab oma silmad ülesse
 selle taewaliku peastja poole ning hüüab tale, talwe ja kewade; õo
 ja päewa wahel wõideldes ja heideldes, uues kewade=lootuses
 sügawast südamest wastu:

Peastew päike, tõtta,
 tule talwe wastu sõtta!
 Murra tema ahelad,
 elukütteked pahemad:
 kewadele aset anna,
 õnneõisi kaisus kannu.

Peastew päike, tõtta, tõtta,
 tule õõde wastu sõtta!
 Õõd nii pikad, pimedad,
 külmad, kurjad, koledad:
 Wii meist wiimne õõde wari,
 lõhu puruks talwehari!

Peastew päike, tõtta, tõtta,
 et sind wõiksid wastu wõtta
 sinu taimed põhjalas,
 talwe tantful tardumas!
 Tõtta, tõtta, eluloja,
 Sule hiilgaw õnnetooja!

137. Neli aasta-aega.

Maidu oli koolipoiss. Peale kooli mängis ta õues lumepallidega ja käis mäekaldal kelguga liugu laskmas. See oli nõnda tema meelt mööda, et ta soovis: „Oh, kui ikka tali oleks!“ Isa käskis teda oma soovi mälestuseks taskuraamatusse üles kirjutada.

Tali kadus; kevade jõudis kätte. Maidu kõndis isaga roht-aedas, kus roosid ja kõiksugu teised ilusad lilled õitsesivad. Kui väga rõõmus oli Maidu süda seda nähes!

„See rõõm pole mitte jäädav,“ ütles isa, „kevade kaub kiiresti.“

„Oh!“ õhkas Maidu, „oleks ikka kevade!“ Isa käskis teda ka seda soovi mälestuseks kirja panna.

Kevade läks mööda; suvi jõudis kätte. Maidu läks isaga pühapäeval ligemasse külasse. Sinna jäävad nad kõigeiks päevaks. Ilm oli ilus. Ümberringi laiali olivad rohelised väljad ja õitsevad aasad. Maidul läks aeg väga jõudsasti mööda: Aasal mängis ta oma-ealistega, käis jões suplemas (ujumas) ja metsas marjul.

„Eks ole tõsi,“ küsis isa, kui nad kodu poole minemas olivad, „suvi saadab meile palju head.“

„Oh,“ kostis Maidu, „mina soovin, et suvi ikka jääks!“ Ka seda soovi käskis isa teda mälestuseks üles kirjutada.

Viimaks tuli sügise. Maidu sõitis jällegi isaga maale. Ilm ei olnud enam nõnda kuum kui suvel. Õhk oli jahe, taevast selge. Kõiksugu puuvili oll valmis. Viljapuude oksade pealt paistis õunade, pirnide ja ploomide ilu silma. Maidu oli väga õunte-maias. Nüüd ta sai neid siin süüa, nii palju kui süda kutsus.

„See ilus aeg,“ ütles isa, „ei kesta ka kaua: Tali on juba läve ees.“

„Oh,“ hüüdis Maidu, „kui väga ma sooviksin, et ta ei tuleks, et ikka sügise oleks!“

„Kas tõesti?“ küsis isa.

„Tõesti jah!“ kostis Maidu.

„Võta siis nüüd oma raamat lahti ja loe, mis seal seisab!“

Ja Maidu luges: „Oh, et ikka tali oleks!“ edasi: „Oh, oleks ikka kevade!“ siis jälle: „Mina soovin, et suvi ikka jääks!“

„Aga mis sa nüüd õieti soovisid?“ küsis isa.

„Nüüd ma sooviksin,“ kostis Maidu, „et ikka sügise oleks.“

„Küll on imelik! Talvel sa soovisid, et ikka tali, kevadel —

et ikka kevade, suvel — et ikka suvi ja sügisel — et ikka sügise oleks. Mõtle hästi järele: Mis järgneb kõigest sellest? — Eks see, et kõik aasta-ajad head on, et kõik meile tulu toovad. Kui mineval talvel kõik sinu soovi järele oleks läinud, siis ei oleks meil olnud ei kevadet, suvet ega sügiset, ei lillesid, marju ega õunu, ja terve aasta otsa oleks kõik ühesuguse lumevaibaga kaetud olnud. Selgesti näeme, et igavene looduse-seadus on kõige parem.

P. Org.

138. Hanged.

. . . Pakasel talvel,
 kui sihinal keerutas kirdetuul
 jäekildusi väljade üle;
 kui hulguvalt vihises maruhuul,
 lund lisaks tõi pilvede süle;
 kui päevane valgus vaibuma löi
 ja ämara udu maailma tõi, —
 siis kerkisid hanged aedade äärde. . .
 Nad matsivad rada ja piirasid õue,
 ja kartusel täitsivad taluniku põue;
 nad kasvasid nagu ähvardav vall.
 ning surmale suikus kõik nende all.
 Öö valitses väljas. Hangede harjal
 lund tantsitas keereldes tuiskude turjal
 talv jäisel jõuul. . .

Küll mõndagi korda koit kumendas idas
 ja mõndagi korda päev algas uus,
 ju mõnigi hangesid kadunuks pidas
 ja kevadehelinaid kandis suus;
 kuid hangede vall jäi uhkesti üles,
 ei väaranud võimu tal päikese helk;
 ta hari see sätendas kiirte tules,
 kui kannaks kuldkrooni ta võidukalt peas,
 kui valitseks uhkesti ilma ta
 ja mängiks ka päikesekiiretega. . .

Seal edelast tõuseb tuulehoog,
 pilv paisub ta jälgil, ja vihmavoog
 käib raskelt üle külmanud pinna.
 See elava õhuga ilma toidab
 ja kevade lootused lõkkele loidab,
 ja vabastab vangist rõhutud rinna.
 Lumi — lobjakas laguneb, kõduneb, kaub,
 tore hangedemüür see väheneb, vaub.
 Vihm uhub ta pinda
 ja tungib ta rinda,
 ta uhkuse rõhub,
 ta suuruse lõhub,
 ta jäise õhugi lahutab
 ja udusse laiali kihutab.
 Mis sulab — see maale uut kosutust toob,
 mis aurab — see pilvele jõuudu loob,
 ja aedade äärde, kus hangedevöö
 on valitsend pika talveöö,
 jääb järele ainult kord musta kõntsa. . .
 rammuks tärkavale haljale murule.

Hans Pöögelmann.

139. Kevade.

Kevade käes. Ilm on vaikne, selge, kiirgav. Väike paistab
 palawasti. Tasahesti lehwib pehme õhuwoolufene. Lumi sulab. . .
 Põhjamaa loodus ärkab pikast talweunest. Maa, puud, põõsad —
 kõik lähewad rohelisteks. Linnud tulewad wõderalt maalt tagasi ja
 — laulawad. Inimesed ja elajad rõõmustawad wärsket kewade-
 õhku siise hingates.

140. Kevade tuuled.

Nad tõusevad idast ja läänest,
 ja põhja ja lõuna poolt,
 nad souavad tasa ja raskelt,
 ja hoog nagu teed küsiks hoolt.

Kuid kiiresti kasvab neil kangus,
 hoog hoogu kui õhutaks veel,
 ja pea kui kohiseks laine,
 nad tormavad ühiselt teel.

Õövaikuses vajub see laine
 nii raskesti üle maa,
 kui ähvardaks hävitust tuua
 ja lagedaks rüüstata ra'a.

Ta kohutab uinujad unest
 ja ärkvaile ahastust toob,
 ta vangutab alustel hooneid
 ja ulkadel ehmatust loob.

Ja edasi vajub see laine,
 jõud põues tal paisumas veel:
 ta purustab müürid ja vallid,
 ei tornidgi püsi ta teel. . .

Ja vabalt öövaikuses vajub
 nii võimsasti edasi ta,
 kui ähvardaks hävitust tuua
 ja lagedaks rüüstata maa. . .

* * *

Kui aga ju koidiku-kullal
 on vaibunud varjude-vöö,
 päev algab ja ärkaval valgel
 nii võimetult taganeb öö:

Siis hoovab, kui vagune värin,
 õrn tundmus üle maa
 ja kuulutab: kevade õues!
 Torm ilmale toonud on ta!

H. Pöögelmann.

141. Kas ju käes?

Kas ju käes?

Jah, linnufe, ju kevade käes!

Ju lumi kadund ja jõe,
 ja jõgi läigib päewa kää!
 Mets pakatab,
 aas haljendab —
 jah, linnuke, ju kewade kääs!

Ras ju kääs?!
 Jah, linnuke, ju kewade kääs!
 Nüüd jälle pesa teha wõid,
 ja kui sa uusi laule tõid,
 stiis lõõrita
 ja laula ka!
 Jah, linnuke, ju kewade kääs!

J. Bergmann.

142. Laululinnud.

Kevadel, kui lumi ära sulanud, tulevad meie juure mitmesugused laululinnud. Sügise algul rändasivad nemad meilt ära kaugele maale, kus talvet ei ole. Kevadel rändavad nad tagasi. Esi- mesed tulevad õige vara. Kõige enne näeme ja kuuleme kuld- nokka. Ta lendab inimeste elumajade ligidale puu-oksa ehk aia- teiba peale ja vilistab ja naksutab nii lõbusalt — nagu teretuseks meile. Siis tuleb lõukene. Põldudel ja aasadel, kõrges õhus, kuu- leme meie tema laulu. Kui ilm soojemaks läheb, siis ilmuvad pää- sukesed ja viimaks õõpikud. Pääsukeste koorilaulu kuuleme keva- del ja suvel tihti inimeste elumajade ümber. Õõpik laulab vaiksel suve õhtul koplis ja mujal lehtmetsas.

143. Kewade laul.

Nüüd õuue, õuue! — Wäljad
 ja metjad lehkawad!
 Rõõk mäe kingud haljad,
 all õitwad maastkad.
 Mu süda, rõõmsast hüüa!
 Laul, taewa poole püüa
 ja linde lauluga!

Rüll soowifime seda,
 et tuleks kewad e!
 Nüüd tuffsu rõõmsast, süda,
 ta tulnud tõesti!
 Nüüd, süda, laulda püüa
 ja kõigile ja hüüa:
 „Meil käes on kewad e!“

1 satm — P. Koibula, 2 satm — E. Peterson.

144. Maasikas.

Esimene maasik — missugune õnn? Kevade, kui puud pakatasivad ja õopik hüüdis, ajas ta oma valge õilme lahti ja tegi mulle rõõmu. Näed, juba enne Jaanipäeva on ta punane mari valmis. Masikat peetakse õigusega ilusaks ja maitsevaks marjaks. Mis roos õite, seda on masikas marjade seas. Ta on otse luulelik.

Meie juures kasvab kahte seltsi maasikaid. Need on metsmaasikad ja aiamaasikad. Esimesed kasvavad metsas, teised aias. Terve ja magus toit on nad mõlemad, aga aiamaasikad maitsevad paremini. Aiamaasik on metsamaasikast kasvatatud. Neid on mitmet tõugu ja uusi kasvatatakse ikka veel juure. Maasikas on roosipuu ja vaarmarjaga sugulane. Seda võib juba nende lehtedest näha.

145. Wõilill.

Kui noor rohi kewadel juba haljendab, siis lööwad murul ka wõililled omad kollased died lahti, mis nagu fuld nõõbid rohelise fuue ees läigiwad. Lapsed nopiwad rõõmuga wõilillesid ja katsuwad naljatades, kes neist omal eluajal kõige rohkem wõid on sõõnud. Weel suuremat rõõmu walmistab neile wõilill, kui ta seemnes seisab. Iga seemne külles on peenikene wars ja warre otšas weikestest farwakestest ümmargune tutikene. Lapsed wõtawad wõilille õitsenud seemne nupu ja puhuwad ta seemned nagu udusuled õhku laiaili. Seda laiailaotamise tööd teeb harilikult tuul. Ahed

wõilille seemned kannab tuul heinamaale, teised tänawašse, kolmandad lendawad üle jõe kaš karjamaale ehk leiawad mõnes rohtaias aset. Seemnel on weikesed haagifesed, millega ta maa külge finni hakkab. Tuul puhub tale mullatolmu peale, kaste ja wihtm toowad niiskust, ja seeme hakkab idanema. Iga niisugune idanema lõõnud seeme saadab warsti allapoolse tugewa juure mullasse. Pealepoole maapinda kasvab tale pärg rohelisti lehta, mille keskelt wõilille õienupp wälja kasvab ja õitsema hakkab.

Karjane näeb hea meelega wõilillesid oma karjasöödil. Lehmad söowad neid ablasti ja annawad siis rammusat piima, millest kollast wõid saab. Sellepärast kannab wõilill oma nime täie õigusega.

146. Rõõmus kevade.

Veike Maia oli waene laps. Surm oli ta ema vara ära wõtnud ja isa oli sõtta kutsutud. Ta ei mäletanud ise enam kumbagi. Ta tundis inimestest üksi oma head vanaema, kes teda kaswatas.

Kui sõda otsas oli ja järele jäänud sõjamehed kui wahwad wõitjad koju tulivad, ei ilmunud Maia isa kuskilt. Vanaema oli väga kurb, sest kes pidi siis Maia eest hoolt kandma, kui surm tema vanad silmad kinni wautab?

Ühel päeval tuli vanaema rõõmsa näoga Maia juure ja ütles: „Edespidi ei ole sul enam igav — lauta on veike tallele tulnud.“

Maia süda hüppas rõõmu pärast. Aga talvine tuul veeretab nii suured lumehanged õuue, et laps lauda juure ei saanud. Ta soovis iga päev, et tuisk üle jääks, aga halastamata maru ei hoolinud sellest midagi. Külma ilmaga läks Maia õuue ja jäi raskesti haigeks. Vanaema walvas oma ainsa lapselapse haigesängil mitu ööd ilma uneta ja trööstis haiget kevade tulemisega, mil ta terveks saada.

„Millal tuleb kevade?“ päris Maia.

„Siis, kui päike soojalt paistma hakkab — lumehanged õuest ära sulatab, linnud laulma ning lilled õitsema paneb. Kevade on lastele suur rõõmu-aeg. Siis saad sa terveks ja wõid lambatallekesega päewa otsa lillede ja rohu sees joosta ja mängida.“

Suure igatsusega ootas laps kevadet. Ühel päeval paistis

päike selgesti veikesest aknast haige õlest aseme peale. Ema tegi akna lahti ja laskis wärsket kevadist õhku tuppa. Õuest kostis ju lõukeste siristamine ja kuldnoka vilistamine.

„Kas kevade tuleb juba?“ küsis Maia.

„Jah, lapsuke, oota veel vähe.“

Hea laps jäi rahule ja ootas. Ilmad jäiwad ilusaks ja Maia kosus silma nähes.

Ühel ilusal päeval läks toa uks lahti ja rõõmsa näoga mees, ruuge habe suu ümber, astus sisse. Tummalt vaatab vanaema ta otsa ja laseb teda oma ümbert kinni hakata. Vaiksed pisarad veeresivad mõlemil silmist.

„Vanaema, kas see on kevade?“ hüüdis laps valjusti.

„Jah, Maia, sinu kevade on käes!“ kostis vanaema suure rõõmuga. „Su isa on koju tulnud, kelle ma surnud arvasin olema.“

Isa võttis oma lapse sülle ja suudles teda rõõmupisaril. Laps oli nüüd nagu kevadene lilleke päikese paistel. Armsamat kevadet pole Maia enne ega pärast näinud. „Vanaema, kas nüüd lilled õitsevad ja linnud laulavad? Kas ma võin nüüd tallekesega välja mängima minna?“ küsis laps.

Isa viis ta käekõrval esimest korda välja. Õues õitsesivad lilled ja laulsivad linnud nii ilusasti ja armsasti, et Maia oma haiguse hoopis ära unustas. Päevad otsa mängis ta nüüd oma tallekesega, kes tale väga armas seltsiline oli. Noppis lillesid ja punus neid pärgadeks isale ja vanaemale. Kaua aga ei saanud ta aru, miks ta oma isa mitte kevadeks ei pidanud hüüdma.

A. Saal.

147. Mis sa tahad kevade?

Miks on sõudval õrnad healed,
kohisemas kose keeled?

Miks on ärkval loodus' ilu,
põgenemas talve vilu?

Mis sa tahad kevade?

Miks, ma lind, ei leina sugu?

Miks ma aiman lusti lugu?

Miks ma hõiskasin, miks paisus
süda unes õnne kaisus?

Mis sa tahad kevade?

Kevade, sa vaata ette,

ära jäga õisi kätte

lugemata: neist saab lõkkeid!

Suudad sa siis teha tõkkeid,

kustutada taeva tuld?

Anna Haava.

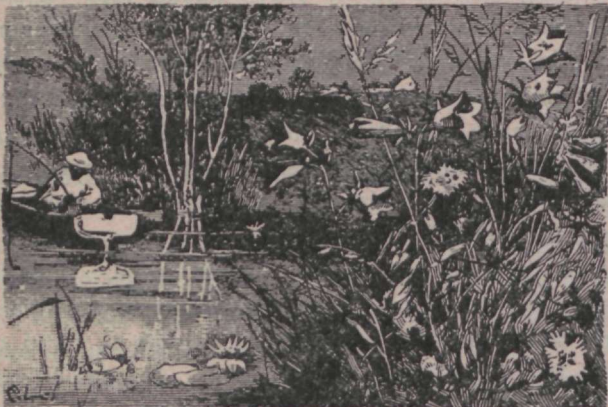
148. Varane õis.

Vaat', sammalde vahele vara
ju targand üks õieke!
Ma leidsin ta õrna ja ara, —
külm oli veel kevade.

Küll vaatasin imestes mina
kel' õitseb õrn õieke,
seal võitis mu südant ta sina —
tõi rindu mul' kevade.

Juhan Liiv.

149. Suvi.

Päike tõuseb kõrgele taeva alla. Tema kiired paistavad põleva palavusega. Päevad on pikad, ööd lühikesed. Maa on rohuga roheline. Puud on lehtes. Lilled kaunistavad niitusid ja nurmesid.

Kuid õite aeg on lühike. Heinalised tulevad vikatitega, ja lillekesed langevad loogu. Närtsides kuivavad nad päikese paistel, kuni nad kuiva heintega seltsis küüni aetakse.

Suve anded on rikkad. Vili, marjad ja mesi rõõmustavad meie meelt, kui nendega oma kõhtu täidame. Kalapüüdja on paadiga merel, jõel ehk järvel õngitsemas, võrku laskmas või noota tõmbamas ning rõõmustab rohke saagi üle.

Suvi on meie kõige soem ja kaunim aasta-aeg.

150. Suwe laul

Oh kui ilus
puude vilus
on meil suvel istuda!
Hiilgav päike
oma läike
saadab üle ilmamaa.

Oh kui kena
olla täna
metsas halja muru peal!
Kaasik kahab,
kuusik kohab,
lustil laulab linnu-heal.

Oja keerleb,
vesi veerleb
meist nüüd mõõda rutuga;
mängib kala
lustil ala, —
olgem meie rõõmsad ka.

J. Bergmann.

151. Kiigel.

Kiigeseпад, hellad vennad!

Me tulime teie kiigeleni:

Ärge te võtke vihakse,

ärge te pange pahakse!

Kiigeseпад, hellad vennad!

Ärge meid kurjast' kiigutage,

hõelaste õõtsutage,

vihaseste veeretage:

Siin pole kurji kiikumassa,

hõelaid ei õõtsumassa,

vihaseid ei veeremassa.

Siin on kullad kiikumassa,

hõbedased õõtsumassa,

vaske virred veeremassa.

Kiigeseпад, hellad vennad!

Eesti rahvalaul.

152. Ma teretan sind.

Ma teretan sind: hommik, sind kaste, suve õhk,
sind vaikne metsa kohin, sind sini taeva võlv!

Ma küsin, õrnad lilled: kas mulle õitsete?

Ma küsin, linnukesed: kas mulle laulate?

Kes teretab mind äle siin, kaste sees?

Kes vaatab, kui ma ohkan, mis minul silmades?

Kes ütleb mulle: lille, mull' pead õitsema;

kes küsib, kui ma laulan: kas laulad mulle sa?

Dr. Fr. R. Kreuzvald.

153. Suvine loodus.

Kewadised lõhnawood ühes õilmemerega on aiaist juba kadunud. Selle asemel ägawad wiljapuud ja marjapõõsad uue kallil koorima all, mis ilu ja kasulist wäärtust ühendab. Moor ja roheline on see koorem alles. Argfelt ja häbelikult wahiwad kobarad täis ümmargusi näokesi lehtede warjust. Nende põskesid suudleb päikene nii helalt emaarml. Sellel kuunal kallistusel lööb küll wististe puuduw puna warsti nende palgekestel lõffele.

Mesilased aga — need käiwad endisel wirkusel oma päewatööd. Ei, weel suuremal! Tööpöld on neil kaugemale nihkunud. Seada jekt saadik, kui õilmed koduajast ja naabriaedadeist kadunud; jekt saadik kui aasjal kõik lilled luhtawa heinaga wikatile ohwriks langedud ehk looduse sunnil oma õilmenupud maha pudetanud, et seemnesigitamise läbi iseeneste edasielamise eest muret kanda. Nüüd läheb mesilaste teekond kaugemale laane ja nõmme poole, ja pikem tee nõuab nendelt kiiremat käiku ja suuremat waewa.

Hommik täis ilu ja läiget on wilja-aia ja terve laia ümbruse üle heitnud. Iga puu ja põõsa, iga lehe ja rohu warre ümber teeb päikene oma kuldamise tööd. Ta koob kiirgawaid wõrkusid ja punub särawaid paelu. Kaste alla murule külwab ta kallid kiwa, nii et iga pisar nagu pisukeseks hiilgawaks päikese pojukeseks saab, mis ema ilu kuulutab.

G. Wilde.

154. Päike.

Kes hommiku vara ülesse tõuseb, selle silmad saavad suurt vaatemängu näha. Vaatemängu plats on taevas ja kuulus näitleja on päike. Alles pilkane pimedus katab maad, kui uhke näitleja oma tulekut hakkab kuulutama. Koit on taeva teener, kes kangelase liginemist maailmale teatab. Kullases ehtes kerkib koit taevasse ja äratav maailma ülesse, päeva kuningat vastu võtma. Mida ligemale päike jõuab, seda kõrgemale koit sõuab. Niipea kui hiilgav päike oma ääre maakera tagant ülesse pistab, lõpeb koit ära ja annab päeva valgusele aset. Päike tõuseb nagu määratu suur ratas ja tõttab nähtava kiirusega ülespoole. Mida kõrgemasse ta jõuab, seda heledamaks ta läheb, nii et viimaks enam tema peale ei või vaadatagi. Ta kiired rikuksivad silmad ära, kui nad otse silma paistaksivad. Suures kaares sõidab ta kui uhke valitseja üle taeva ja veereb õhtu jälle rajamatas rahu alla maa taha, nagu ei oleks sel päeval maa peal midagi sündinud, mis teda oleks rahutuks teinud. Hämarik on ta õhtune saatja, kes ta õõ hõlma uinutab. On õõ mööda, siis algab seesama vaatemäng uuesti peale.

See päikese liikumine sünnitab hommiku, päeva, õhtu ja õõ. Päikesel on meie nägemise järele veel teistsugune liikumine. Ta käib kord madalalt, kord kõrgelt üle taeva hommikust õhtu poole. Sellest liikumisest tulevad aasta ajad: kevade, suvi, sügise ja talve. Päikese paiste annab meile valgust ja soojust. Ilma päikeseta ei oleks maa peal mingisugust elu ega liikumist. Päike on sellepärast maakera eluhallikas.

A. Grenzstein.

155. Kuu.

Päike on päeva kuningas, kuu on õõ walitseja. Kui päike ära on weerenud, siis walitseb kuu tähtede seas nagu karjane lamaste hulgas. Kuu käib sedasama rada, mida päikegi käib, aga natukene enam aegamööda. Sellepärast jääb ta päikesest järele. Oma walguse saab ta päikeselt. Päike paistab tal ühe poole walgeks, kuna teine pool pimedaks jääb. Sellest siis ka tuleb, et kuu mõnikord kitsas kui sirp, mõnikord jälle ümmargune nagu tõrre põhi on. Mida ligemal kuu päikesele seisab, seda kitsam ta on;

mida kaugemale ta päikesest jääb, seda ümmargusemaks ta läheb. Seda võib iga laps isegi tähele panna. Muud kui tõsta filmad ülesse poole. Seal ei ole mitte vähem ilu kui maa peal.

A. Gernzstein.

156. Kuupaistel.

Säten daval tähetelgil,
kõrges ilma ruumi sees
sõuab kuuke hõbehelgil
nagu laevakene vees.

Vaikselt vaatab sealt ta maha,
valgustab õõ pimedust,
kuni kaub metsa taha —
kole on siis õõ ja must.

A. Saal.

Mõttesalm.

Hommikul on õnnekudu,
päeva keskel kulda kangas,
õhtul hõbedane ilu,
õõl ei õõne ilmumas.

Kalevipoeg XIII.

157. Koit.

Näe, taeva äärele tärkab
Koit nagu kullane võõ,
kõik elu ja ilu nüüd ärkab,
ja ärkab ka kõra ja töö.

Üks paistab nii tugev kui mägi
ja teine kui määratu mees,
ja kolmas kui lõvi, kel vägi
kõik murda, mis murduv on ees.

Pilv rünkana koidu süles,
seal teine ja kolmasgi veel,
kui kangelased tõusevad üles
ja ajavad üksteist eel.

Neil vahel veel vahed ja vaod,
kuid võitlus ju kangemal hool;
neil ammudeks välgud kui maod
ja nooledeks äikese nool.

Kuid koidu vagune läige —
mis tema neist lugu peab:
Ta rüpes on sündimas päike,
mis jälle kõik rahule seab.

Jakob Liiv.

158. Ei soovi ma päikest. . .

Ei soovi ma päikest, mis õrnasti
mind paitaks ja hõllitaks;
see ainult lödvendaks jõudusid
ja unele suigutaks.

Ma soovin äikest, mis vägev on,
et surnuidgi ärataks:
see peletaks unise laiskuse
ja töödele virgutaks!

V. Proletarlane.

159. Udu ja pilved.

Suvisel soojal õhtul ja hommikul on ilm sagedasti udune. Udu ei ole midagi muud, kui veeaur. Päike on päevajal kuumalt pee peale paistnud, ehk jälle palja õhu soojuse läbi on vesi soodes, järvedes, ojadest, meredes osakese auruks muutunud, — niisamuti nagu pajaga tulel keedes vesi auruks muutub. Õhtu ja õöse viluga tuleb veeaur uduna meile nähtavale.

Kui see veeaur või udu kõrgemale tõuseb, siis on ta pilve. Udu näitab ikka ühesugune hall, pilved on aga mitmekarvalised. See tuleb päikese valgusest, õhust ja pilvede tihedusest. Muidu on aga udu ja pilved ühesugune niiske veeaur.

Kui tuul suvel paksud pilved kokku puhub, siis sajab meile vihma. On aga õhk üleval külm, et vihmapiisad jääks külmavad, tuleb rahet. Talvel sajab lund. Õhk on siis nii külm, et peenikene veeaur alla poole langedes ärmafiseks muutub ning ühte liidetult lume näol maha langeb.

Suvel sajab sagedasti vihma välgu ja müristamisega. Enamiste selle eeli on ilm väga kuum, arva vilu. Müristamise pilveid näeme vastu tuult tulevat. See ei ole mitte just nii, vaid üleval puhub teine tuul, mis pilvedele peri. Siis on selajal kaks tuult olemas. Teine on külmem, enamiste ülemine. Kui nüüd soe ja külm kokku puutuvad, kogub ülesse pilvedesse niisugune vägi, mida elekter nimetatakse. Sellest sünnib müristamine ja välk.

160. Mõistatus.

Loe mind eest ehk tagant otsast,
 ikka tõusen maast ja metsast;
 teen sull' võrgu silma ette,
 et kõik läheb minu pette.
 Olen paks ja langen maha,
 siis sa loodad heina teha;
 tõusen üles kõrgemale,
 toon sull' vihma ligemale. (Udu.)

Dr. Sr. R. Kreuzvald.

161. Veevoog.

Hõbe-hallikas
 maa sees pimedas,
 vangiraudades,
 kange kalju all
 uinus sügaval
 vabaduseta.
 Magas orjaund,
 kuni tuli tund,
 ärkas uinuv jõud,
 tõusis une seest,
 lõhkus kaljud eest,
 ennast vabastas.
 Kaua oli ta

kannatusega
 valgust igatsend.
 Vabaduse püüd
 puruks lõhkus nüüd
 kaljukamitsad.
 Murdis lahti tee,
 peastis vabaks vee
 ainult oma jõud.
 Nagu maruhoog
 vapper veevoog
 tungis edasi,
 kuni merde sai,
 kus on ruum nii lai.

J. Lilleoja.

162. Mõistatused.

Mis see on:

1. Jaluta jookseb, käsita kisub, valuta vingub? (Tuul.)
2. Org täis, mägi täis, mets täis, maa täis, aga pihusse ei saa võtta? (Õhk.)
3. Teises ilmas raiutakse, laastud langevad siia ilma? (Lume sadu.)
4. Külma kui jää, valge kui sai, pehme kui sulg? (Lumi.)

5. Mujal maal pandakse hoost ette, look paistab meie maale? (Vikerkaar.)
6. Mis tuleb ammudes arusta, singudes sinisalusta? (Vihm.)
7. Kui mind näed, siis ei näe sa kedagi; kui sa mind ei näe, näed igauhte? (Päike.)

Rahva suust.

163. Mite.

Õrnalt õõtsub tuulekene tasane. Waifselte weereb laenekene ran-nale. Tuulehoog, laeneroog mahedasti kottu sulawad, nagu rahu-laulu laulawad.

Siisgi, sumbunud on waikne õhk, ja temas tundub raske rõhk — nagu inimese hinges ahastuse sumnil, kui see waewleb raske elutunnil.

Ja weel sügavamalt nupukese norgu lafeb põua piinatusel nõrken'd lilleke. Metsaelanik, täis tuskä, weab saba sorgu, poeb põõsa warjule. Kärkitumalt hobud tammuwad, rahutumalt lehmad ammuwad.

Päike juba weereb filmapiiri taha — õudsel weretawal hel-gil. Päike, ära jäta oma lapši maha! — warjud jook'swad tae-watelgil.

Waata, määrased mäed need taewa piirel ülles kerkiwad hirm-sal kiirel! Warsti nad katawad ehajume, matawad kuldsete tähtede tume. Õhk on sest tume ja meri tume. . .

Sihwati, fähwati wingerdab äkitselt tuline tuffatus mustade kogude hämaras lademes, pilwede sademes. Siis nakkatus, prakstatus korraga kaitus. Siis mürin ja jürin — ja jällegi waikus. Pilwed end järgesti nihutawad, lähemale kihutawad. Kuule, ju eemal tõu-jeb sahin ja kahin. Tuuled jõuawad, laened jõuawad — ja nii turtsub, mürtsub maru lahti, meri mõllule saab mahti.

Näe, kuidas huludes wangub ligi wägew ja waba ja tujukas tuul, see ajab laeneid, mis mustad kui pigi, wuhiseb tülles kui waenlase kuul. Mägesid laenetest weeretab ülles, orgusid õõnestab woogude süles. Laenete wahus siis kaldale hüppab, tulisel tuhinal edasi lippab. . .

Näe, juba südikalt saluüid sarjab, jittutab, nõtkutab, armuta harjab. Wuhinaga, tuhinaaga külasse tikub, aedajid masendab, wil-japuid rikub, katuseid asendab seinte pealt maha, teeb weel külas

paljugi paha — tõttab edasi üle väljade, wiljade. Neid tema kae, wab, neid tema waewab, ja tormab siis uhkesti tumedasfe sumedasfe laande. Kui hirmus wõitlus peaseb wallale, kui ta tormab põliste puude kallale! Kuis need metja kangelased nakkuvad, wihas, walus, ahastufes prakfuvad! Aga jüiski peawad endid nikutama, tormi jõuu ees nõtkutama. . .

Tormi järgi kange krabin, rabin ligineb ranna poole kiiresti, jõuab maale peagi — raske wihma sadu jänus pinda niifutab. Aga kuna fooja wihma alla piifutab, korraga praginal, raginal rahetrad loodust salwawad. Majades weel inimesed walwawad — kes wõibgi uimuda sel hirmfal tunnil! — Kuule, kuidas afna taga wingub tuul, kuule, kuidas wihma wastu akent lendab tormi funnil, aga kuule. . . püha taewas! — palub ehmatades huul — halasta! . . feft wäljas fajab rahet . . . Meie põllud, wili. . . walmis rukis. . . hukka faawad! Aga plaginal, laginal ifka wäljas pole wahet. Wälgujooned fira-wira pilwetesse firjutawad, ristati, rästati üksteifefst läbi wirwendawad. . . Akitselt lendab tuline nool alla hoone pihta. . . Suits. . . ja lõffed. . . hädakifa. . . ja mis kogun'd oli merewaew ja hool, tuhaks fai. . . Et aidan'd wihtm ei mingid tõffed. Oh häda, häda, häda!

Kuid hommiku paistab lahkelt päikese pale, kõik linnud laulawad, kõik õhk on wärske ja mahe. Näe, üksnes põllumehe nägu ja waade on hale: ta põllusaagi footuks häwitas rahe, ta maja süütas pikse nool. Kuule, süüa tahawad lapsed, tal feda pole — ta fiwi peale wajub, ka pifaraid pole tal, kuid fuur on füdames walu ja ahastus liikuwal. . . Oh kuis on ta tulewik kole!

Ja õrnalt, nagu õhtu dõttjub tuulekene tafane ja waitfjelt weereb tormijärgne laenekene rannale. Jällegi tuulehoog, jällegi laene-woog mahedasti kofku fulawad, nagu rahulaulu laulawad.

Gustaw Suits.

164. Suvine õhtu.

Päike libiseb metsa ladvadest alla poole. Õhk läheb jahe-daks. Karjatsed ajavad loomad kokku ja tõttavad nendega koju minema. Inimesed panevad tööriistad käest ja lähevad õhtule. Päi-

kese tera kaub ära. Tuuleõhk jääb vaikseks. Tasa, nagu unes liiguvad lilled ja lehed. Rohu latvade ja lille õite peale tekib õrn kaste. Metsast tõuseb udu üles. Niidetud heinamaalt toob tasane õhuvoole armast lõhna ühes, täidab sellega õued ja elumajad. Lehtede sahisemine lõpeb ära; ei lill, ei rohi liigu enam; viligi väljal jääb sirgelt seisma. Lindude laul vaikib, kõik healed kauvad ära; päevane ilm uinub unesse. . .

Õhtu poolt taevast paistab veel vähekeese ehakuma ja värvib kõrged pilved tumekollaseks. Tähed hakkavad paistma. Kuu tõuseb ja saadab kahvatumat valgust üle maa. Vaikselts vaatavad kuu ja tähed uinuva ilma peale ja sõuavad tasa taeva teel edasi. Kaugelt metsast kostab öökulli huikamine. Öösorr ja nahkhiir tulevad peidust välja ja lendavad julgesti teel ja elumaja ümber. Ei uinu kõik. Ka ööselgi on elu ja ärevust.

A. Saal.

165. Hommik.

Juba hommikune puna,
koidu ette kuulutaja
taeva palgeid palistamas!
Juba sirendajad tähed
koidu piiril kahvatmas;
ju ehk laulis Looja kukke
uue päeva ukse suussa,
kõerutelles Taadi kana
valgus'-õue väraval.

Kalevipoeg V.

166. Sügise.

Nüüd on sügise. Ilm on vilu; tuul wingub õues. Päevad lähewad lähemaks. Õhtu on pime, hommik on pime, lamp põleb toas laua peal. Hooned on külmad, neid on waja kütta.

Bada feeb tuel. Lapsed loewad lambi walgusel. Isa ja ema kuulawad. Õues on külm ja pime, toas aga walge, soe ja lõbus.

Päew tuleb. Kõigil on rutt. Lapsed lähewad kooli, karja ja mujale, kus tarwis. Isa, ema ja teised wanemad inimesed on kiiresti tööl. Kellegil pole aega. Wili korjatakse põllult. Sunad wõe-

tafse puudest. Kartulid, nairid ja kõik muud juureviljad wiidatse feldrisse, koobastesse ehk maetatse mulla alla külma warju. Kapjad korjatakse peenardelt ja raiutakse astjasse. Talwe läheneb, mil kuskilt midagi saada ei ole. Sellepärast peab üigise hoolega kõiki talwefeks tagawaraks korjama.

Linnukesed laulawad reiji-laulusid. Kes kewadel tuliwad, hakawad nüüd ära minema. Seie jäewad ainult need, kes külma ei farda, nagu waresed, wärwud, harakad, tihased ja mitmed muud.

Kuhu lähewad rändawad linnud?

Nad lähewad soojale maale — ifka, ifka lõuna poole, kus soem on. Nemad ei kannata külma. Talwel surekijiwad nad siin külma ja nälja kätte ära. Head reisu ja elaga hästi, armsad linnukesed! Tulge kewadel jälle meile tagasi!

167. Sügisel.

Kuis nii külmad tuuletiivad,
norus nurm ja murumaa!
Õhud lehti lendu wiivad,
päike wäsind paistema.

Läheks üles mägedele,
uidaks alla orusse,
näeks lehitsevat lille,
heidaks maha murule.

Kuuleks karjalaste heale,
kellukeste kõlinat,
läheks laande, wainu peale,
kuuleks kagu kukkuwat.

Tule, kevade, ja lehi
meie metsad, laaned sa,
linnulaulu too ja ehi
aasad siidiõitega!

J. Kunder.

168. Sügise laul.

Külmad sajud sagenevad,
puud ja põõsad lagenevad,
päike kaub kaugele!
Kus oli enne heinalisi
sealt nüüd leian leinalisi —
leian leina-lillesi.

A. Piirikivi.

169. Härmalõng.

Lapsed, teie olete ju nii mõnigi kord suure rõõmuga neid ämblikude siidilõngasid tähele pannud, mis ilusatel sügise- ja wahest ka fewade-hommikutel lastega kaetud rohulawades, puuokstes ja mujal färarwad. Rahwas nimetab neid härmalõng, härmajiid, kastekida ja weel mõnda muud moodi. Tuhat ja mitu tuhat härmalõnga läigiwad wahest hommikuse päikese lääes nagu hõbe ja kallid kivid. Nad läigiwad kõrrepõldude ja heinamaade peal, aedade ja põõsaste külles. Siin ja seal ripuwad nad pikkades lippudes puude otsas ehk lendawad nagu walged udupaelad läbi õhu.

Härmalõng tähendab teed, mida weikeste ämblikude hulk käis. Lõng ei ole sugugi seks tehtud, et putukaid püüda, waid tema meistrid on ümberrändajad loomad, kes omale pesa ei ehitagi. Sügise poole on nende hulk jellepärast nii suur, et nende pojad siis ju suureks on kaswanud. Aegamööda lähewad nemad laiali endile talweforterid üles otsima. Et nende ämblikude lõngad ütji ilusal ilmal nähtawale tulewad, see tuleb jellest, et üksigi nende feltsiit halwa ilмага tööd ei tee ega reisule ei lähe.

Härmalõnga ämblikudel on suur rändamise himu. Et neil tiibasid ei ole, jalgsi nende teekond aga suurt ei edeneks, jellepärast tarwitawad nad väga osawalt oma lõnga läbi õhu lendamiseks. On loomakesel himu tuuleteed käima hakata, siis ronib ta oma seisukoha tõrgemale tipule, sirutab tagumise otsa püsti, nõnda et peaaegu pea peal näib seiswat. Müüid ajab oma kudumise käsnakeste seeft ühe wõi mitu lõnga wälja, lasseb siis jalad lahti ja hakkab tuuleteed lendama. Ilma mureta sirutab ta oma jalakesed wälja ja jätab juhuse hooleks, kuhu see teda wiib. Pikkamisi lendab peenikene wõrgulõng edasi ja kannab ka ämblikud ühes. Mõnikord ei lähe teekond kaugele, waid lõng jääb kuskile rippuma ja sunnib peremest maale tulema. Sagedasti läheb tee ka väga pikale, mitmed werstad ja penifoormad. On nähtud mitu kümnenend wersta rannast eemal tuhanded weikesed ämblikud sel kombel laewa peale tulewat.

Et aga mitte elu otsani õhuteekonda jääda, teab ämblik kerget abi. Ta ronib oma lõnga mööda üles, kerib ta ümber oma jalgade ja langeb nõnda aegamööda maa peale. Nõnda nähtakse wahel hulgakauwa härmalõnga taewast maha sadawat, kus enamiste

ikka weikefed ämblikud sees on, kui lõnga terafelt hakatakse läbi otjima.

Seesugust härmalõnga on sagedasti kewadel ja sügisel näha. Kewadel siis, kui ämblikud talweforterist wälja tulewad; sügisel siis, kui ämblikud talweforterisje lähewad. Kewadel ei ole aga neid millasgi nii rohkesti kui sügisel, sest paljud on talwel otsa faanud. Sügiseks sünnib aga neid suwe jookkul palju juure. Nii on nende hulkt sügisel suurem kui kewadel.

Minetel.

170. Sügisepäev.

Tunnen, see on sügispäike.	Sügis, sügis, vaikne, valju!
Madal päike! Kõrgeid käike	Rinnas heali elab palju.
suvel üle taeva astus.	Kumisevad Toone kellad,
Tali on nüüd viimne vastus.	hirmsad, armsad õudsed, hellad.
Seal kus haljaid pärgi tehti,	Üle laane — üle luha
koltund lehti, langend lehti	kostab mere, mere uha
süütab veel ta wäsind läike —	vastu halli rannakalju —
tunnen, see on sügispäike	sügis, sügis, vaikne, valju!

Kuldsed tõed on elupuudes,

viljad küpsnud sügiskuudes.

Kehast viirg käis läbi vilu:

kohutav on sügisilu.

Ruttu tõtsid, ruttu rauged,

need on saladused kauged. . .

Ah, nüüd tunnen lihas, luudes:

kuldsed tõed on elupuudes!

Gustav Suits.

171. Teated maailma kujust, õhust, päikesest ja kuust.

a) Maa.

Maa on ümmargune kui kera. Tema ümber võib ära käia ja rändaja tuleb vana kohta tagasi, ilma et äärt oleks leidnud.

Kui seisame mere rannas ja ootame laeva kaugelt merelt, siis paistavad laeval esmalt ainult masti otsad. Jõuab aga laev ranna ligemale, siis näeme temast kord korralt enam, kuni terve

laev meie silma ees seisab. See tuleb sellest, et merepind on kumer, nagu üleval pildi peal näha.

Et maa ümmargune on, sellepärast nimetatakse teda maakera.

Maakera liigub. Ta keerleb ümber, nagu õhu sisse visatud pall. Teame, et tal mingit äärt ega piiri ei ole, nõnda pole ta ka mingi asja külge kinni kinnitatud vaid rändab vabalt ilma ruumis oma seatud teed.

Maakera liikumine on kahesugune: Esiteks, keerab ta ühe öö ja päeva jooksul korra iseene ümber, ikka õhtust vastu hommikut; sellest tuleb meile päev ja öö. Teiseks, rändab ta ühe aasta ilma ruumis korra ümber päikese; sellest sünnivad aasta ajad: kevade, suvi, sügise ja talve.

Et maakera mitte oma teelt kõrvale ei jookseks, seda hoiab päike. Maakera lendaks ise oma kiire jooksu-jõul ei tea kuhu, aga päike kisub teda kange väega oma poole. Nii jääb maakera kahe jõu vahele oma teel sõitma ega nihku sammu sest kõrvale.

Maakera pealt ei või ükski eluta asi ega elav loom ära kukkuda. See tuleb sellest, et temal suur külgetõmbamise jõud on, mis kõik enese külge kisub ega kedagi lahti ei lase. Maakera peal võivad inimesed ja elajad igal pool ühte moodi liikuda ehk küll nende jalapõhjad teisel pool maakera just vastu meie jalapõhju on. Alumised tunnevad endid niisama püsti üleval elavat kui meiegi.

b) Õhk.

Ümber maakera on õhk, mis õige kõrgele ilma ruumi ulatab. Seda hingame meie sisse. Kui õhku ei oleks, siis ei võiks keegi elada. Kõik lämbuksivad ilma õhuta ära. Inimene, elajad, kasvud — iga viimane kui olevus tarvitavad õhku.

Kes tahab terve olla, see peab rohkesti puhtas õue õhus viibima.

Kui soe ja külm ligistikku peasevad, siis hakkab õhk liikuma, Selle läbi sünnib tuul.

d) Päike.

Päike on ilmatu suur tule kera. Ta õhkab enesest, nagu kuumaks tehtud kivi, soojust ja valgust välja. Ka temagi pole misgi asja külge kinni kinnitatud, vaid seisab vabalt ilma ruumis. Päike ise ei tõuse ega lähe looja, nagu meie seda silmaga näeme. Tema tõus ja loojaminek tuleb maakera ümber keeramisest.

Päike on maakerast mitu korda suurem. See suurus ei paista aga meile silma, sest ta on väga kaugel. Sellest hoolimata on ta siiski veel nii võimukas, et meile soojust ja valgust annab, — elu ja sigidust sinna toob, kuhu ta paistab.

e) Kuu.

Kuu on meile päikesest ligemal. Maakerast on ta hea hulga veikesem. Tema on niisamati külm kõva kera nagu meie maa, aga elustavat õhku ei ole tema ümber mitte. Ka vesi ja pilved puuduvad.

Kuu rändab ilma ruumis ringi. Maakera ja päikese külgetõmbav jõud hoiavad kuu seatud piirides, et ta mitte oma teelt metsa ei lendaks.

Oma valguse saab kuu päikeselt. Sellest ja alalisest liikumisest tuleb kuu kahanemine ja kasvamine. Kui palju meie poolne külg valgustatud, niisugusena meie teda näeme: kas ta on ümmargune nagu tõrre põhi, ehk nagu pooleks lõõdnud ratas, või kitsas kui sirp. Iga nelja nädala tagant kaub kuu paariks päevaks hoopis ära. See tuleb sellest, et tal meie poole olev külg täitsa pime on. Siis hakkab jälle kasvama, kuni ümmarguseks saab. Kaks nädalit kasvab, kaks kahaneb.

172. Mõistatus.

On minul **k**, siis vaata sa taevasse üles:
tähtede piiril rändan ma kauguse süles.

On minul **l**, siis elan su tublimaks toeks,
olen su kenale kehale muutmata moeks.

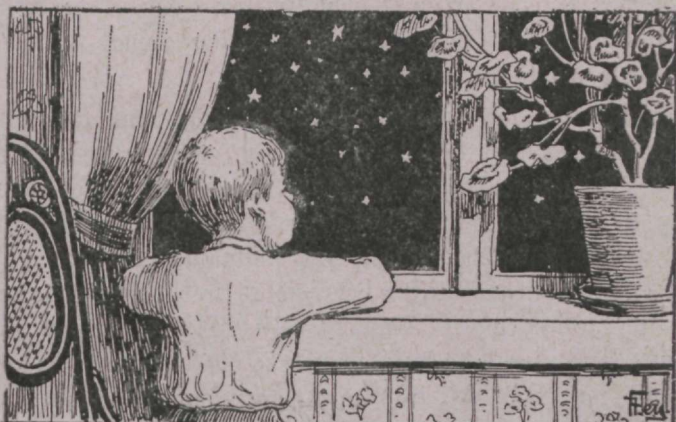
On minul **p**, siis lehin ja ehin metsa ja aasa,
tulen ka sagedast õuue ja aeda su kaasa.

On aga **s**, siis tarkust ja mõistust mult nõua:
hoia end ohjas, et mõtetest ette ei jõua!

(kuu, luu, puu, suu.)

A. Piirikivi.

173. Tähed.

Kui on vaikne, selge talveõhtu, istun sagedasti akna ääres ja vaatan välja taeva poole. See paistab ärarääkimata kaunis: Kogu taevalaotus on täis kiirgavaid tähtesid.

Mis asjad on tähed? Onu ütles kord, et need on suured, ilmaruumis liikuvad pallid — niisugused nagu kuu, päikene ja meie maakera on. Nende peal olla ka elu leida, nagu meil siin maa peal. Nad paista, meile sellepärast nii veikesed, et väga kaugel on. Mina aga ei saa oma noore, lapseliku mõistusega sellest veel täiesti aru, kuda see kõik nii võib olla ehk kust seda teatakse?! Küll oleks hea, kui keegi targem mulle seda pikemalt seletaks.

174. Tähetundjate tarkus.

Õnimeeste tarkus ulatab taewani ja tungib maa südamesse. Kui kõrged mäed, kui sügavad mered, mis meie jalgade all sügawas maa sees seisab, kui suur ja raske meie maakera on, kust tuuled tulevad, kuidas pilved sünnivad — see kõik on tarkadel õpetatud inimestel teada.

Uga nad ei lepi sellega. Nad tahavad veel enam teada, sest inimene on looduse walitseja ja peab loodust tundma. Õnimesed vaatavad taewa poole ülesse ja näewad seal hiilgawat päikest, kumawat kuud ja säravaid tähti. Kudawiigi on nende liikumifega

lugu? Kui suured nad on ja kui kaugel seisavad nad meist? Need ja sajad sarnased küsimised ei anna neile rahu. Nad wahivad ööb otja taewa poole ja mõtlewad päewast päewa nendest järele. Ei ole suures taewas palju neid tähti, mida nemad mitte aastate kaupa ei ole wahtinud ja uurinud.

Ja mis on nad siis juba kätte saanud? Kui kaugemale ulatab nende tarkus? Nemad teawad tunni ja minuti peale ette kuulutada, mil päike, kuu ja keegi täht tõuseb ja weereb; teawad mitme saja aasta peale ette ütelda, mil päikese ja kuu warjutused tulewad ja mil aruldased sabatähed taewa all hiilgama hakkawad. Sellest näeme, et taewa kehade liikumisel kindlad teed on ja et teadumehed neid teesid ka tunnewad. Nad on neist asjadest suured raamatud kirjutanud, mis ilusad ja tulusad lugeda on.

Kust nad aga seda kõike on teada saanud? Neil on suured pihkfilmad, milledega nad taewast uurivad. Pihkfilmad ja muud tarwilised uurimise abinõud seisawad neil tähttornides. Tähttornid on tähetundjate töötoad. Seal wahivad, mõõdavad, mõtlewad ja arwawad nad wäsimata ja kuulutawad siis haritud ilmale, mis nad jällegi wälja on uurinud.

Mis on seal ülewal näha? Duhanded hiilgawad tähed, üks suurem, teine wähem, üks heledam, teine tumedam, üks wagusa, teine sätendawa walgusega, üks kollakas, teine punakas. Mõned tähed on päikesest mitu miljoni korda kaugemal, ja suuremad. Tarwitab kümned, isegi sajad aastad, enne kui walgus nende juurest seie jõuab. Oleks need päikese kaugusel, siis saaks mõnelt nii suurt soojust, et kiwid maa peal ära sulaksiwad. Kõik tähed ei ole palawad, waid külmad, nagu kuu ja meie maa. Nende peal arwatakse ka taini ja hingelisi loomi olema. Ühed tähed näikse paigal seisma, teised rändawad, ja mõned tulewad meile ligemale kui päike on.

Siis on hulk tähtesid, mis päikesest, meie maakerast ja isegi kuust pisemad on. Sabaga tähtest on arwasti näha. Nad tulewad kuskilt kaugusest ja kaawad warsti jälle ääretumasse ilma ruumi.

Tähtede tundma-õppimine ei ole sugugi nii raske, kui ehk mitmed arwawad. Meie esiwanemad tundsiwad mitmed neid wäga hästi, ehk neil selle kohta kül mingit kindlat õpetust ei olnud. Nad andsiwad hulgale tähtedele nimesed, mis weel praegu wanemate ini-

meeste mälestuses edasi elavad, nii kui: Koidutäht, Ehatäht, Põhjanael, Sõel, Wanter, Loo ja palju muud. Öppigem ka, meie nooremad, tähtedid ja taewast tundma. Sinna ülesse waatamine tõstab inimese waimu kotta tiiwul ja annab tema südamele waigistust ja troosti.

A. Grenzsteini järele.

175. Päew looja läind.

Päew looja läind, õõ edeneb,
nүүд ваikseks nõmm ning maantee jääб,
ja õhtu-rahus saadab та
кõik päewa-kära vaikima.

Mets vaikseks jääб ja oruke,
кõik linnud ammu vagusi.
Vaaf', lilleke ning hallikas
on unenägu nägemas.

Ju langeb kaste ülevalt
ja võtab tolmu kõrre pealt,
ja ehatähe kullasilm
sind teretab, sa vaikne ilm.

Sind teretab, kui tahaks та
sull', üksik süda, ütelda:
Jää wait нүүд, ära kurda sa,
jää wait ja uinu magama!

E. Koidula.

Mõttesalmid.

1. Kui pүүад kõigest väest,
saad üle igast mäest.
2. Kes pүүab hästi hoolsaste,
saab viimaks ikka sihile.
3. Vaata ette, waata taha,
muidu jääд sa ajast maha.

M. J. Eisen.

176. Haljakad mõttesalmid.

Miks kaebad sa, oh inime, et ilm on tühi sinule?
Vaaf' siin on selge tõi see: sa ise tühi ilmale!

J. Tõeleid.

*

See ei ole paha, et jätsid kurjuse maha —
paha on aga küll see, et sa veel head ei tee.

*

„Siis saab ikka abi, kui pole surma tõi.“
Kui ei aita abi, siis ongi surma tõi.

*

Kus igatsust su järel ei funta,
sealt rahuga võid jääda eemale,
ei hooli põlgamiseks põhjust anda.

*

Ilu ei oleks paha,
kui ta ei maksaks niipalju raha,
aga nüüd ma feda väga palju ei taha.

*

Et käsi peseb kätt, küll ütleb vanasõna;
et käsi määrib kätt — ei sellest lausu sõna.

*

Kus targad kõik on koos, seal kerge loll on olla, —
kuid katsu olla tark, kus koos on ainult lolla.

Maamees.

177. Kodu ja kodumaa.

Mu elukoht on mu kodu. Kodus olen mina sündinud ja oma
esimesed elupäevad ära elanud, sellepärast seisab mu kodu mul fur-
mani meeles. Kodus on mind ema käed kannud ja isa suu õpetas-
tud, sellepärast on kodu mulle kõige armsam koht siin maa peal.
Kodus olen ma esimest elurõõmu maitsernud ja esimest kurbtuist tun-
nud, sellepärast on kodu sügavasse mu südame külge kaswanud.
Kodus elavad minuga mu wanemad ja sugulased, mu wennad ja
õed, mu sõbrad ja tuttavad; sellepärast pean ma oma kodu kalliks.

Kallid koduseid mälestusi kannavad inimesed elu aeg oma rinnas. Kel kodu ei ole, see on nagu pejata linnukene, kes kui võeras ühest kohast teise rändab. Kes kodu ei armasta, selle jüda on tühi ja tundmused tuimad. Südamelik kodu-armastus on aluseks di-gele kodumaa armastusele.

See maa, mis minu kodu ligikonnas seisab, on minu kodumaa. Runa mu kodus mu wanemad ja ligemad sugulased elavad, elab mu odumaal mu sugurahwas. Mu kodu ei ole siis mitte kui jaar võeras meres, vaid ta on üks jägu suuremast maast, kus palju niisuguseid kodujid olemas on. Meid kodujid ei ühenda mitte üfji see maa, mille pinnal nad seisavad, vaid veel enam need inimesed, kes nendes kodudes elavad, sest need inimesed on üksteisega sugulased. Nad nimetavad üksteist jellepärast ka suguwendadeks ja sugu-õdedeks. Kes oma wanemaid, wendi ja õdejid ning oma kodu tõesti armastab, see armastab ka oma sugurahwast ja oma kodumaad. See armastus annab temale waimustust ja töõjõudu.

(A. Grenzstein.)

Kus on jinu kodumaa? Kes on jinu sugurahwas? Mis on jinu emakeel!

See maa, kus ma sündisin ja üles kaswain, on mu kodumaa; see rahwas, kes siin elab, on mu sugurahwas; see keel, mis ma oma ema suust kuulsin, on minu emakeel. Meie kodumaa on Gestimaa, kus Gesti rahwas elab ja Gesti keelt räägitakse. See maa ei ole mitte suur ega rahwas paljuarwuline, aga ta on ja olgu ikka meile armas! Olgu meile Gestimaa kõigest kallim, Gesti rahwas kõigest armsam, Gesti keel kõigest kenam.

178, Kas tunned maad?

Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt
käib Läänemere rannale,
ja Munamäe metsalt, murult
käib lahke Soome lahele?
See on see maa, kus minu häll
kord kiikus ja mu isadel.
Sest laulgem nüüd ja ikka ka:
See ilus maa on minu kodumaa!

Dr. M. Veske.

179. Ilus oled isamaa!

Minge üles mägedele,
tuule õrna õhule!

Vaatke alla oru põhja
üle lille hiilguse!

Vaatke, kuidas oja keerleb
läbi luha läikiva!

Ja siis hüüdke alla orgu:
Ilus oled, isamaa!

Vaatke, metsad pilve poole
tõstvad latvu uhkuses;
kuulge, kuidas kaasik kohab
lehkavates lehtedes!

Vaatke, jõed, järved läikvad
metsas virvendusega!

Ja siis hüüdke metsa poole:
Ilus oled, isamaa!

Vaatke, rohke rukis hällib
uhke nurme nõlvadel,
tõuvili tõotab anda
rohket saaki sügisel.

Viljapuude okste otsas
hiilgvad anded iluga!

Ja siis hüüdke üle nurme:
Ilus oled, isamaa!

Vaatke karja lusti-pidu
leherikkas lepikus!

Kuulge karjalaste laulu
vastuhelkjas võsikus.

Vaatke, kuidas kõrgel võlvil
taevas hiilgab sinaga!

Ja siis hüüdke taeva poole:
Ilus oled, isamaa!

Dr. M. Veske.

180. Eestimaa, rahvas ja keelest.

Eestimaa seisab Läänemere hommikupoolel kaldal, ulatab Läänemerele Peipsijärveni ning Munamäe kõrgustikust Soomelahele. Hommikupool elavad Venelased, kellega meie ühe riigi rahvas oleme; lõuna pool on meie lähemad naabrid Läti rahvas; õhtu pool, üle Läänemere põhja poolse nurga, elab Rootsi rahvas, kellega meie kord wanasti ühe riigi elanikud oleme olnud; põhja pool, üle Soomelahe, on Soomemaa ja rahvas, kellega meie sugulased. Nende nelja rahwa wahel on Eesti rahvas ammu ajast elanud. Eestlaste maa on umbes nelikümmend tuhat ruutwersta suur, üle üks miljon inimesega. Peale Eestlaste elab veel jün hulk Sakslasi, Wenelasi ja Suutisi; fugu on ka, nimelt linnades, Soomlasi, Lätlasi ja muidgi. Sellepärast kuuleme oma kodumaal peale Eesti keele ka wõeraid keelejü. Wene keelt kuuleme pea iga päew. Teda õpiwad ja õstavad meie noorem rahvas, sest ta on meie riigikeel.

Üle feitsmesajaja aasta eest tulivad sakslased feie ja töiwad ühes, peale muu, ka Saksa keelt, mida pika aja jookšul nii mõnigi Geštlane kätte on õppinud. Linnades kuuleme õige rohkesti Saksa keelt räägitama. Rootši keelt kuuleme Lääne rannas ja saartel. Soome keelt kuuleme Wiru- ehk Soomelaha rannas. Geštlased ja Soomlased on enne wanasti üks rahwas olnud ja nende keel on weel praegult wäga ühte moodi, mõistawad üksteist kergesti. Kõige nende mitme wõera keele hulgas ütleme aga jiiški laulituga.

Minu kallis Gešti keel,
oh, kui armas oled ja!
Ah, kui ilus sinu heal,
oh, kui kenast kõlad ja!

181. Eesti emakeel.

Nagu kaunis heli kandle keelest,
nagu lõokese lõksuv heal,
nagu laulud linnu lahkest meelest,
nagu kella kõlin aasa peal —
süda sulab, mõnul mõlgub meel —
kui kõlad kõrvu, Eesti emakeel.

Dr. K. A. Hermann.

182. Eestirahva endisest elust.

Meie esivanemad — vanad Eestlased, on vanal ajal, enam kui tuhat aastat tagasi, seie Läänemere randa asunud, kus meie veel praegult elame. Seda maad nimetasivad teised rahvad suuremalt jäolt Eestimaaks, meie esivanemad aga ise — meie oma maa'ks.

Vanast oli Eestlaste elu siin teist moodi kui meie ajal, ning meie maaga oli ka hoopis teine lugu kui nüüd. Sel ajal ei olnud siin veel seesuguseid linnasid nagu praegu, ei olnud veel siledaid kruusaga kaetud maanteesid, kus nüüd uhketes sõiduriistades kergesti sinna tänna sõidetakse, ei olnud raudteesid ega kõnetraatisid ei ka koolisid, kus lapsed meie päivil tulusaid õpetusi saavad. Aga suured uhked metsad olivad sel ajal meie maal igal pool. Need olivad täis karusid, põtru, jäneseid, metsiseid ja kõiksugu muid loo-

mi ja linda. Ka elas neis metsades prii rahvas, kes oma asju korrapäraselt toimetas, need inimesed olivad täiesti vabad, ise oma peremehed, käsuandjad ja valitsejad.

Vanad Eestlased elasivad külades ja taludes. Nende esimeks ja kõige vanemaks eluhooneks tuleb koda pidada, mis nüüdgi veel mõnes nurgas suvel toidukeetmiseks ja pesupesemiseks parrest ja roigastest õue ehk koplisse üles laotakse. Kui Eestlased juba põldu harima hakkasivad, siis sai neile rehi elumajaks. Sel hoonel oli palkidest neli seina, ahi nurgas, katus peal.

Maa kaitsemiseks vaenlaste vastu ehitati linna ehk linna-mäed. Need ehitati, kui iganes võimalik, kesk sood saarekeste peale, ehk jälle järskude mägede otsa. Linna kaitseks kaewa kõige pealt sügav kraav ümber linna. Siis tehti linna sisse poole kraavi kallast mööda kividest, liiwast ehk mullast wall. Valli peale tehti kõiksugu kivi- ja puuehitusi kansiks ja toeks vaenlaste vastu. Kesk linna kaevati vee võtmiseks sügav kaev, ja valli varju ehitati majad, kus sõja ajal elati, Niisuguseid vanu linna varemeid on mõned kuni meie päivini alles jäänud.

Lihtsad majariistad valmistati kodu enamiste puust, ehk küll ka rauda, vaske ja hõbedat tunti. Kallid ehte asjad osteti võeralt maalt, niisama ka sool. Riided valmistati kodu. Nende mood oli maakohtade järele mitmesugune, nagu seda mõnes kohas nüüdgi veel näha võib. Pealmised riided olivad villased ja mustad ehk ka halli karva, alumised valged ehk mitmekirjalised ja linased. Talvel kanti lambanahka kasukaid.

Vanad Eestlased olivad põllumehed. Endistest põllutöö riistadest on hark-adrad, äkked, vardad, koodid, vankrid ja reed isaisadelt meile päranduseks jäänud. Aga veel enam, kui oma põldude eest, kandsivad nad oma karja eest hoolt. Elajaid oli neil rohkesti, Ka olivad nad südikad küttid, kellel sellest ilmatu suur rõõm oli karudega võidelda ja põtru taga ajada — ühe sõnaga: metselajaid küttida. Peeti palju mesilasi ja püüti kalu. Rannarahvas ja saarlased olivad agarad laevamehed mere peal.

Seisuste vahesid vanad Eestlased ei tunnud. Terve rahva üle valitsejat kuningat ei olnud. Maa jägati maakondadesse ja kihelkondadesse, see tähendab: et üksikud külad ja talud kihla ehk kihlamise, see on vabatahtliku kokkuheitmise läbi endid üksteisele abiks ja toeks ühendasivad. Iga kihelkonna ja maakonna üle va-

litses rahva poolt valitud vanem. Tema kohus oli kihelkonnas ning maakonnas korda alal hoida, vaenlaste lähinemist tähele panna ja kaitset muretseda.

Ähvardas vaenlane maad ehk tahteti vaenlasele endist kurja kätte tasuda, siis käis käskjalg külast külasse ja talust talusse rahvast nõupidamisele kokku kutsumas. Kui siis ühine otsus sõtta minemiseks tehtud, läks maleva ehk sõjavägi vanema juhatusel sedamaid sõjateele. Sõjariistad olivad mõõgad, odad, ahingad, sõjanuiad, taperid ehk kerved, ambud, nooled ja — tuli. Ihu varjuks kanti kilpi.

Sõjad olivad vanal ajal sagedased. Vaenlasi oli palju peale tungimas, kes Eestlaste kaunist maad ja rahvast püüdsivad röövida ja ära võita. Aga Eestlased ise polnud ka palju paremad. Ka nemad võtsivad sõjakäikusi ette, kas teistele endist kurja kätte tasudes, ehk hoopis ilmasüüta rahva peale minnes. Kuid ka rahuajad ei puudunud, kus kõik võisivad kodu oma igapäevase töö kallal olla ja õnnelikult elada.

Vaimu poolest olivad muistsed Eestlased ärksad ja jõudsad edennemises. Elukommetes valitses puhtus. Vargust ei sallitud, lukku ei tuntudgi — ei olnud ka lukku tarvis, sest Eestlased olivad ausameelised töökad inimesed. Peale vahvuse, kindluse, ühenduse ja mehise meelega kaunistas neid veel tuline isamaa armastus. Sellest ütleb vana laulik:

Isamaa ilu hoiledes,
vaenlaste vastu võideldes
varisesid vaprad vallad,
kolletasid kihelkonnad
muiste põlve mulla alla.
Nende piina pigistused,
nende vaeva väsimused,
muiste kallid mälestused
kostku meile kustumata.

*

Nõnda elasivad vanad Eestlased, meie esivanemad, rohkem kui tuhat aastat peale meie ajaarvamise algust. Üle seitsesada aastat tagasi, tulivad esimesed Sakslased meie maale. Pikas mitmeaastasest sõjas võitsivad nad viimaks Eesti rahva ära ja võt-

sivad maa ja rahva endi valitsuse alla. Seega algasivad ajad, mis Eestlaste elu ja põlve tükki tükilt teisiti muutsivad.

Sakslased asusivad siin üle maa igale poole parematesse kohtadesse elama ja endine vaba Eesti rahvas tehti nende orjateks. Vabalt rahvalt võeti ära kõik õigused ja varandus ja alandati ta täieliseks tööloomaks, kes isandaid pidi piitsa löökide all oma palehigi sees orjama. Peale selle laastasivad alalised sõjad, katk ja nälg meie maad ja rahvast hirmsasti. Vanad inimesed mäletavad endise aja koledustest veel paljugi rääkida. Küsige seda neilt ja lugege ajaloo raamatutest.

Sest ei ole veel sadant aastatgi mööda läinud, kui meie rahvale ihuliku priiuse koit kaugelt kumama hakkas. Umbes nelikümend aastat tagasi, siis jõudsidv tõuseva priiuse-päikese esimesed kiired soendavalt meie juure. Selle kevadise vabastava soojuse ja valguse mõjul on noor, tärkav priiuse taime — uuesti vabaks saanud Eesti rahvas — niisuguseks kosunud, nagu ta praegu on.

Mõni aastake tagasi — siis hakkas meie rahvale maha rusutud ja magama uinutatud vaimlise vabaduse koit pisut kumama. Tõuseb ükskord ka sealt veriselt punava koidu kaisust meile vabastaja ja soendaja päikene, siis tõotab see ühtlasi head kehale ja vaimule, ja algab kõikidele uue, õnnelikuma elu kevade. Ma soovin teile, armsad lapsed, et teile seda kevadet õige varsti rõõmuhõiskamisega võiksite vastu võtta.

183. Isamaa laul.

Mu isamaa, mu õnn ja rõõm, kui kaunis oled sa!
 Ei leia mina iial teal see suure laia ilma peal,
 mis mull' nii armas oleks ka kui sa, mu isamaa!

Sa oled mind ju sünnitand ja üles kasvatand!
 Sind tänan mina alati ja jään sull' truuiks surmani,
 mull' kõige armsam oled sa, mu kallis isamaa!

Su üle Jumal valvaku, mu armas isamaa!
 Ta olgu sinu kaitseja ja võtku rohkest' õnnista',
 mis iial ette võtad sa, mu kallis isamaa!

184. Sind surmani —

Sind surmani küll tahan ma kalliks pidada,
 mu õitsev Eesti rada, mu lehkav kodumaa!
 Mu Eesti vainud, jõed ja minu emakeel,
 teid kõrgeks kiita tahan ma surmatunnil veel!
 Kuis, maa, nii hellalt kannad su lapsi käte peal,
 neil' leiab, katet annad ja viimast aset seal!
 Tõest', armsam on mul hing'da su põues, Maarjamaa,
 kui võeral piiril õnnes ja auus elada!

Ja tihti siisgi leian su silmas pisarad!?
 Mu isamaa, oh looda: küll ajad muutuvad.
 Meil tulevased tunnid veel toovad kinnitust.
 Käi kindlalt, nõua õigust! Æg annab arutust!

L. Koidula.

185. Minu püüded.

Ei ma taha „äiu! äiu!“ laulda sulle, kodumaa,
 millega sind aastasajad kussutati magama.

Mina tahan äratada unemaalt sind ülesse,
 tahan tagasi sind võita elavale elule.

Une vastu, mille kaisus suikusid sa varemalt,
 kutsun ma sind mõõka tõstma julgelt, võimsalt, vägevalt!

Purustame unekütkeid, hävitame uduõõ!
 Alles siis võib vilja kanda iga eduline töö.

V. Proletarlane.

186. Eesti rahva sugulased.

Need inimesed, kes ühel maal elavad ja ühte keelt räägivad,
 on üks rahvas. Meie elame Eestimaal, räägime Eestikeelt: meie
 oleme siis Eesti rahvas ja meie keel Eesti keel. . . Nagu
 igal üksikul inimesel oma ligemad ja kaugemad sugulased, tuttavad
 üleaedsed või naabrid on, nõnda ka rahval. Nagu ühe isa-ema
 lapsed esialgul vanematega ja õdedega ja vendadega koos elavad,
 pärast aga lahku lähevad, kui lapsed täis kasvanud. Ühes koos

elamine jäi kitsikuks, sest et igauks tahtis perekonda asutada ja oma ette elama hakata. Nõnda on lugu ka rahvaga olnud. Seni on koos elatud, kui see võimalik oli, pärast aga lahku mindud, võersile elama asutud. Vanal ajal on lahkuminekuks mitmesugused välimised mõjud põhjust andnud, nii kui teiste rahvaste peale tungimised, sõjad, metsloomad ja palju muud sellesarnast. Nüüd uue-
mal ajal sunnib aga enamiste maa vähesus, toidu puudus ning mitmesugused teised rängad elutingimised ja igatsus kodus kättesaamata vaimlise vabaduse järele kodumaad maha jätma.

Enamiste igal rahval on väljaspool kodumaad sugulasi või venasrahvast elamas, keda keha välimuse, kombete, keele ja meele poolest lähidalt sugulasteks võib pidada. Nende, nii ühe kui teise poole esivanemad on kord vanal ajal ühest kännust võrsunud, pärast aga mitmesugustel elujuhtumistel, kas üks pool ehk ka mõlemad, kodust lahkunud ja teine teisale elama asunud. Mis siis kummagile veel muinasaja kombetest ja keelest ühist alale on jäänud, see tunnistab meile nende sugulust. Ehk kuigi kõik muu aastasadade jooksul võeraks on muutunud, siis rahva keel, muinasjutud ja vanad laulud tunnistavad ikkagi enam ehk vähem sugulust.

Elad sina kas Viru- või Järva-, kas Lääne- või Harju-, kas Pärnu- või Viljandi-, kas Tartu- või Võru- või Saaremaal, ikka elad sina omal Eestimaa Eesti rahva hulgas, kus meie esivanemad juba mitu sada aastat elanud. Aga kui meie laevaga üle Viru-, Soome- ehk Läänemere lahe põhja poole purjutame, siis jõuame mõne tunniga Soome maa le. Seal elavad eluviiside, kombete, vere ja keele poolest meie lähidamad sugulased, kelle kännust Eesti rahvas ennemuiste on lahkunud. Nemad nimetavad endid Soomlasteks ja meid hüüavad nemad Virulasteks. Nende keel on nii Eesti keele sarnane, et meie seda õige ruttu võime mõistma õppida. Niisamuti Soome muinasjutud, vanad-sõnad ja rahvalaulud on meile nii väga kodused kuulda.

Soomemaa ja rahvas on praegu ka üks osakene meie suurest Veneriigist, nagu meie Eestimaa ja rahvas; varemalt olivad mõlemad Rootsiriigi valitsuse all. Arvu poolest on Soomlasi enam kui pool rohkem Eesti rahvast. Meid Eestlasi on umbes ühe miljoni ümber, Soomlasi aga hulga üle kahe miljoni hinge.

Soomlased on oma kodumaal vabamalt elada võinud, kui meie

oma kodumaal. Sellepärast on nad vaimliselt ja varaliselt meist kaugele ette edenunud. Neil on palju koolisid ja laialdane, haritud rahva kirjandus, iseäranis rohkesti ajalehta. Soomlastel on oma ette sisemine riikline korraldus, mis välispidiselt Vene ülemvalitsuse all. Vene Keiser on Soomemaa Suurvürst. Soome rahvas on paljudesse seltsidesse ühinenud. Nendel on üle kodumaa mitmesuguseid seltsisid maa ja rahva kallal kultura tööd tegemas.

Soomemaa on väga kaljune ja täis järvi, jõgesi ja soosid, aga siiski võib rahvas väsimata töö läbi ennast toita. Nemad elaksivad palju õnnelikumalt, kui mitte külma kliima läbi neile sagedasti viljaäpardust ei juhtuks. Mere rannas elavad osavad kala- ja laevamehed. Enam keskmaad leiame suuri vabrikuid, kus kuulsaid raud- ja terasriistu, head paberit ja igaühele tuttavat Rootsiriidet tehtakse. Soomemaa pealinn on Helsingi, hea sadamaga ja kuulsa ülikooliga.

Kõige suurem ja tähtsam Eesti-Soome sugu rahvastest on Ungria rahvas. Nemad elavad meist hulga maad lõune pool — Ungriamaal, Tonau, jõe kallastel, Austria-Ungria riigis, kus neil Austriaga ühine valitsus. Umbes 8 miljoni hinge. Pealinn Budapest. See rahvas armastab palavalt oma isamaad. Ungria rahvas on kulturaliselt hästi edenunud. Neil on rohkesti koolisid, laialdane lugupeetud kirjandus ja haritud keel. Aga Ungria keel on pika aja jooksul juba nii palju meile võeraks jäänud, et meie Eestlased, niisama ka Soomlased temast peaaegu midagi ilma õppimata aru ei saa. Õpetlased on Eesti, Soome ja Ungria keelt kõrvu pannes nendes keeltes siiski palju sarnadust ja ühist leidnud. See annab kindla tunnistuse, et need rahvad ja nende keel kord ühest kännust on võsunud.

Meie suures Veneriigis — Volga jõe kallastel, Siberis ja Uralis elavad siin ja seal mitmed, arvu poolest veikesed rahvakesed, kes Eesti, Soome ja Ungria rahva sugulased. Nendest oleksivad tähtsamad nimetada: *Mordvalaised*, *Tsheremissid*, *Syrjäänid*, *Votjakid*, *Vogulid*, *Ostjakid*, ja kaugel põhja Soomemaal elavad *Laplased* ja Eestimaa lõuna pool (*servas Liivlased*, keda ka meie rahva sugulased arvatakse olema. Nimetatud *Vogulid* ja *Ostjakid* elavad kaugel hommiku pool Urali mägede taga. Nad on alles nõnda ütelda metsrahvad, kellel kulturalist haridust ei ole. Elavad endid jahist ja kalapüügist.

Seal arvatakse Eesti-Soome-Ungria sugust rahvaste esialgne asupaik ja sündimise maa olema olnud, kust nad väga ammu vanal ajal välja on rändanud ja oma praegustesse elukohtadesse elama asunud.

Uuemal ajal on Eesti ja teisi Soome sugu rahvaid oma kodumaalt välja rändanud, Venemaale — Krimmi, Kaukasiasse, Siberisse; Amerikamaale ja mitmesse kohta mujale. Kuulu järele elavad nad kõik kaunis hästi ja jõukalt. Need on meie kõige nooremad sugulased, kelle keelt ega meelt aeg pole jõudnud veel palju teisemaks muuta, kui nad kodunt kaasa viidi.

Nagu näha, ei ole Eesti rahvas ega tema sugulased mitte kõige suuremad, vägevamad ega tähtsamad rahvad maailmas. Mitmed nendest on asunud ebaedulistesse kohtadesse elama, kus edenemine võimata. Ühed vaevlevad teiste vägevamate rahvaste keskel piigistuses, teised kiratsevad kaugel külmal Põhja piiril. Kõige elujõulisemad ja hariduses, nii vaimliselt kui varaliselt, korralikult edenened on Ungria ja Soome rahvas ning nende kõrval võime meie ka endid — Eesti rahvast nimetada. Nemad, nimelt Ungria ja Soome rahvas, on juba täitsa iseseisav rahvas kellel laialdane kultura olemas, ja võivad nad teiste maailma suuremate ja vägevamate rahvastega seltsis edeneda.

Et meie vähearvuline rahvas mitte maailma rahva laande ära ei eksiks ega kauks, selleks on vaja meil endi vennasrahvast tunda ja nende keelt ja kirjandust tundma õppida.

Siin veikene näitus Eesti-Soome-Ungria sugust keelte sugulusest: Eesti keeles **kala** on Soomlasele *kala*, Liivlasele *kala*, Laplasele *gulle*, Mordvalaisele *kal*, Vogulile ja Ostjakile *kul* ja Ungrialasele *hal*; **käsi** on Soomlasele *käsi*, Liivlasele *keizh*, Laplasele *kät*, gietta, Tsheremissile *ket*, Vogulile ja Ostjakile *kat*, keet, Ungrialasele *keez*; **neli** on Soomlasele *neljä*, Laplasele *nelje*, Mordvalaisele *nilä*, Syrjäänile ja Votjakile *njod*, *nil*, Vogulile ja Ostjakile *nile*, *ne* ja Ungrialasele *needj*.

See on huvitav sarnadus. Meie peaksime vististe endi lähemate sugulaste Soomlaste keele kätte õppima. Siis võiksime nendega lähemalt läbi käia, nagu sugulastele kohane, ja nende laialdast kirjandust tundma õppima. Hea õpperaamat meile Soome keele õppimiseks on: J. Aavik, **Praktiik Soome keele õpetus**. Noored sõbrad, ärge seda unustage! Soome keel on meile tarvilik ja kerge ära õppida.

187. Kodumaa tammed.

Mu tammed, mu kodumaa tammed!
 te peale mõtlen ma. . .
 Ei näinud teid kaua pole,
 ei näha vast iialgi saa.

Nüüd mühab maru te ladvus,
 ja torm käib üle maa. . .
 Mu tammed, taevas võtku
 teid vägevalt varjata.

Ja põhjamaa poegegi süda
 peab kindel olema,
 just nagu kodumaa tammed,
 kui torm käib üle maa.

Kui tammed seisate tormis!
 Ma tahaksin näha teid,
 kuis võitlete tormi vastu
 ja tavasse tõstate päid.

Vold. Rosenstrauch.

188. Kevade laul.

Tõest' on, nagu laiemalt merelt nüüd tuul
 käiks noorte ja vanade üle.
 On, nagu hulk lehtesid pakataks puul
 ja avaks end suvede süle.
 See on nagu liginev kevade kõue,
 mis põksuma lõõb iga palava põue.
 Kel kõrvad on kuulda, see kuulgu!

Lõõ silmad sa ümber kõik kodumaa,
 vaat' õhtu ja hommiku poole:
 kes suudaks, kes suudaks veel kahelda,
 et liikumas kevade voole?
 Kes tõrjuks veel tagasi tõuseva aate?
 Kes kustutaks ära neel süttinud vaate?
 Kel silmad on näha see nähku!

Küll kaua ju isegi silmavees
 mu kodumaa kurdab ja nutab.
 Las' tööle nüüd kiirustab igamees
 ja tegude põllule ruttab.
 Me künname uuesti sõõtide pinda,
 me külvame lootust ka vanasse rinda —
 sest tõuskem nüüd, vabad ja noored!

Sest tõuskem nüüd noored! Meid ootab ju maa
 ja küsib, mil tuleme juba.
 Kõik tuled, mis on, pangem põlema,
 et säraks sest kodune tuba.
 Sel valgel me nooruse-pidugi peame,
 sel valgel me sihidgi ülesse seame —
 ja tööle siis tõttame välja.

Ei suuda me kõike küll muuta veel,
 sest palju on orjade sugu.
 Kuid eemal — seal koidu ja mägede teel,
 seal hõisataks imelist lugu.
 Kas Kalev seal tagasi tulemas juba,
 kas tõeks läheb muistene tõotus ja luba?
 Miks tuksatad süda mul põues!

Uus kevade laulikud uued ka ju
 toon'd hõiskama kevade ilu.
 Nad laulavad sellest, kuis lehitseb puu
 ja leegiks saab talvine vilu.
 Nad tõstavad kõrgele nooruse lippu,
 nad näitavad kõrgete mägede tippu —
 kas nüüd, või ei iialgi, noored!

Gustav Suits.

189. Kolm kewadet.

Ma tahan sulle kolmest kewadest rääkida, sulle kolm armsat aega ette tuua. Esimesi kewadet pühitseb loodus, teist meie rahvas ja kolmandat sina ise.

1. Külm on kadunud, lumi on läinud ja kewade on väljas ja jägab elu ja ilu, rõõmu ja rikkust rohkel käel välja. Kui mitmed tuhanded hingelised talutab ta talwifest wangikojast rõõmulisele pidulauale, kui palju elu äratab ta niidul ja nurmel, arul ja aasal! Haljas rohi ja õitsewad lilled ehivad maad piduriidega ja linnud laulawad suures kooris nagu üksteise wõidu. Maailm on nooreks läinud ja loodus uueks loodud, see loodus, kelle rinnale meie hauani pandud.

2. Teist armsat kewadet pühitseb meie rahvas. Tema ihu ja waimu talw on lõppenud ja uus kewadine wabaduse päike paistab uuel walgulsel ja soojusel temale taewaft alla. Endised koledad ajad on mööda, sõjad ja werewalamised nähtawalt otsa lõppenud. Meie wõime keha kangust kaswatada ja waimu jõudu kosutada, ja endile waimlist ja waralist rikkust koguda. Eesti rahwas ei ole enam tundmatas maanurgas, waid uue aja hariduse woole käib ka tema kodumaast üle ja walab oma õnnistust tema rajadesse välja. Talw on lõppenud ning uus kewade meie kodumaale kätte jõudnud.

3. Ka sinule, kallid laps, on uus kewade kätte jõudnud: Sa oled nii suureks kaswanud, et kooli wõid astuda; see on meie kolmas rõõmu kewade. Kool awab sulle uue maailma kõige oma eluwarandustega, teeb sulle ukseid lahti, et sa sinna wõiksid saada, kuhu kõik maailma inimese püüawad — haritud inimesena kaunimale elujärjele. Kool tahab sind wabastada kõigest, mis halb, ja sulle kõike omaks anda, mis hea. Ta istutab su rindu kaunid tundmuft kaswama, mis su elu peawad lõbustama, ning rikastab su noort pead kõifuguse kafulise teadmisega, et see sulle eluks ajaks truuts ja õigeks juhatajaks oleks.

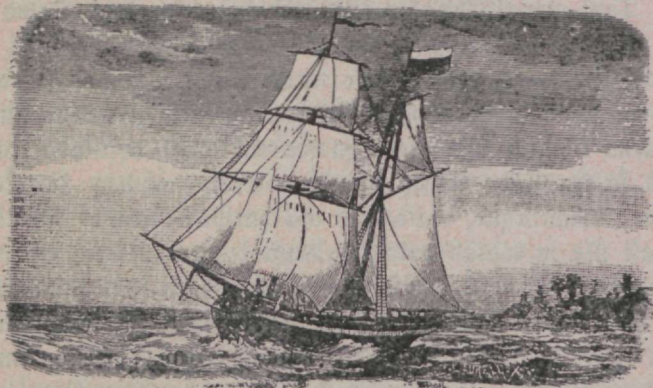
Et see kõik tunnistata, et ka sinul tõesti uus lootuserikas kewade on alanud! Et see anna su noorele rinnale koguni uut elurõõmu ja elurammu! Et see tõmba sind suure waimustusega su noorel kewadel edasi ühest dieft ja õnnest teise! ? Ja nii kuidas loodus ja rahwad rõõmsaid kewade päiwi näha saawad, nii astub ka iga üksik laps ükskord oma kewade sisse, kus ta uut elu uue jõuuga,

uue hoolega, uue waimustusega hakkab elama ja kus ta sellest elust südamelest rõõmu tunneb. Siis tufsub ta noor süda uuel priskusel ja ta teab, et külviaeg kätte jõudnud, mis uute nõudmistega, aga ka uute lootustega, uute waevadega, aga ka uute rõõmudega ta ette astub. Nähtavalt kasvab ta waimujõud päevast päewa. Aga ta saab ka sagedasti näha, et tema kewadel niisamuti pilwi ja tormid on kui looduse ja rahwaste kewadel.

Õnn see kaisutagu sind,
elurõõmus lapse-rind!

A. Grenzstein'i järel,
wähe muudetult ja lühendatult.

190. KULDRANNAKE.

Kuld-rannake,
mill' jõuab laev su kaldale!
Ju vara kalli koiduga
su poole võtsin purjeta',
silm siisgi veel ei kallast näe
siit üle kõrge laine-mäe.

Kuld-rannake,
mill' jõuab laev su kaldale!
Siin alles võera ilma piir,
ei läigi ranna siniviir

sealt üle kauge merevee,
kus lõpeb minu laevatee.

Kuld-rannake,
mill' jõuab laev su kaldale!
Ma õhtueha paiste sees
sind näen sinetamas ees!
Silm vaatab üle kauge vee —
mill' lõpeb igav laevatee?

A. Reinvald.

191. Õiekese kaaskiri.

Siin sulle õieke lehekuu rinnalt! Küsi! ta jutustab sulle, kuidas nüüd kodumaa taevas õhetab, hõõgab kullas ja helkivas sinas; heinamaa haljendab, kullerkupp, ellerhein õitseb. Ja kuidas õõpik lehkava toominga varjus hüüab ja ilutseb õnnes ja valus; sest tema tahab südame hõõgaval helinal kallima armastust võita!

Küsi sa õielt — ta jutustab sulle, kuidas nii lõpmata ilus ja armas on kodumaa kevade!

K. E. Sööt.

192. Koduta.

Nagu pääsu päeva lindu,
olen kulla koduta,
nagu lõo lõbulindu
asun tuule tormila.

Pääsulgi on pehme pesa
räästa varjul vilu, vaik,
lõokesel kena kesa
lustiline lõbupaik.

Kus on kodukene kullal',
varjupaika vaesele?
Magades ma Maarja mullal
leian rahu-aseme.

Elise Aun-Raup.

Lapse mõte.

Nali.

Veikene kuue-aastane Juuli viskleb õhtu oma aseme peal ja ei või magama jääda. Erna küsimise peale, mis tal viga olevat, et ta magama ei jää, kostab laps: „Tuba on ju pime, ma ei näe oma silmi kinni panna.

193. Hale meel.

Küll mõni kord võin laulda ma rõõmsa meelega, siis sulab süda härdaks, siis nutan salaja.

Eks laula puuris vangis niisamuti ka lind, kui kevade on õues ja rõõmust põksub rind!

Siis kuulevad kõik kõrvad, siis kiidab iga mees; ei üksigi mõista muret, mis kaebab laulu sees.

Fr. Russov.

194. Noored sepad.

Vasarad meil vuhisegu,
ääsi tuli tuhisegu!
Süsa kandke,
kolde pandke,
lõõtsa, poisid, vajutage,
leeki, leeki õhutage!

Vasarad meil vuhisegu,
ääsi tuli tuhisegu!
Ei nüüd kustu,
ei nüüd mustu
Valge lõke, meie lootus,
meie iha, meie ootus.

Vasarad meil vuhisegu,
ääsi tuli tuhisegu!
Rauda raome,
terast taome,
teeme mõõga, teeme oda,
et võiks kaitsta oma koda.

Gustav Suits.

195. Mets langes.

Mets langes! roheline kasvab mets. . .
Veel harvad kuused seisvad reas,
kui tume aim — on kohin nende seas,
kui trotsiv palve tumma taeva poole. —
Mets langes, — et ta vara kohas,
et vara hoogu andis hoole:
Kus kevadet ja päikest süda ihkas.
Kus vabam algaks aeg, mis võimus vihkas! . . .
Mets langes, — maapind põuue peitis seemne,
mis siginevas pinnas tärkab, kasvab
ja uuest' võrsub roheline mets —
ta langenuite haul kohab — valbab. . .

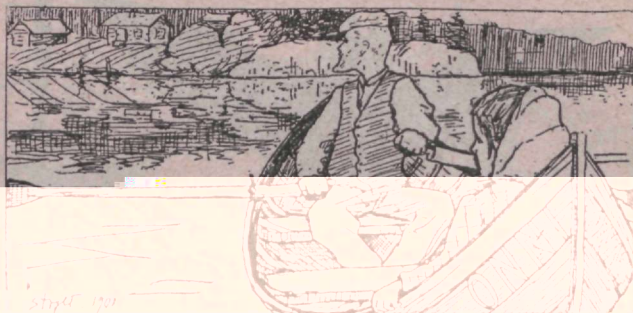
Maksim Gorki ainetel P.

Mõttesalm.

Noor olla —

on kevadet rinna sees kanda
ja kevade kohinat kuulda.

G. Suits.

196. Lausemale merele.

Näe, sõbrake, kuidas mind elu hüüab
see meri, need laened ja formid seal;
las' paadike suurele veele püüab
on hilja, kui meri end katub jäel.

Sa kardad, mu sõbrake. Mõnedgi laevad,
jah tõsi! küll kadunud igavest',
nii mõnegi aated ja püüded ja väevad
on neelatud vägevaist laenetest.

Ei midagi mehele pole palju
kui nõuavad aated ta'lt ohoritqi:
sest lõotsugu vastu maru valju
ma purjetan merele omefi!

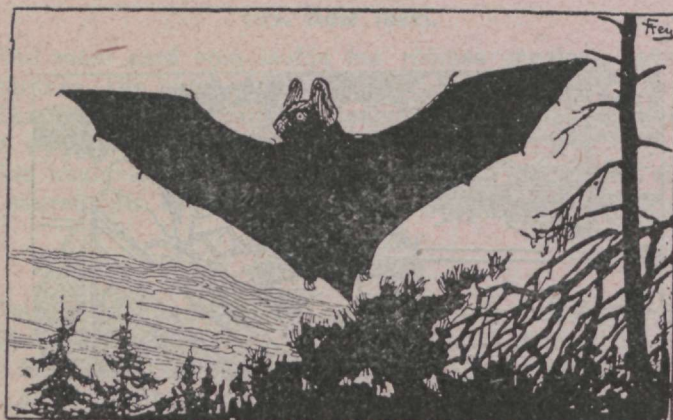
Seal lahtise mere peal suured tuuled
suurt vabadus-laulu meil laulavad;
seal vabadust hingad ja vabadust kuuled
ja veikestest püüetest vabaks saad.

Sest üles nüüd purjed ja algame sõitu
ja õpime vabadus-õisi teel.
Ja laulame vaimustust, vaprase õõitu
neil' kõigil', kes sõuavad lahes veel.

Külap siis mõnigi neist vene
pöörab kas õõi natukene
lausemale merele —
vabaduse järele.

Üustao Suuts.

(„Elu tuli“ — väljavõtte luulest: „Nõruse ümberajaja“)

197. Must lind.

Kui sa terasesti tasa kuulad,
kuuled õhus nagu kahinat,
kuuled üleval mu pea kohal,
nagu linnu tiiva sahinat.

Kui sa õhtu-a'al, kui eha kustub,
istud vagusalt pool-unes veel,
siis näed laiatiivadega musta lindu,
nagu varju keerlevat mu eel.

Tema keerles juba siis mu ümber,
kui ma mängisin veel vainu peal;
juba lapselises unenäos
kohutas ta salaline heal. . .

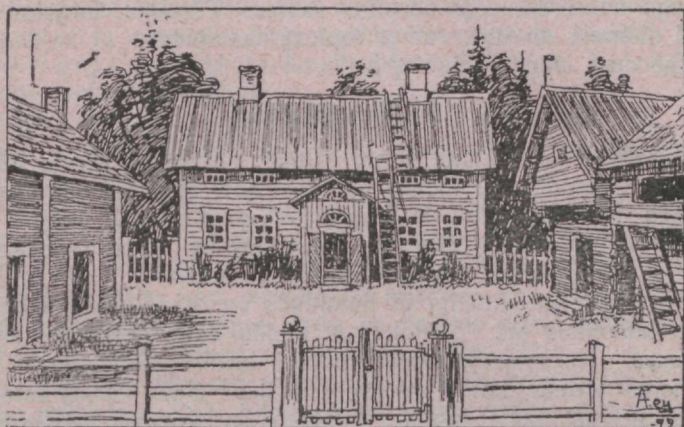
Oh kui kurb, kui õnnetu ma olen,
kuidas elu saatus rõhub mind! . .
Kuula, üleval mu pea kohal
keerleb mustatiivuline lind. . .

K. E. Sõõt.

198. Ei õnne kodanikuks.

Ei õnne kodanikuks
maailmaa saadetud;
õnn loodi külaliseks,
kel minut määratud.
Kas nägid tuult, kust tuli,
ehk kuhu jälle jääb?
Nii tuleb õnn, sull' naerab
ja nagu tuul sult läeb.

M. J. Eisen.

Kodu kaunistamine.

(A. Grenzstein'i järele raamatust „Elumaja ehe.“)

I. Elumaja.

Enne vanasti elasivad inimesed maa all koobastes. Siis ehitasivad nad veikesed lihtsad hurtsikud, millel ainult seinad ja katust oli. Viimaks hakati eluruumile vahesid vahele tegema ja kõigiti otstarbe kohasemalt ehitama. Aknad seati ette, suitsutorud tehti katusest välja. Meie aegsed majad ehitatakse ju õige suured ja nägusad.

Et terve maja kõige sisseseadmiseга võimalikult hea saaks, siis tuleb enne ehitust plaan teha. Meie endised eluhooned olivad nii lihtsad, et neile mingisugust plaani tarvis ei läinud. Nüüd on tarvitused suuremaks kasvanud ja meie peame oma majad nende järele ehitama.

Nii kaua kui puud odavad, ehitatakse majad palkidest. See aeg on aga meie maal rutuste lginemas, mil puuhoonete asemele kivihooned asuvad. Need on küll kallimad, aga ka paremad, kui nad hästi on ehitatud. Pika aja peale arvates lähevad nad ka odavamaks, sest et nad puuhoonetest kauemini seisavad. Kiva leidub meie maal rohkesti ja need ei maksa praegu linnadest eemal midagi.

Elumaja kambrid ei pruugi mitte suured olla, aga arvu poolest olgu neid parem enam kui vähem. Siis on neid iga tarvituse jaoks ja majas on kergem kaunist korda pidada.

Maja põrandad olgu värvitud. Seinad saagu lubjaga krohvi-

tud ja tapeeditud, niisamuti ka lagi. Puumaja peab väljast poolt laudadega vooderdatud ja värvitud saama. Värvitud, lubjatud ja tapeeditud elumaja on ilus, soe ja kauem vastupidav.

Tee oma elumaja ilumajaks!

II. Majariistad.

Lauad, toolid, sängid,apid, riulid, varnad ja nõnda edasi on majariistad. Need olgu männi puust lihtsalt aga nägusalt tehtud ja õlivärviga värvitud. Kalliste majariistadega ei maksa uhkust ajada. Varandust läheb muude paremate asjade peale tarvis. Polsterdatud sohvad ja toolid jäägu tõõrahva elumajast eemale.

Seinakell, soojamõõtja ja ilmaklaas on asjad, mis niisama ilusad kui kasulikud on. Seinakell ei puudu nüüd enam paljudes perekondades. Ka soojamõõtja läheb meil tarvis. Selle järele võime õue soojust teada saada ja taas soojuse õiges korras hoida. Toa paras soojus on 15° R kraadi. Ilmaklaas on iseäranis heinaajal väga kasulik. Tema näitab vihma ja kuiva ette. Ka peegel ei tohi meie ajal elumajas puududa.

III. Ilustus.

Pildid on ilusaks seinade ehteks ja nad on nii odavad, et neid igaüks võib muretseda. Iga lage sein teeb elutoa poolikuks, külmaks, tühjaks, igavaks. On aga pilt tema peal rippumas, siis on ta nagu ametis ja asi on hoopis parem. Siiski ei ole ka see ilus, kui kõik seinad pilta täis on laotud. Pareim üks hea pilt, kui üheksa kehva. Pildi raamid ei pruugi väga uhked olla. Peaasi on pilt ise.

Ilusad seinapealded on ka tuumakad salmid, paksu paberi ehk klaasi peale trükitud ja seinapeale pandud.

Suurt ilu annavad tubadele kipsikujud ja väljatõõpitud linnud. Need tulevad akna peale, selleks tehtud posti otsa kuhugile nurka ehk ka sünda laudi peale seinade külge panna.

IV. Muusika.

Muusikariistad on asjad, ilma milleta meie ajal enam palju ei elata. Õnneks on neid hinna ja suuruse poolest nii väga mitmesuguseid saada, et neid rikkad ja vaesed enestele võivad muretseda. Suured orelid maksavad palju, veikest vilespilli võib paari kopiku eest saada. Soovitavad on järgmised muusikariistad:

Klaver ja orel on mõlemad väga kenad ja täielikud. Soovitavad kõigile neile, kellel nende ostmiseks raha jätkub.

Viiul on veikeste muusikariistade hulgas, kes omale esimese koha pärib. Ta on oma headuse juure läbi tõõks teinud, et ta väga laialt on sõõpru leidnud. Soovida on, et ta kuskilgi ei puuduks. Ta hind on ka nii väga mitmesugune, et teda iga muusika armastaja võib osta.

Kannel tuleks oma endise auu sisse tõsta. Temaga ei saa küll niisuguseid kunstükka teha nagu viiuliga, aga kandle healed on ikka puhtad ja armsad. Isegi kokkukõla ei puudu kandlel.

Gitarre on viiuli ja kandle sarnane ühtlasi. Ka väga kena, iseäranis laulu kaassaatjaks.

Flöte (Wlöte) on puhkpillide seast kõige mõnusam. Tal on ilus heal ja temaga võib hästi viisisid mängida. Flötega võib ilusat muusikat teha, kes aga oskab.

Lõõtsapill on ka ilus pill, kuid tema auu on meie juures ära rikutud, sest et teda ilma mõistmata üleliiga palju kääksutatakse. Meister võib aga lõõtsapilli seest niisuguseid häáli ja viisisid välja kutsuda, mis otse ilusad kuulda. Kes enesele hea lõõtsapilli muretseb, see õppigu teda ka nootide järele mängima. Siis võib ta selle ilusa mänguriista jälle auu sisse tõsta.

Kes enesele ühe mänguriista kord valib, see õppigu teda ka hoolega mängima. Siis tuleb sellest midagi välja. Kes vähegi korraliseks mängijaks tahab saada, peab mõne noodi-kooli läbi õppima. Kes oma mänguriista kallal veidi vaeva näeb, see saab temast pärast seda enam meelelahufust.

V. Laul.

Muusikariistade kõrval ei tohi laul puududa. Igas majas on oma jägu noori inimesi, kel head healed ja kes hea meelega laulavad. Need lasku laulud kõlada. Kes oma koduses lapseas niisuguses laulukooris ühes laulnud, see teab, kui rohkesti see lõbu saadab ja kui väga ta noort inimest harib. Nootidest ei ole meil puudu ja õppimine sugugi raske. Aga õpitagu hoolega ja paändagu heale puhtuse ja ilu peale suurt rõhku. Soovitav on, et ka laulja enne laulukooli või eelharjutused läbi õpiks. Siis on laulmine kerge, heal trehvab ikka õieti.

VI. Lõbu-mängud.

On mitmesuguseid häid mängusid olemas, mis head meelelahufust annavad. Nimetada oleks: seltskondlised ringmängud lauluga, istukile-mängud, jooksumängud, palliviskamine, kivimäng ja muud. Siis tubased mängud, nagu laste täringmäng, neiumäng (dambret), sõjamäng, ja malemäng. Lõbumängude oskajaid on rahva hulgas ikka ja tuleb seda nende käest vaadata ja õppida.

VII. Raamatud ja ajalehed.

Kui ka kõik eespool räägitud asjad hariduse elust on välja kasvanud ja haridust omalt kohalt toetada aitavad, siis käivad selle poolest raamatud ja ajalehed kaugelt ette. Need on päike, mis valgustab ja soojendab, kasvatab ja kosutab; on hallikas, mis elu ära-

tab ja elule õiget sisu annab, on magus side, mis meid haritud ilmaga ühendab, meid ühes edasi tõmmates ja kõrgemale tõstes. Tuumakamat ilu meie oma elumajale ei leia, kui head raamatud ja ajalehed.

Raamatute väljavalimise juures tuleb iseäranis uuema kirjanduse peale vaadata ja nendest kõige paremad välja valida. Ehk meie kirjandus küll veike on, siiski leidub temas viimasel ajal ju õige kaunisid raamatuid. Kes meie aja haridusest tahab osa võtta, see peab tähtsamate raamatute sisu nii tundma, et ta sellest teistega võib mõistlikku juttu ajada. Jga tublim Eesti kirjanik olgu vähemalt ühe raamatuga meie koduses kirjakogus. Selle järele õpime teda tundma ja võime tema teisi raamatuid osta ehk ostmata jätta. Siis on meil ka võerast keelest ümberpandud raamatuid saadaval, milledest mitmed tähtsate kirjanike tööd ja väga head lugeda.

Ajaleht ühendab meid suure maailmaga. Hea ajaleht pakub palju kasulikku õpetust ja meelelahutust, ja laiendab lugija silmaringi. Ilma ajaleheta elab inimene kui kotis. Pole siis sugugi ime, kui niisugust teiste poolt ninapidi veetakse ja nagu karu tantsima pannakse. Ajalehe abil võtab aga inimene suurest maailma elust oma vaimu osa, oskab oma elu tarvituste järele seada ja teistega sammus pidada. Igas majas peetagu vähemalt üks hea ajaleht. Neid on nüüd nii mitmesuguseid valida: päeva-, nädala- ja kuulehtesid. Päevaleht on muidugi kõige soovitamav, kus ta korralikult kätte saadakse.

Suurt edu saab kirjanduslik elu selle läbi, kui raamatutest ja ajalehtedest häid tükka ette loetakse. Sel on koguni teistsugune vägi sees, kui üks ette loeb ja kõik pere seda vagusi pealt kuulab. Pere-kondades leitakse ometi kõikide tööde ja talituste vahel mõnda tunnikest, mil ettelugemist võib pidada. Talvised pikad õhtud oleksivad selleks väga sündsad. On soovitamav, et nooremad inimesed selles katseid teeksivad. Katsed ehk jääksivad alale ja see oleks väga ilus.

Veel parem kui ettelugemine on see, kui keegi mõne uue jutu on läbi lugenud ja selle nüüd peast teistele ette jutustab. Mõistab ta hästi jutustada, siis on see väga armas. Harjutuse läbi võib paljugi. Aga mitte üksi jutuga ei maksa seda teha, vaid ka igast teisest raamatust ja ajalehest võib teistele midagi head ette seletada. Tehku seda meie noorsugu hoolega! See annab neile ja kuulajatele kasu.

VIII. Kirjutamine.

Kes kirjanduse elust vähegi osa võtab ja kirjutamise kunstist enesele kasu, lõbu ja seltsi püüab, see ei saa ilma kirjutuse lauata läbi. Paber, fint ja sulg olgu õiges korras, nii et nad igakord valmis on, kui neid juhtub tarvis olema. Ka kirjamarkisid ja postkaartisid olgu alati tagavaral. Enne aga harjutatagu ilus, puhas käe-

kiri ja õpifagu õieti, ilma vigata kirjutama. Inetum, kui vaevane käekiri, on vigadega ja ilma vormita kirjutatud kiri. Hästi osavasti kirjutatud kiri annab inimese vaimust hea tunnistuse.

IX. Õige kord ja puhtus.

Kui meie siin oma kodu peale ja iseäranis elutoa peale tagasi vaatame, siis oleks meil veel kaht asja meelde tuletada, ennegu edasi läheme. Esimene asi on õige kord. Olgu elumaja ka ei tea kui toredasti sisse seatud, aga kui ta korratumasse olekusse jäetakse, siis ei meeldi ta kellelegi. Õige kord on iga elu ja ilu nõrkemata nõudmine. Korra juures tuleb õieti üheainsa eeskirja peale mõelda. See on, et igal ajal oma koht ja aeg olgu. Laud seisku ikka seal, kus ta õige koht on, ja võifit ärgu keegi teise naela otsa pangu kui sinna, kus tale kord ase antud. Söömisel ja igal tööl ja toimetusel olgu oma seatud aeg. Seda on iga asja juures tingimata tarvis.

Teine asi on puhtus. Igal kohal peab täielik puhtus valitsema. See annab igale asjale ilu ja näitab elanikkude ilutundmist. Seisavad ilusad asjad tolmu all, siis äratavad nad meie sees kahetsust, sagedasti otse pahandust hooletuse üle. Tolm ja tahm peab meie majadest kaduma, kus teda veel peaks olema.

X. Toa-lilled.

Üht toa seespõlist ilustust ei ole meie veel mitte nimetanud. See on toa lilled — elav ilustus. Neid leiame meie kui armsaid looduse lapsukesi linnast ja maalt, lõunest ja põhjast, rikkamehe majast ja vaesemehe hurtsikust ja nad on toa ehtimiseks nii tähtsad, et neid siin nimetamata ei või jätta.

Inimene armastab ilu ja püüab kõike, mis ilus on, oma ligikonda saada. Sel püüdmisel on hulk ilusaid taimi kaugelt lõunemaalt inimesega ühes sügavale põhjamaale rännanud, kus nad külmast ja tuisust hoolimata elutoa akendel kasvavad ja õitsevad. Ka kõige külmemal talvel on ta elumajas tükk suve asumis. See on nii ilus ja armas, et selle peale heameelega veidi aega ja vaeva võib kulutada.

Kui meie selle järele küsime, mis kasu toaililled meile saavad, siis leiame meie, et nende kasu väga mitmesugune on. Nime-tame neist ainult järgmisi:

Meie rahva peatöö on taimede kasvatamine. Sellepärast on tal tarvis, et ta taime elu igast küllest tundma õpib. Toaitaimede ravitsemise juures õpivad lapsed juba maast madalast taimede elutingimisi tundma. Kui nad pärast põllule astuvad, siis vaatavad nad lahtisema silmadega oma töö peale.

Toaililled äratavad meie sees rõõmutundmist loodusest ja see on, nimelt põllumehele, tema raskes-elus avaraks rõõmuhallikaks.

Toataimed kasvatavad rohkel määdul meie ilutundmist ja ilutundmine on inimese kaunistamine.

Toataimed õpnevad meid puhtust pidama, sest et nemad puhtust nõuavad. Puhtuse asjus on meie juures ikka veel hea tükk tööd ees, nii et iga abi siin tänuväärne on.

Toalilled parandavad toa õhku, mis tervisele ülitähtjas on. Ka hea õhu poolest ei ole meie elumajad veel ammugi mitte kõige paremas korras.

Toalilled nõuavad ühesuurust soojust ja tuletavad meile meelde, et selle eest tarvis hoolt kanda. Ka seegi on tervisele kasulik.

Toataimed on igale elumajale kauniks ehteks.

Taimede kasvatamine ja ravitsemine annab igale inimesele lõbu. Meie vaatame hea meelega iga uue lehe sündimist ja iga õis, mis meie hoolel ja vaeval lahti lööb, teeb meile rõõmu.

Toataimed ei kannata külma ega järsa õues sagedatele ilma muudatustele vastu panna. Sellepärast peavad nad toas, akende ligi kasvama. Nad istutatakse potti ja et nad hästi lopsakalt kasvaksivad, olgu potis sünnis rammus muld. Mitte kõik taimed ei tarvi ühesugust mulda ja hoolitsemist, vaid iga selts oma kohast.

On taim potis sündsas mullas kasvamas, siis tarvitab ta kõige pealt õhku, nimelt puhtast õhku ja valgust. Õhk, mis inimesele hea, on ka taimetele kasulik. Valgus annab talle roheline kuue, teeb ta varred kõvaks, värvib õied ilusaks ja annab viljale õige mao. Sellepärast tuleb taim valguse ligidale panna. Ainult mõnedele lilledele on väga heledad päikese kiired kahjulikud. Neid võib vahet vahjata.

Vesi ja soojus on iga taimetele väga tarvilikud. Vesi on taimetele kokk. Vesi annab talle enamiste kõik toidud vedelal kujul kätte ja viib nad alt juurest ülesse ladva tippu. Leige vihma ja lume vesi on valamiseks kõige parem, selle järele tuleb jõe ja tiigi vesi, ka lombi ja järve vesi. Halb on külm kaevu ja hallika vesi. Suur mõju on soojusel taimete elu kohta. Soojus hoiab vee vedela ja paneb kasvamise materjali liikuma. Aga mitte kõik taimed ei nõua ühesugust soojust. Soojamaa taimed kasvavad soojemas, külmamaa taimed jahedamas õhus. Toalillesid on põhjast ja lõunast pärit. Nendest valitagu niisugused, mis elutoa soojusega lepivad.

Lilled tulevad tuppa nii ülesse seadida, et neil hea kasvada ja meil hea vaadata on. Mõned ilusad suured lilled võivad üksikult seista, kas põranda peal ehk kena samba otsas. Akende alla võib neid nii ülesse seadida, et nad ilusa hiie teevad — pikad keskpaigas, lühikesed keeru ümber. Vääntaimed võivad pottisid varjata ja akna ääri haljendama panna. Harjunud silm peab ise leidma, keda neid kõige ilusamini võib paigutada.

Meie oleme nüüd oma elumaja seestpoolt ilusasti ära ehtinud ja astume välja õue. Mis tuleb siin elumaja ehteks ette võtta? Ilusal majal peab ilus ligikond olema. Mida paremas korras meie elumaja seestpoolt, seda suuremat hoolt peab ka ta ligikond näitama. Kõik hooivid ja hooned, fānavad ja aiad ja õued peavad juba eemalt näitama, et siin mõistlik uue aja inimene asumas on. Iga vaev, mis siin nähtakse, tõstab maja vāärtust ja teeb ta elanikkudele rõõmu, ja see rõõm on kõigiti kiiduvāäriline.

Elumaja vālimiseks iluks võime meie viit aeda tarvitada. Need on:

XI. Muru-aed.

Kallis laps, üks sa ole vahest oma kõige lõbusamad tunnid õues muru peal mängides mõõda saatnud! Eks sulle ole sellest igal suvel kaunis mälestus järele jäänud! Muru ei ole aga üks noorele armas, vaid ka vanale. Puhas, roheline muruplats on nii ilus vaadata, et silm tundide kaupa tema peal võib viibida. Kui meie oma muruplatsi veel ilunõudmiste järele kokku seadime, siis on teist nii ilusat kohta raske leida. Ta on üks tükike maad, mis uhkeid suvelossisid meelde tuletab. Sellepārast soovime, et igal elumajal oma veikegi muruaed oleks.

Suur ei pruugi muruaed olla. Aga nii suur kui ta just on, peab ta kõigiti ilusas korras olema kui pidusaal. Mida suuremat hoolt ta näitab, seda ilusam ta on. Kui ruum teda ei luba terve maja külle laiuselt teha, siis saab ka vähemaga läbi.

Muruplatsi seisukoht on kõige parem elutoa ukse ja akna ees, lõune pool maja külles. Ta olgu nii paigutatud, et majatalitus temasse ei puutu, sest ta on nagu pūhapāevane pidupaik, mis ārgipāeva asjadest tahab lahus olla. See on ka inimesele armas, kui ta mõne tunnikese võib vaikes kohas ilusas looduses istuda. Selleks asutame meie muruaia ja teeme ta, kui ka lihtsaks, siis ometi kõigiti ilusaks elumaja ehteks.

XII. Lille-aed.

Meie teame, kui vāga ilus kevadene aas oma sāravate õitega on. Lilleaia otstarbe on see, seda ilu meie elumaja ligidale tuua ja siin võimalikult kaua kinni pidada. Kuna aas oma enese loomulisi õisi kannab, peidab lilleaed ka kõige aruldasemaid, millede kodumaa kaugel lõunamaal ehk kõrgel māgedes otsas on ehk mille targa aedniku kāsi loonud. Iga lehkav lillekene ja kaunis kannikene, mis meile meeldib, leiab lilleaia asupaiga. Siin ravitseb teda meie kāsi, siin kasvab ja õitseb ta meie elumaja ligikonnas meie silma all. See on kaunis lõbu.

Lilleaia seisukoht olgu lahtise pāikese kāes, ja kui võimalik, vilu pūhja tuule ja suure lõune tormi eest hoonete ehk puude läbi

varjatud. Suurte puude varju ei maksa lilleaeda asutada, sest lilled armastavad päikese paistet. Lilleaia suurus olgu selle järele, kuda ruum lubab. Väga suur nõuab palju tööd ja väga veike ei suuda kuigi palju lilledele asupaika anda. Siis olgu ikka jõuu ja tarvituse kohane.

XIII. Puiestik.

Puiestik seisab oma ilu ja iseloomu poolest metsa ja koduaia vahel. Mis meie metsast ilusat ja armast leiame, seda toome meie oma elumaja ligidale puiestikku, niipalju kui see iganes võimalik on. Suure metsa lõbu veikesse aia sisse võimalikult vabalt, loomulikult, mõjurikalt kokku seadida, iga puu ja põõsa ilu ja iseloomu selgesti silma ette tuua, tervet aeda veikeseks kodu suvituspaigaks teha — see on puiestiku istutamise eesmärk, see puiestiku otstarbe. Jseenesest mõista, et puiestikku ainult see asutada võib, kellel maad küllalt on, nagu talukohtade omanikud. Veikesse, aiamaa pidaja peab sellest lõbust ilma jääma.

Head aiamaad ehk viljakat põldu ei ole tarvis puiestiku alla panna. Niisugust maad on küllalt olemas, mis põlluks ja aiamaaks sünnis ei ole. Sinna võime aastate jooksul ilusa puiestiku istutada. Mida avaram see koht, seda foredam saab puiestik. Materjali võime enamiste kõik metsast saada. Kes aga oma puiestiku peale enam tahab kulutada, see istutab sinna aeg ajalt ka kallimaid puid ja põõsaid, mis meie juures veel kasvavad ja mida aednikudelt osta võib. Kõige sündsam, kui üks osa materjali metsast ja teine puukoolist saab toodud. Kes enesele puiestikku tahab istutada, see tehku seda ka kindla plaani järele. Muidu ei ole tal õiget mõnu.

XIV. Viljapuu-aed.

Viljapuudel ja põõsastel on kaks otstarbet: Nad annavad kasu ja ilu. Sellepärast on villjapuu-aed väga soovitatav. Puuvili — õunad ja marjad on kõigiti terve, maitsev söök ja temast võib ka raha saada. Kasvab teda nii rohkesti, siis võib muist turul raha eest ära müüa. Meie suvi on küllalt nii soe, et viljapuud ja marjapõõsad töövaeva ausasti ära tasuvad, kui neid õieti ravitseme. Väga soovitatav, et viljapuu-aias ka mesilased aset leiavad, mis oma jägu ilu ja kasu suurendab. Mesi on maitsev toit, terveise rohi ja saab tast müües raha ka. Mesilased ise toovad aeda rohkesti elu ja liikumist.

Viljapuu aia seisukoht olgu eluhoone ligidal, kust teda kerge harida ja vahtida. Istutab heegi enesele nüüd viljapuid ja põõsaid, siis ärgu tehku seda mitte vana harjunud kombe järele, millest ii-algi palju ei ole välja tulnud, vaid muretsegu enesele selle töö juure uue aja juhatust.

XV. Kõõgi- ehk juurevilja-aed.

Kõõgi- ehk juurevilja-aed muretseb enam kõhu kui ilu eest. Ta otstarbe on kasu ja igapäevase tarvituse täitmine. Mida enam ühte seltsi sööki inimene sööb, seda enam taidurammu läheb temast ilma kasuta mööda. Kõõgi-aed on just selleks asutatud, et tema abil inimese söögi sedelit laiendada. Kõõgiaia kasvudest võib mõndagi suupäralist toitu valmistada; võib neid furul, mis rohkesti kasvanud, kasulikult ära müüa, ja hästi haritud juurevilja-aed pakub oma jägu ilu ka.

Kõõgi-aia seisukoht olgu ka võimalikult elumaja ligidal, et teda kerge ravitseda ja hoida oleks. Maa tarvitab sügavat harimist ja rohket rammutamist.

Tuttavad kõõgi-aia viljad on: kapsas, kaalikas, kartulis, porgand, peet, ernes, kurk, kõrvits, nairis. Peale nende on veel muidgi. Kõõgiviljade kasvatus tarvitab hoolast kätt, kes neid umbrohust puhastab ja mõnda kuival ajal veega niisutab.

XVI. Elanikud.

Nüüd oleme mitu ilustust tundma õppinud, millega endi kodu seest ja väljast võime kaunistada, aga üks ilustus on veel nimetamata: See on inimene, kes selles kaunistatud kohas peab elama. Kõige suurem elumaja ehe on elanik ise. Tema pärast on elumaja ühes oma iluga olemas. Sellepärast tuleb maja elanikude ilu peale suurt rõhku panna. Nii kuida inimene oma elukohta võib ilustada, nii võib ta ka iseenese ilu suurendada. Kõigist tuttavatest iludest on inimese ilu kõige suurem ilu üle maailma.

Inimene võib vaimu poolest ja keha poolest ilus olla. Meil on siis kahesuguse iluga tegemist. Mõlemad on osalt vanematest päritud ja mõlemaid võib kasvatada ja rikkuda. Mõlemad seisavad nagu üksteise najal: Ühe kasvamine ehk rikkumine on ka teisele toeks ehk rõhujaks. Käivad kurjad tuuled vaimuelust üle, siis puutub see ka sügavasti keha kenadusesse. Õitseb vaimuelus kevade, siis vaotab see ka kehale kevadise märgi peale. On kehailu langemas, olgu vanaduse, haiguse ehk muu põhjuse pärast, siis teeb see ka vaimu vabale lennule fakistust. On aga keha täies priskuses, siis sünnitab see ka vaimuelus ilusaid sädemeid. Vaimuelu näitab ennast inimese iseloomus, mõttes, sõnas, teos, kuna ihuilu välimise kuju ja liikumise abil nähtavale tuleb. Vaimuilu võib tuumaga, ihuilu koorega võrrelda.

Vaim annab inimesele väärtuse ja ilu avab tale inimeste ukseid ja südamed; kuid mõlematel on raske kauema aja peale mõjuvaks jääda, kui inimene viisakaid elukombeid ei tea ega pea. Kel häid elukombeid ei ole, sellega ei taheta ümber käia ja tema väärtusgi jääb kaevamataks kullaks. Sellepärast on tarvis viisakaid kombeid tundma õppida ja pidada. Kes oma välimise ilu

ja kombete eest hoolt kannab, sellest võime õigusega arvata, et ta ka oma sisemist haridust hooletuse sisse ei jäta. Viisakuse äraheitmine on kahetsemise väärt puudus, mille järele sagedasti terve inimese elu kohta otsus tehakse. Isegi riie, mis keegi seljas kannab, annab inimese viisakusest ehk viisakuseta olekust tunnistust.

Kõige õigem tee pea juure käib südame kaudu. Ole enne mulle meele järele, siis mõjub ka su sõna. Meeldimine on kunst. Kes meeldida tahab, see meeldib ka juba osalt. Meeldimine on keel, mida terve maailm mõistab.

Inimene õpib küll kuni ta elab ja tuhanded ei saagi targaks; siiski jõudvad paljud küpsusele. Nende silmaring on omas piirides selge, nende keha ja viisakuse kujud omas iseloomus kindlad, — nende terve elu olu nii ütelda nagu ühe katuse alla sünnitatud. Va mõistlik mees — see on rahva suus niisuguste inimeste nimi. Nemad on ilma ja inimesi näinud ja tundma õppinud ning mõistavad igal pool viisakasti ette astuda.

Kehailu ja viisakad kombes on kevadised lilled, vaimuharidus sügisene vilj. Esimesed on heaks reisipassiks eluteel, viimane reisi leivakotiks.

Kasvatagem inimese ilu tundmist, siis kasvatame inimese kõlbust ja lõbu.

Ilmu teeb imet mu südame sees,
seisab ta selgesti silmade ees.

Lõpusõna.

Seletuseks raamatu tarvitajale.

Kuda ja mille järele lapsele lugemist ja kirjutamist õpetada? Selleks on mitu moodi ja mitu head raamatut olemas: üks vanem, teine noorem. Iga õpeviis ja iga raamat tahab omast kohast hea ja täielik olla. Raamat hea õpeviisiga on niisamuti tähtis ja tarvilik, nagu osav õpetaja. Igaüks õpetaks last selle järele, kuda see kõige parem ja hõlpsam on. Õmakeelne lugemine ja kirjutamine on juba ammugi nii tarviliseks saanud, et sellest keegi ei tohiks ilma jääda. Seda peab aga veikestele lastele õpetama, kes veel peale mängimise midagi muud pole õppinud. Sellepärast on see üks igav ja vaevaline töö, mis tüdimata kannatlikku meelt ja hoolast järele mõtlemist tarvitab. Muidu võib töö asjata olla ja hea-seemne külv halba leikust anda. Selles tähtsas töös tahab see raamat natukene kaasa aidata. Kuda selle raamatu järele õpetada, selleks siin mõni sõna seletuseks.

Kerge ja lõbus on lapsele **healetades** lugemist õpetada. See sünnib nii: Algame **i** tähega. **i** on kõige lihtsam täht kirjutada ja kirjutamine ja lugemine saagu käsikäes õpitud. Võtame ühe, lapsele tuttava sõna ehk nime, kus täht **i** ette tuleb, näituseks **isa** ehk ka muud. Lapse õpetaja ütleb selle sõna ja laps kordab järele, kuni selgelt välja tuleb. Siis ütleb õpetaja sama sõna üksiku tähtedena nii: **i-s-a**, ja laps kordab järele. Kui see ju läheb, jäotab: **i-sa**, mida laps niisamuti kordab. Jääb see sõna ja üksik **i** heal lapsele igapidi tuttavaks, siis mõni teine sõna võtta, kus **i** alguses, keskel ehk lõpus ette tuleb ja tehtagu niisamuti. Pärast võetagu sõna, kus mitu **i**-d, näituseks: inimene, inimesi j. n. e., ja **i** kahekordselt **ii** ette tuleb, näituteks: Jida, liiv, liisi j. n. e. Iga sõna saagu ikka esiteks tervelt, siis üksikutesse tähtedesse jäotatult ja lõpeks silpidesse jäotatult lapsele ette üteldud ja last seda järele korratä lastud, näit.: **inimene**, — **i-n-i-m-e-n-e**, — **i-ni-me-ne**; **Jida**, — **J-i-d-a**, — **Ji-da**. Seda tehtagu niikaua, kuni lapse kõrv **i** heale kõla teiste tähtede hulgast hakkab kuulma ja ta ise sõna igas järgus õieti välja healetab. Siis võib uue tähe ja uue sõna harjutamisele võtta, mis **i**-le järgneb. Healeta tähed öeldagu lap-

sele kõl a järele — n, aga mitte tähe nimega. — en. Kõik saagu lapsele selgeste ette õeldud ja laps korraku seda valju ja selge healega.

Soovitav on, et healetamisel olevat tähte ja sõna, kus ja kus kohal sõnas see täht ette tuleb, lapsele õpetamise ajal raamatust saab näidatud ja kui nii kaugel õpimisega, ka lugeda lastud. Aga veikest last võib ka üsna ilma raamatuta healetada ning sõnu kokku lugema — healetama õpetada, ilma et laps ühtegi tähte ta nähtavas kujus tunneb. Kui healetamine ju hästi läheb, pole pärast muud kui lapsele raamatust tähed näidata ning õige ja kindel lugemise algus ongi käes. Niiviisi õpetates võib kas wõi kolme-aastase lapsega algada, ilma et see lapsele ränk ehk tüüfav oleks. Laps tunneb niisugusest healetamisest lõbu ja huvitust, nagu mõnest muinasjutust, nagu armsast mängust ja õpib — mängides.

Healetamisega ühes algagu ka kirja õppimine. Esiteks lihtsad eelharjutused. Edasi jõudes saagu iga healetamise ja lugemise all olev täht kirjutama õpitud. Kohe alguses tuleb selle järele valvata, et laps kirjutamise ajal sirgelt istub, sulle õieti käes hoiab ja muid kirjutamise nõudmisi täidab (waata raamatu algul pildid!). Pärast on mõnda õpitud paha moodi ja halba käekirja ränk parandada. Mis kord õpitud, jääb enamiste eluajaks. Kirjutamise juures tuleb järgmist juhatust tähele panna:

Kui on **viltu-kiri** õppida, siis seisku kirjutuse raamat viltu ees, kui **püst-kiri**, siis otse. Kirjutamise ajal ei tohi seda paigast liigutada. Istu sirgesti. Mõlemad jalad seisku kohakute, tallad kindlasti vastu põrandat. Ära toeta mitte rinda vastu laua äärt!

Pane mõlemad käed küünarnukist saadika laua peale: pahema käe sõrmedega hoi kirjutuse raamat paigal, paremas käes on sulg ja kirjutab. Ära kirjuta mitte kõige käega vaid üksnes sõrmedega!

Võta sulg nõnda pöidla, esimese ja keskmise sõrme vahele, nagu pilt raamatu ees näitab!

Kirjutaval käel olgu ainult kaks toetuskohta: veike sõrm, mille abil sulg paberi peal edasi liigub, ja küünarnukk laua peal.

Sulepea ots peab ikka parema õla poole juhitud olema.

Kirjas tulevad paksud jooned sulega ülevalt alla vajutada ja peened alt ülesse lükata. Iga joon, iga kriips kirjas tuleb ühe sule liigutusega valmis teha. Ei pea puudulikuks jäänud tähta parandama ega läbi kriipsutama vaid tuleb püüda, et järgmine täht ühe joonega täielikult valmis saab.

Need on esimesed ja pea nõudmised kirjutamise õpetuses. Ärgu neid õppimist algades unustatagu.

Veikesele lapsele — umbes 5, 6 aastat ja alla, võib esiteks taholi ja kriholi anda. Ta jõuab nendega rohkem ja vähema vaevaga

edasi. Vanematele aga iga tahes kohe sulg, tint ja paber. Seda tuleb valvata, et laps oma kirjatöödes puhtust õpib pidama, mitte ära ei määri, tinti ei pilla ega läbi ei kriipsuta. Tahvli pealt juba nii kergesti iga mustus välja ei paista. See on üks tahvli halb omadus, kuna selle vastu tema hea külg on, et mitte nii piinlikult pole vaja lapse kirjutamise järele valvata.

Esiteks tuleb üksikuid tähta eeskirja järele harjutada. Kui ju edasi on jõutud, siis sõnu kokku kirjutama ja seda mööda selle kõrvas ka effeütlemise järele. Ette õeldavad sõnad saagu kõik enne kirjutamist läbi healetatud, et laps iga sõna täiesti ilma vigata kirjutaks. Parema on vigade eest hoida, kui pärast vigasid parandada. Kui healetamine hästi õpitud, siis vigasid palju ette ei tulegi. Kirja vahemärgid ja kirja õige välimine vorm — pealkiri, hakatud jne. saagu kohe ühes seletatud ja õpitud, nagu nad aabitsas ette tulevad.

Ülemal seletatud õpeviisi jäoks on käesolev raamat kokku seatud. **I. Healetamine, II. Lugemise ja kirjutamise harjutused** — a) Veikesed tähed, seisavad kõrvu, kummagil iga tähe jäoks ise lehekülgl. Nii ei pease tundmata tähed last eksitama. Healetamise osas on pildid lapsele vaatamiseks, piltide allkirjad pakuvad lapse õpetajale seletamiseks ja healetamiseks materjali. Seal antud healetamine on ainult veikeseks näpu-näiteks. Igaüks võib ise väljast poolt seda raamatut vabalt healetamise materjali valida.

Lugemise ja kirjutamise osas on esiteks ainult üksikud tähed tundma ja kirjutama õppida. Täht n-ga algab lugemine. Seda lugemist tarvitatakse ühtlasi ka healetamiseks ning saagu kõik enne lugemist ja kirjutamist ülemal tähentatud viisil läbi healetatud.

Suurte tähtede algamisega (b) lõpeb healetamise osa. Siis peaks juba niipalju olema õpitud, et healetamist enam vaja ei ole, kuid võetagu seda siiski veel vahete vahel ette. Nimelt õigekirjutamise tunnis võib tüki enne kirjutamist läbi healetada. Siin on peaaegu suurte tähtede tundma õppimine ja sorav, arusaamisega lugemine, kirja vahemärgid ja õigetrõhku tähelepanes. Iga uus tükk saagu esiteks lapsele ette loetud ja siis lastagu last seda korrata, kuni heaste läheb. Laps lugegu ikka valju healega. Üks ehk kaks tähte ja lugemise tükki päeva kohta on küllalt. Ärgu jäätagu midagi vahele õppimata vaid mindagu järjesti samm sammult edasi. Kõik on tarvilik ja midagi ei tule eespool enam teist korda õppimiseks ette.

Raamatu III. osa — **Lugemised** võib kohe õppimise algul tarvitusele võtta, sealt lapsele ettelugedes ja jutustades. Seda senikaua, kuni laps oma õppimisega nii kaugemale on jõudnud. Siis lugegu ta ise. Suurematele ja enam õpinud lastele võivad „Lugemised“ lugemise-raamatu asemel tarvitada olla. Kuid rängemate tükkide ettelugemist ja seletamist ärgu unustatagu.

Nüüd võib lugemise ja kirjutamisega kaunis vabalt edasi min-

na, kuida keegi laps jõuab ja kui palju õppimiseks ja õpetamiseks aega on.

Tahetakse, et laps edurikkalt, ilma sunduseta õpib, siis on esimene ja tähtsam tingimine: Lugemise ja kirjutamise õpetus olgu lapsele lõbus ja kerge. Õppimine peab lapsele armsaks saama, nagu üks uus huvitav mäng, laps peab hirmuga õppima nagu ta tüdimata oma nukukestega ja muu mänguasjadega mängib. Sellepärast peab kõige eest hoidma, mis lapsele õppimise tüütavoks ja vastumeelseks võib teha. On näha, et lapse tähelepanemine enam õppimise juures ei ole, ehk kudagi tüdimust märgata, siis jäätagu õppimine kohe pooleli. Ei pea liiga ruttama ega sundima. Üks täht päevas tutvustada ja õppida on küllalt. Üle ühe tunni päeva kohta ei tohiks esialgul õpeaeg kesta. Sedagi võetagu vaheaegadega, ütlemine neljas järgus — veerand tund ühe joonega. Õpeaine võiks päeva kohta nii jäotada: $\frac{1}{4}$ tundi healetamine, $\frac{1}{4}$ tundi lugemine, $\frac{1}{4}$ tundi kirjaõppimine, ja $\frac{1}{4}$ tund saagu lapsele raamatust ette loetud, jutustatud ja seletatud; selleks leidub raamatu lugemise-osast materjali, milleks ta ka asalt määratud on, kuni laps ise lugemisega nii kaugele on jõudnud.

Lugemist ei ole vaja mitte liiga lühikese ajaga kätte püüda, veel vähem on tarvis raamatu läbi jõudmisega rufata. Last õpetades ärgu küsitagu: kui ruttu ta on õppinud, vaid kui selgesti ja ilusasti ta on õppinud healetama, lugema ja kirjutama ja — arusaama.

* * *

Selle raamatu kokku seadimisel olivad mul eeskujuks ja materjali laenamiseks kõige pealt Soome veike-lastete õpetajanna **K. Einiö** laste kodu- ja kooliraamatud. Pildid on enamiste kõik Einiö raamatutest võetud, ainult vähe on mujalt ja mõned päris uued. Veike-lastete õpetajanna K. Einiö kirjutas ise mulle oma raamatute tarvitamise kohta soovitusel. „... 30 aastane tegevus on mulle näidanud, mis veike-lastete õpetamises õige ja täieline on.“ Tema raamatud on Soomes kaua aega laialt tarvitusel olnud ja väga lugupeetud.

Siis on ühte ja teist võetud veel Jüvesküla seminari juhataja **K. Raitio**, sellesama seminari ettevalmistuse- ja eeskujuliku kombekooli juhataja **H. Niemi** ja algus kooliõpetajanna neiu **Alli Niisinen**'i Soome-keelsetest laste kodu- ja kooliraamatutest. **H. Niemi** töödest leidub selles raamatus, lugemiste osas, üksikuid tükka ümberpandult ja ka pilta tema raamatutest. **H. Niemi** on Soomes väga lugupeetud noorem laste- ja koolikirjanik. Tema kirjutused on igapäevasesst laste elust võetud, lihtsad ja armsad.

Lugemiste osas on suur hulk tükka Eesti kirjanidusest. Kõikidel on nende loojate nimed all, niisamuti ka otsekohestel ümberpanekutel.

Raamatus leidub ka vähe uut ja osakene välist eeskujut, mis täiesti uueks on ümber töötatud, nimelt: raamatu algul — a a b i t s a j ä o s. Seal oli ümberpanek võimatu, kui raamat meie keelele kohane pidi saama, ja sai ainult eeskujut tarvitatud.

Pildid, esimene — lugemas ja kirjutamas, neljas — kuida kirjutades käed, sulg ja paber hoida ja — käsi kirjutamas, on noore Eesti kunstniku A. Kivi joo-nistatud, ka kaane pilt on tema poolt; teine pilt hooletu seis, kolmas pilt — korrapäraline seis, on Prantsuse koolikir-jandusest laenatud. Teised pildid, peale paari tähe, eeskirja ja pildi, on kõik Soomest. Pildi klisched on Tallinnas O. A. Thomson'i valmistanud.

* * *

See raamat tahab ühtlasi ka Eesti-Soome kirjaviisi välimise vormi ühendamise sillaks olla, ja üleminekuks praegu tavitusel ole-va Gooti trüki pealt Ladina trüki peale. See pole just uudis, sest Soome **v** on meie **w** asemel Eesti kirjanduses **L a d i n a t r ü k i s** ja kirjutis- kirjas ju ennemalt tarvitatud. Pikk **f** on nooremate kirjast ju üsna väheseks kadunud ning **s** ta asemele astunud. Soo-me **y** ei ole vist seni Eesti kirjanduses tarvitatud ja siit jäi ta ka välja, sest et mitmed meie **ü** paremaks peavad.

Soovitav oleks, et see tähtede uuendamine ja ühtlustamine Soo-me kirjaviisiga meie juures üle üldiselt tarvitusele saaks võetud ning praeguse trüki pealt **L a d i n a t r ü k i** peale üle mindud. See oleks täiesti ajakohane uuendus meie kirja- ja trükiasjus. Seda õpetab see raamat. Selleks kutsub see raamat kõiki üles.

I. Freymann.

Äplikul, 5./18. IX. 11.

Zuhataja.

	lhf
Lugemas ja kirjutamas (pilt)	5
Hooletu loomuvastane seis (pilt)	6
Korrapäraline loomulik seis (pilt)	7
Kuda kirjutades käed, fulg ja paber hoitda (pilt)	8
Kirja eelharjutused (pilt)	9

I. Sealetamine.

II. Lugemise ja kirjutamise harjutused.

a) Weikesed tähed	10—56
b) Suured tähed	57—77
d) Wõerad tähed	78—85
— Tähestik	86—87
e) Kirja wahemärgid	88
g) Arvud ja numbrid	89
— Arwantised	90—93

III. Lugemised.

Nr.	lhf.
1. Heino ja Elsa kodu	97
2. Tädi kodu	98
3. Tädi rohuaed	99
4. Heino ja Elsa loewad	100
5. Heino ja Elsa tööil	101
6. Kätte jõudis kewade	102
7. Zuba tuli suwi	103
8. Lapsuke ja dieke (A. Piirikivi)	104
9. Wofil (Jakob Lamm)	104
10. Kes läheb (S. Niemi järele)	105
11. Poiss ja liblikas	105
12. Leitud nuga (S. Niemi järele)	106
13. Hans ja pääsutesed	107
14. Maiuse palk. (S. Pärn.)	108
15. Kes tegi dieiti	108
16. Wiisatad lapsed (S. Niemi järele)	109
17. Wärsiku pesa	110
18. Oma armastus (A. Saal)	111
19. Wäher. (S. Niemi järele)	112
20. Mõtetus muriks (S. Niemi järele)	113
21. Sinu wanaema (Anna Haawa)	114
22. Miks ruttad, wäsiind rändaja (Anna Haawa)	115
23. Lehma karjus (S. G. Schwarz)	116
24. Sea foolisõber (S. Niemi järele)	116
25. Minu lapsepõli (W. Proletarlane)	118
26. Wäino põgenemine (S. Niemi järele)	119
27. Minu ifamajakene (M. Körber)	121
28. Oma (M. Epp — 1 ja 3 salm)	122

Nr.		lgh.
29.	Marjulised	123
30.	Lapsepõlwe mälestus (L. Koivula)	124
31.	Rutela (K. Siniö järele)	124
32.	Kaas laste õpetaja (H. Niemi järele)	126
33.	Kärpe tiivad	127
34.	Laste kodune elu (K. Siniö järele)	128
35.	Meie elu (Gesti rahwalaul)	131
36.	Kodune kohake (Dr. K. A. Hermann)	132
37.	Lauliku lapsepõlv (Gesti rahwalaul)	132
38.	Tuba (A. Grenzstein)	133
—	Mõistatus (A. Piiritivi)	133
39.	Vanemad ja lapsed	134
40.	Sugulased	134
41.	Lapse tänu (Gesti rahwalaul)	135
42.	Nooruse aeg (Gustav Suits)	135
43.	Weikene wend (H. Niemi järele)	136
44.	Leib	137
45.	Rutis	139
46.	Kiltwamas	142
47.	Kündmas (J. Lamm)	143
48.	Peibetud warandus (D. W. Masing)	143
49.	Lapsele (A. Kasejala)	144
50.	Kuld (K. E. Sööt)	145
51.	Laste lõbu	145
—	Kewadel metsas (A. Piiritivi)	146
52.	Kooli-teel	147
53.	Koolis	148
54.	Raamat	149
—	Mõistatus (A. Piiritivi)	149
55.	Minu pojale (G. E. Luiga)	150
56.	Kõhklejale (W. Proletarlane)	150
57.	Kaswud	151
—	Diele (G. Dis)	151
58.	Mets (E. Peterfon)	152
59.	Muinasjutt (Kalewipoeg III, 502 . . . . VIII. 646 . . . .)	153
60.	Kuda põlluist särk kaswas	154
61.	Lamm ja pilliroog (Jakob Lamm)	156
62.	Uks weitene jutt (Alli Niisineni järele)	157
63.	Wastufaja	158
64.	Dtja raiuja (A. Piiritivi)	159
65.	Waeje-lapse õhkamine (Dr. K. A. Hermann)	160
66.	Õffimine (K. Siniö järele)	160
67.	Karjapõlv (Jakob Lamm)	163
68.	Kaas (K. E. Malm)	163
69.	Kas te nägite (Ed. E. Wöhrmann)	164
70.	Koduloomad	164
71.	Koer	165
—	Imelik (E—pn.)	166
72.	Kaas	166
73.	Kahe otsaga (Noos-Kaja)	168
74.	Meie kiiu (L. Koivula)	168
75.	Hobune	169
76.	Bankri süü (J. Tõeleid)	171
77.	Kulda kapja kõrwikene (Gesti rahwalaul)	172
78.	Lehm	172
—	Sääff ja härg	174

Nr.	Lk.
79. Ara waleta	174
80. Karjane ja kannikene (A. Viirikivi)	174
81. Lammäs	175
82. Karjapoiis (Dr. M. Weste)	176
82. Kari fodu-teel (Jakob Tamm.)	177
83. Kewade laul. (Dr. K. A. Hermann.)	177
— Tokufene. (J. Tamm.)	177
84. Kuff ja kana	178
85. Naene ja kana	179
86. Aui	179
87. Mesilased	180
88. Lind ja mesilane	182
89. Waablase pesa (J. A. Weltmann)	182
90. Mõned metsloomad	184
91. Muistlaste orawa keetmine (H. Pihlap)	185
92. Nebane	185
93. Nebane ja jänes (Muinasjutt Wene keelest)	186
94. Hunt	187
95. Hunt ja wanataada	188
96. Kihnlane hundiga kimbus (D. Schanz)	188
97. Karu	189
98. Karul kell kaelas (Rahwa juust A. B.)	190
100. Mees ja karu	193
101. Karu mesipuu leid	193
102. Pääsuke	194
103. Kägu	195
104. Kägu kufub (D. Grosschmidt)	195
105. Luik	196
106. Lindude ema-armastus (A. Grenzstein)	196
107. Linnu pesa (Juhan Liitw)	196
108. Ööpik (Juhan Liitw)	198
109. Ööbusam lind (A. Viirikivi)	199
110. Ka'ad	200
111. Wesi ja elu (Kalewipoeg III, 835 . . .)	201
112. Ma armastan merd (B. Proletarlane)	201
113. Tormi tulekul (A. Grenzstein)	202
114. Weikene Mati (Minetel Soome keelest)	202
115. Rikas mees ja waene Laatsarus (B. Proletarlane)	204
— Mõttejalmid (A. Viirikivi)	205
116. Telliskivi (A. Grenzstein)	205
117. Znimeste igapäewane elu	206
118. Kuit inimene kõik õppis (Maamees)	208
119. Wiis, põis ja õlekõrs (A. Viirikivi)	208
120. Kärbeste kool (A. Viirikivi)	208
121. Kerge ja raske (Dr. Fr. N. Fählmann)	209
122. Glumaja ja inimese keha (A. Grenzstein)	210
123. Gigi ja puhtus (A. Grenzstein)	211
124. Tke (B. Proletarlane)	212
125. Sulase laul (J. Lindenberg)	214
126. Sambad	214
127. Mõttejalmid (A. Viirikivi)	215
128. Wanad-sõnad	215
129. Mimu suurus (Gesti rahwalaul)	216
130. Konn ja härg (L. Kuusik)	216
131. Aeg	217
132. Talwe	218

Nr.		lhf.
133.	Lume sadu (M. Piirikivi)	220
134.	Jõulud (K. Giniö järele)	221
135.	Aasta lõpul (M. Piirikivi)	222
136.	Põõripäewa helinad (M. Grenzstein)	222
137.	Neli aasta-aega	224
138.	Hanged (Hans Pöögelmann)	225
139.	Kewade	226
140.	Kewade tuuled (H. Pöögelmann)	226
141.	Kas ju käes (J. Bergmann)	227
142.	Laululinnud	228
143.	Kewade laul (E. Koidula ja G. Peterfon)	228
144.	Maafikas	229
145.	Wõilill	229
146.	Rõõmus kewade (M. Saal)	230
147.	Mis ja tahad kewade (Anna Haawa)	231
148.	Warane õis (Zuhar Liiv)	232
149.	Suvi	232
150.	Suwe laul (J. Bergmann)	233
151.	Kiigel (Gesti rahwalaul)	233
122.	Ma teretan sind (Dr. Fr. R. Kreuzwald)	234
153.	Suwine loodus (G. Wilde)	234
154.	Väike (M. Grenzstein)	235
155.	Kuu (M. Grenzstein)	235
156.	Kunipaiskel (M. Saal)	236
—	Mõttefalm (Kalewipoeg XIII.)	236
157.	Koit (Jakob Liiv)	236
158.	Ei foowi ma päikest (W. Proletarlane)	237
159.	Udu ja pilwed	237
160.	Mõistatus (Dr. Fr. R. Kreuzwald)	238
161.	Beewoog (J. Lilleoja)	238
162.	Mõistatused (Rahwa fuust)	238
163.	Aife (Gustaw Suits)	239
164.	Suwine õhtu (M. Saal)	240
165.	Honnik (Kalewipoeg V.)	241
166.	Sügise	241
167.	Sügisel (J. Kunder)	242
168.	Sügisel laul (M. Piirikivi)	242
169.	Härnalõng	243
170.	Sügisepäew (Gustaw Suits)	244
171.	Teated maailma kuuft, õhuft, päikest ja fuust	244
172.	Mõistatus (M. Piirikivi)	246
173.	Tähed	247
174.	Tähetundjate tarkus (M. Grenzstein'i järele)	247
175.	Päew looja läind (E. Koidula)	249
—	Mõttefalmid (M. J. Eifen)	249
176.	Raljafad mõttefalmid (Tõdeleid ja Maamees)	250
177.	Kodu ja kodumaa (M. Grenzstein j. t.)	250
178.	Kas tunned maad (Dr. M. Weske)	251
179.	Mis oled isamaa (Dr. M. Weske)	252
180.	Gestimaast, rahwast ja keelest	252
181.	Gesti emakeel (Dr. K. A. Hermanu)	253
182.	Gesti rahwa endiseft elust	253
183.	Isamaa laul (J. W. Jansen)	256
184.	Sind furmant — (E. Koidula)	257
185.	Minu püüded (W. Proletarlane)	257
186.	Gesti rahwa fugalased	257

Nr.		Shf.
187.	Kodumaa tammed (Wold. Rosenstrauch)	261
188.	Kewade laul (G. Suits)	261
189.	Kolm kewadet (M. Grenzstein'i järele)	263
190.	Guldrannake (M. Reinwald)	264
191.	Diefese kaaskiri (K. E. Sööt)	265
192.	Koduta (Elise Nun-Naup)	265
—	Lapte möte	265
193.	Sale meel (S. Rusjow)	266
194.	Noored sepap (G. Suits)	266
195.	Mets langes (M. Gorki ainetel P.)	266
—	Möttesalm (G. Suits)	266
196.	Laufemale merele (G. Suits)	267
197.	Mušt lind (K. E. Sööt)	268
198.	Si õnne kodanikuks (M. S. Eijen)	268
—	Kodu kaunistamine (M. Grenzstein'i järele)	269
	I. Elumaja	269
	II. Majariistad, III. Ilustus, IV. Muusika	270
	V. Laul, VI. Eõbu-mängud, VII. Raamatud ja ajalehed	271
	VIII. Kirjutamine	272
	XI. Dige ford ja puhutus, X. Toakilled	273
	XI. Muru-aed, XII. Lille-aed	275
	XIII. Püestit, XIV. Wiljapuu-aed	276
	XV. Kõogi- ehk juurewilja-aed XVI. Glanikud	277
—	Eõpudna	
—	Suhataja	
—	Wigade diendused	

Wigade diendused.

Lehekülg	11,	3 rida ülevalt:	Wäitesed	loe:	Weitesed
"	28,	1 "	"	"	ja
"	51,	6 "	alt:	"	kewadel
"	52,	2 "	"	"	jäneseid
"	75,	7 "	"	"	iiiski
"	78,	3, 5 "	"	"	Chitago
"	171,	6 "	ülevalt:	"	niisuguseid
"	196,	13 "	alt:	"	Einnde

Mõnesse kohta on w sattunud, kus v peaks olema ja ka ümberpöördukt; kahes, kolmes kohas on f ja s wahetuses. Siis leidub weel mõni sõna kahte moodi, näit.: jagu ja jägu, jaoks ja jooks, kaob ja faub, wõdras ja wderas jne. m. m. Palume raamatu tarwitajat, ettejuhtudes niisugused wigad parandada.

G. Pihlaka

raamatukauplus, Tallinnas,

soovitab omaft kirjastuſeſt järgmifi

fooli ja õperaamatuid:

Кузикъ,	Словарь къ I вып. „Русское Слово“	á	—10 kop.
—	Словарь къ II „ „ „ „	á	—18 „
—	Словарь къ III „ „ „ „	á	—20 „
—	Словарь къ I „ „Родной Миръ“	á	—10 „
—	Словарь къ II „ „ „ „	á	—18 „
—	Словарь къ III „ „ „ „	á	—20 „
Кuuſif	Keeletari. Eestlastele Wenekeele ja Wene- lastele Eestikeele õppimiseks ühes grammati- faga, hind tõwas föites		—80 „
—	Краткий учебникъ Эстонскаго языка для русскихъ		40 „
Saker ja	Kriweler, Wäite lauluraamat (Rantate) meie ewangel. Lutheruse foguduſte lastele to- duſ, foolis ja kirikuſ tarwitada, ühe, kahe ja kolme heale nootidega, hind föidetult		—50 „
Org, P.,	Kreuzwaldi „Kalewipoeg“. Lugulaul Eeſti muinasajast. Ühendatud kujul nelja liſaga Eeſti nooreſoole. Teine trüff		—80 „
Elken J.,	Koduõppijate laste lugemiseramat, hind		—20 „
Freyman J.,	Õpi iluſasti lugema ja kirjutama! Laste pildi-raamat, aabits ja lugemiseraa- mat, R. Einti ja teiste Soome lasteraama- tute eeskujul ja piltidega. hind		—40 „
Vöder M.,	Sakſa-Eeſti jónaraamat. 26 tuhat sõna, fõige uuem Sakſa kirawiis, hind		2 rubla. fõidedult 2.50 kop.
Hermann, Dr. R. U.,	„Täielis Wenekeele õperaa- mat“ eestlastele, hind		—40 „
Drewing,	Eeſtjulist Inglise-keele iſeõpetaja ühes sõ- naraamatuga		3 rubla fõwas föites 3.50 kop.
Классный журналъ		á	—60 „
Журналъ о явившихся и неявившихся учениковъ и Балловой		á	—90 „
Вписной журналъ		á	—90 „